

ડીરકટી વ નવલકથા.

ડાકરે કે ડાકુ!

બાર આના.

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી લૅંગ્વેજ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૧૫૮-૩૧ વર્ગિક

પુસ્તકનં. નામ ડાઝર ડાઝુ ?

વિષય દ ૮૪૦: ૩

ડાક્ટર કે ડાકુ ?

લોભી હુટારો.

“ચાલાકુ ચોર” નું ટીબુ-અંતિમ પરાક્રમ.

(અશ્વત્થામા અલૈકિક ઘટાઓથી બરપુર કીટકટીવ
નવલકથા)

અનુવાદક:

કનૈજ મણિલાલ સાધુ

: પ્રકાશક :—

શા. ચુનીલાલ મગનલાલ બુકસેલર.

હો. રાણીતલાવ-મેઘન રોડ—સુરત.

ક્રીમત બાર આના.

—(સર્વ હક્ક સ્વાધીન.)—

આવૃત્તિ : ૧-લી.

સંવત—૧૯૮૭ અષાઢ
ઈસ્વીશન—૧૯૩૧ બુલાઈ

૧૫૯૩૧

છાપનાર:—ગોવિન્દજી ડાહ્યાભાઈ નાયક.

છાપવાનું ઠેકાણું:—શ્રી “ અનાવિલ ખંદુ ”

પ્રિ. પ્રેસ, અરાનપુરી ભાગળ, ભાછવાળી પોળ

સુરત.

અથ સ્વામિત્વના સર્વ હક્ક પ્રકાશકને સ્વાધિન છે.

Published by

Chunilal Maganlal Shah

Bookseller.

Ranitalao, Main Road-SURAT.

બે બાલ-

અઠંગ ઉઠાવગીર અથવા ચાલાક ચોર સર હિલારીનાં મહાનમાં તેનાજ નામથી બહુ હોંશિયારી-ચતુરાઈ બતાવતાં છેવટે મિ. બહેકને હાથે પકડાઈ જાય છે. જ્યાં તે વાર્તા પુરી થાય છે-છતાં ચાલાક ચોરનાં બીજાં સાહસ માટે માહકાને ખબર આપ્યા-મૂળખ આ બુક ડોક્ટર કે ડાકુ-અથવા લોલી હુંટારા-જેમાં ચાલાક ચોરનું બીજું અંતિમ પરાક્રમ સમાયલું છે. તે આજે ઘણાં લાંબા સમયે વાંચક વર્ગનાં કરકમળ રજુ કરતાં આનંદ ઉપજે છે. આશા છે કે આ બુકનાં પહેલા ભાગ તરીકે પ્રગટ થયેલી ચાલાક ચોરની બીજી આવૃત્તિઓને-વાંચકવર્ગે જેવી રીતે વધાવી લઈ મને ઉત્તેજન આપ્યું છે તેવી રીતે-આ બુકને પણ ઉત્તેજન આપી આભારી કરશેજ. લાંબા વખતનો ગાળો અને વાંચક બંધુઓની ઉપરા ઉપરી માંગણીઓ છતાં-આ બુક વહેલી નહીં પણ મોડી બહાર પાડવા-હું ભાગ્યશાળી થયો છું. તે માટે પરમાત્માનો તેમજ આ બુક છાપી આપવાની સગવડ કરી આપનાર અનાવિલ બંધુવાળા-શ્રી. ગોવિન્દજી કી. નાયકનો હું ઉપકાર ન માનું તો નગુણોજ ગણાઉં.

આ બુકમાં લંડનનાં એક પ્રખ્યાત આદસવેરી રકવાયર નામના પ્રખ્યાત બગીચામાંથી એક પ્રખ્યાત અને નીપુણ ડોક્ટરનાં કૌશલ્યથી બેહોશ થયેલી સ્ત્રીઓ મળી આવે છે. જ્યાંથી આ વાર્તાની શરૂઆત થાય છે અને છેવટે અતિ બુદ્ધિ વૈભવ માટે પ્રખ્યાત થયેલ તે ડોક્ટર અને તેનાં સાથીદાર તરીકે પડદા પાછળ રહેલ આપણો-અઠંગ ઉઠાવગીર-ચાલાક ચોર “એટ” ડીટેક્ટીવ સંપ્રદા-મી. રોમર્ટ-બહેકને હાથે-અત્યંત જહેમત પછી કેદ પકડાઈ-ચોગ્ય સજા પામે છે. એ સર્વ રસભરી બીનાં વાંચકો એટલે આત્મીયશો. સુજ્ઞેષુ કૌં વહુના.

હમારે ત્યાં મળતાં-વાંચવા અને સંગ્રહ કરવા લાયક

પુસ્તકોની યાદી.

લાખ રાખીયા... (ડીટેક્ટીવ નવલ કથા.)
લાલ ચીઢી.....(જ્ઞાનપ્રદીપતા પરક્રમ.)
લાલનો એકો.....(ડીટેક્ટીવ વાર્તા.)
ખૂંટી કોણ ?.....(ડીટેક્ટીવ-વાર્તા.)
આસાક ચાર..... (ડીટેક્ટીવ-વાર્તા.)
હાકની ઢીકરી.....(ડીટેક્ટીવ-વાર્તા.)
સાડાસાત ખૂન..... (ડીટેક્ટીવ-વાર્તા.)
ચંપાશેઠાણી.....(સંસારી નોવેલ)
ખોતતો પક્કંગ...(અજ્ઞયખીચી ભરપૂર)
રાયવાની સંસાર.....(સંસારી નોવેલ)
જાપાની જાદુગર.....(જાદુઈ વાત)
જાદુઈ માછલી.....(જાદુઈ વાત)
આકાશમાં ઉડતો ઘોડો...(અમલારી વાત)
મુંબઈની રોકાણી.....(સંસારીક નોવેલ)
અક્ષતો આધમીર...(હાસ્યરસથી ભરપૂર)

ઉપલી ઢરેકની કીમત.

આહ-આહ. આના-પો. વધુ.

—: ઉકાળું મળવાનું :-

શા. સુનીલાલ મનલાલ શુક્લેશ્વર.

રાણીતળાવ—મુસ્ત.

ડાક્ટર કે ડાકુ ?

— અથવા —

લોભી હુંટારો

(— : ચાલાક ચોરનું બીજું—અંતિમ પરાક્રમ : —)

પ્રકરણ—૧ હું.....મહેનત ખરખાદ.

મી. બ્રેક સર હિલારી વેન્ના ખગ્ગનામાંથી ચોરાયલી સર્વ વસ્તુઓનો કમળે સ્વર્ગ રહ્યા હતા. એટલામાં નીચેથી કાનના પડદા ચીરતો શ્રીફિલ્ડ બ્યુગલનો ભયભૂતક અવાજ સંભળાયો. સાથે સાથે નાઠો, નાઠો, પકડો, પકડો એવા ઉશ્કેરણી ભર્યા અવાજોથી વાતાવરણ ગાજી ઊઠ્યું.

મિ. બ્રેક આ અવાજ સાંભળનાંજ સ્મિયને નીચે તપાસ કરી આવવા કહ્યું. પોતે હસ્તગત કરેલી સર્વ ચીજો ત્રિજેરીમાં મૂકી દીધી. આ શો ગોટાળો છે તે જોવા ખારી આગળ આવી ઉભા રહ્યા.

ખહાર જોતાં માલમ પડ્યું, કે ગાડીઓ ઉભી રહેવાના સ્ટેન્ડ આગળ હો-હા મચી રહી છે. લોકો ભયભર્યા ચહેરે અજાણીથી જોઈ રહ્યા છે. મિ. બ્રેક સ્મિયની રાહ જોતા ઉભા હતા. જોતજોતામાં સ્મિય હાંફતો હાંફતો આવી પહોંચ્યો. તેણે ઉશ્કેરાયલા અવાજે કહ્યું—સાહેબ, મહેનત ખરખાદ ? ચાલાક ચોર—એટ—ખધાની આંખમાં ધૂળ નાંખી લાગી ગયો છે, અને તે વળી કુટુંસનીજ મોટરમાં. ચાલો, ચાલો,

જલ્દી કરો. જો દીલ થશે તો તે ક્યાંનો ક્યાં ભાગી જશે. ઇન્સ્પેક્ટર કુટૂસ અને બીજા પોલિસનાં માણસો તો ગધે માથે જમીનની ધૂળ ચાટી રહ્યાં છે.

મિ. બ્લેક—હે ! હે ! શું કહે છે !

સ્મિથ—હા. તદ્દન ખરું છે. મારી સગી આંખે હું જોઈ આવ્યો છું, કે કુટૂસના કબજામાંથી એ અડંગ ઉઠાવગીર તેનીજ મોટરમાં પલાયનમ્ કરી ગયો છે.

મિ. બ્લેક—તો સ્મિથ, તું આ ત્રિજેરીમાંની સર્વ વસ્તુઓ સ્કોટલાંડ ચાર્જમાં લઇ જા. હું બેટની તપાસ માટે હમણાંજ જઈ છું.

મિ. બ્લેક ઇન્સ્પેક્ટર કુટૂસ અને તેનાં માણસો બેહોશ પડ્યાં હતાં, ત્યાં ગયા. કુટૂસ ઉધે માથે જમીનપર પડેલો હતો. થોડે દૂર બીજા એ માણસોની પણ એવીજ સ્થિતિ હતી. મિ. બ્લેકને જોઈ એક રાહદારીએ કહ્યું—આ બાળુ હમણાંજ મોટર ગઈ છે. તરતજ મોટર સાધકોપર મિ. બ્લેક તે તરફ ઉપડ્યા. જેટલી તપાસ થઈ શકે, તે બધી કરી; પણ પરિણામ શૂન્ય. બેટ ગયો અને મિ. બ્લેક નિરાશ વદને પાછો ફર્યો.

આ બધું કેમ અને કેવી રીતે બન્યું હશે, તે વિચારતા મિ. બ્લેક આરામચેર પર પડી ચીરટના ધુમાડા કાઢી રહ્યા હતા.

સ્મિથ સેપિલું કાચું પૂર્ણ કરી પાછો ફર્યો હતો, અને ઇન્સ્પેક્ટર કુટૂસ અને તેનાં માણસોને બેટ કેવી રીતે ચાપ આપી, તે સંબંધી વાત કરી રહ્યો હતો. તેમાં બેટની ચાલાકી માટે પ્રશંસા અને કુટૂસની ગફલતથીજ હાથમાં આવેલો ગુહનેગાર છટકા ગયો, એ મૂળ બાબત હતી. આ વાત આવતી હતી, એટલામાંજ પાસેનાં ટ્રેલિકેનની ઘંટડી ટનનન ટૂનટન કરતી ગાળી ઉઠી.

મિ. બ્લેકે ઝટ ફોન આગળ જઈ પૂછ્યું—કોણ છે ? મિ. બેટ કે ?—સામેથી જવાબ આવ્યો, નાં, હું બેટ નથી, પણ ઇન્સ્પેક્ટર આગલી છું.

કેમ સાહેબ તમને બેટની બહુજ બ્લોક લાગે છે કે. શું ?

મિ. બ્લોક—બ્લોક નેવુંજ છે, તેથી પૂછવું પડ્યું. કહો, તમારી શી હકીકત છે.

મિ. આગલી—કુટુંબ નેવીજ આફત મારે શિરે પણ આવી પડી છે. અને તેમાં તમારી સલાહની જરૂર છે.

મિ. બ્લોક—હાલ મને માફ કરો. ઇન્ટરપ્રેટર કુટુંબે ગુમાવેલા ચોર-બેટને પકડ્યા વિના બીજા કામમાં હું રોકાઈ શકું એમ નથી.

મિ. આગલી—પણ સાહેબ, મારે તમારીજ સલાહની જરૂર છે. મારી વાત સાંભળો. તમારે મદદ તો કરવી જ પડશે.

મિ. બ્લોક—હીક. તમારે જે કહેવું હોય, તે કહો;

મિ. આગલી—આલ્સવેરી સ્કેવરમાંથી કેટલોક વખત થયાં રાત્રે બેહોશ સ્ત્રીઓ મળી આવે છે. તેઓની હોસ્પિટલમાં ચોખ્ખા સારવાર ક્યાંથી લાનમાં આવે છે. પણ તેને બેહોશ થવાનું કારણ પૂછતાં કાંઈજ જવાબ આપતી નથી. પોતે બાગમાં શી રીતે આવી, શી રીતે બેહોશ થઈ, વગેરે બાબતમાં તદ્દન અજ્ઞાનતાજ બતાવે છે. આવા કેસ છેલ્લા અઠવાડિયામાં એકથી વધુ વખત બનવા પામ્યા છે. એ શું હશે ? તે અમે સમજી શકતા નથી. એમાં તમારી મદદની જરૂર છે. તમારા શિવાય આ ગુન્યનો ઉકેલ કોઈથી થઈ શકે એમ નથી.

મિ. બ્લોક—હીક. તમે એ કેસનો વીગતવાર પોલિસ રિપોર્ટ લઈ મને મળજો. પછી થઈ રહેશે. ચાલો ગુડબાય:—

ફોન મૂકી દઈ મિ. બ્લોક પાછા આરામચેર પર પડ્યા. અને ઉપરા ઉપરી ચાર્ટો ડૂંકવા લાગ્યા. આ સમયે રિમથે એક બંધ કવર લાવી તેના હાથમાં મૂક્યું. મિ. બ્લોક ચમક્યા, આ શું ? આ તો

એટનોજ પત્ર લાગે છે. કહી ઝટ ક્વર ખોલ્યું. તો તે ખરેખર, એટ-
નોજ પત્ર હતો; તેમાં લખ્યું હતું—

મિત્ર મિ. ખેલક.

મારી ચતુરાઈએ દગો દેવાથી હું પકડાયો હતો, પણ હવે હું છુટ્યો છું. તમેને જ્યારે મહેનત અને કંટાળા ભર્યા ઉભાગરો કરાવવા માટે દીલગીર છું. તમારી કાર્યશક્તિએ મને મહાત્ કર્યા છે, છતાં આપની સાથે ફરી મુકાબલો કરવા હું તૈયારી કરીશ. હાલતો હું આરામ ધર્યું છું. આપ પણ આરામ લો. ઇન્સ્પેક્ટર કુટ્સને નોકરીનું રાજીનામું આપવા મેં લલામણ કરી છે. તેનો મને દયા આવે છે.”

“એટ”

પત્રવાંચી સ્મિયને આપતાં મિ. ખેલકે કહ્યું. કદાચ ઇન્સ્પેક્ટર કુટ્સ અહીં આવે પણ ખરો.

અને એજ પળે ખરેખર દારના એસામખેલનો અવાજ સંભળાયો. દાર ઉઘડ્યું અને ઢંકાયું, અને કોઇ ધમધમ કરતું આવતું હોય એમ લાગ્યું. જોયું તો ખરેખર ઇન્સ્પેક્ટર કુટ્સ!

“પધારો મિ. કુટ્સ! કાંઈ અત્યારે અહીં?” સ્મિય હસતાં હસતાં બોલ્યો. “હા, અત્યારે અહીં; મારો જીવ જાય છે, અને તને હસવું આવે છે. પણ મારી જગ્યાએ જોતું એટના સપાટામાં આવ્યો હોત...”

મિ. ખેલક--તો ખરેખર જે ગયું, તે નહિજ બનત. મિ. કુટ્સ! ચું! હજીયે તમે તમારી ખોટી પ્રશંસાનો ત્યાગ કરતા નથી? આટલી ખંધી ફજેતી થવા છતાંયે હજી શરમાતા નથી.

ઈ. કુટ્સ--મારી ફરજમાં હું ચૂક્યો ન હતો; પણ એ બદમાશે કોઈક અદ્ભુત રીતે મને અને મારાં માણસોને આચંકા મારી ગયડાવી દીધાં, એ શું થાય છે, એ સમજવુંજ થોડા વખતને માટે મુશ્કેલ થઈ ગયું. વળી અમે કેમ બચી ગયા, તે પણ એક અગ્નયખી જેવુંજ લાગ્યું.

મિ. બ્લેક—એ ખરું; પણ એ આખત તમને કેટલી ભારે પડશે, તેનો ખ્યાલ છે? તમારાં ખાતાંને તમે શું જવાબ દેશો?

ઈ. કુટસ—મારે તમે સાંભળો તો ખરા, એ બહુઆસ અને પત્ર લખી નોકરીનું રાજનામું આપવા બહામણ કરે છે. આ રહ્યો તે પત્ર.

મી. બ્લેક—એ પત્ર તમારાં આરાં કામનાં સર્ટિફિકેટ તરીકે તમારી પાસેજ રહેવા દો. મારે એ જોવાની જરૂર નથી. એની વીગત હું જાણું છું. તમારા હિતને ખાતર તમે રાજનામું આપો, એજ સાફ છે. તમારા સ્વભાવને માટે તો એ વધારે યોગ્ય છે. નહિ તો એનું છેવટ મેડહાઉસ.....

કુટસ—શું મિ. બ્લેક, તમે પણ.....

મિ. બ્લેક—હા, હું સત્યજ કહું છું. તમારી જોડી હોશિયારી પર—આપવડાઈ પર આધાર રાખી મેં હાલ તરત તો એ ચાલાકચોરને ખોયો છે, મારી એક વખતની મહેનત બરબાદ થઈ ગઈ છે. તો જાણે, પણ તમે તમારી વધુ ક્ષેત્રી કરાવવા ન ઈચ્છતા હો, તો એ બેટની જ સલાહને ગ્રહણ કરી લો. તમે બેટને બૂલી જાઓ, બેટ તમને બૂલી જશે; અને તમને નિરાંત મળશે. તમને તમારી જોડી વડાઇના ગુહનાની શિક્ષા થઈ ચૂકી છે. માટે હવે તમે જાઓ. બેટનું સૌ થઈ રહેશે. ચાલો, ગુરૂખાય!

પ્રકરણ—૨ જી.....લેડી મુર્દા.

. લંડનમાં આદસવેરી સ્કવેર ધણુંજ રમણીય સ્થાન છે. અહિં સંખ્યા સમયે શહેરના ધણાં લોકો વાયુસેવનને માટે આવે છે. સુંદરતા અને મનોહરતામાં આખા લંડનમાં એ એકજ છે. મન બહેલાવવાની—અનેક

વસ્તુઓથી એનું એક પાણુ સ્થાન ખાલી નથી.

રાત્રિનો સમય હતો. ઘડિયાળમાં જ્યારે ટન ટન કરતા ખારના ટકોરા થઇ ગયા, ત્યારે પહેરગીરે જોરથી પોતાનું જીયુમલ વગાડ્યું. તેનો અવાજ ચારે દિશાઓમાં ગુંજી જઇયો. બે મિનિટ પછી એવોજ અવાજ બીજે સ્થળેથી પણ આવ્યો. અને ઇન્સ્પેક્ટર કુટુમનો મદદનીશ ઇન્સ્પેક્ટર આગલી હાથમાં વીજળીની બત્તી લઈ આવતો જણાયો. આવતાંજ તેણે પૂછ્યું—કોણ ? પહેરગીર કે ?

સિપાઇએ કહ્યું—જી. હા. સાહેબ મારે તમને એક ભયંકર વાત કરવાની છે. જરા સ્કવેર (બાગ)ની અંદર ચાલો.

મિ. આગલી સિપાઈ સાથે સ્કવેરના ફરવાજેથી અંદર ગયો. રસ્તાની ડાબી તરફ લતાકુંજ હતી, ત્યાં અટક્યો. કુંજમાં એક લાંબી બેન્ચ પડી હતી. ઇન્સ્પેક્ટરને લઇ સિપાઇ ત્યાં આવ્યો. અને જમીન પર પડેલી એક બેહોશ સ્ત્રીની તરફ ધ્યાસ કરી બોલ્યો—જીઓ, બિચારી કેવી રીતે પડેલી છે ? કોઇ જલદ પદાર્થ સુંઘતો. લીધેલું આવી સ્થિતિ થઈ હોય એમ જણાય છે. જીઓ તો ખરા, એનામાં કય છે કે નહિ ?

મિ. આગલીએ બોલ્યું તો શ્વાસ બહુજ ધીરે ધીરે ચાલી રહ્યો છે. શરીર પર કોઇ પણ પ્રકારનો જખમ નથી. તે બોલ્યો. તને આનો પત્તો શી રીતે મળ્યો ?

સિપાઇએ કહ્યું—સાહેબ ! મને એવી ટેવ છે, કે જ્યારે હું મારી ડયુટી પર આવું છું, ત્યારે એકવાર બાગની ચારે તરફ બધી જગ્યા જોઈ લઉં છું. તેમાં જ્યારથી પાછલા અડવાડિયામાં બે ત્રણ સ્ત્રીઓ આવીજ હાલતમાં મળી આવી, ત્યારથી તો હું ખૂબ દેખરેખ રાખું છું. આજે પણ એવી રીતે ફરતાં આ સ્ત્રી મારી નજરે પડી.

ઈન્સ્પેક્ટરે કહ્યું, ઠીક. પણ હવે એને હોસ્પિતલમાં લઈ જવી જોઈએ; માટે એક એમ્બ્યુલન્સ ગાડી લઈ આવો, જે મોકું થશે, તો કદાચ બિચારીનો પ્રાણ જતો રહેશે. આજા મળતાંજ કોન્સ્ટેબલ ગાડી લેવા દોડ્યો. દશ મિનિટમાં ગાડી આવી ગઈ. બંને જણે તે બેહોશ સ્ત્રીને સાવધાનીથી તેમાં સુવરાવી દીધી. મિ. આગલીએ એંચપરથી તે બેહોશ સ્ત્રીની હેટ ઉઠાવી. ઉઠાવતી વખતે તેની નીચે એક હેન્ડબેગ જોઈ. તેને પણ સાથે ગાડીમાં મૂકી દીધી. ગાડી લઈ કોન્સ્ટેબલ અને ઈન્સ્પેક્ટર આગતી બહાર ગેટની પાસે થંભ્યા. ગેટનો દરવાજો બંધ કરી સાંડળ ચઢાવી. આવી ન હતી, તેથી ફક્ત તાળું ભેરવી તે હોસ્પિતલ તરફ રવાના થયાં થોડા સમય પાદ ગાડી સેન્ટશાયર હોસ્પિતલ આગળ આવી પહોંચી. હોસ્પિતલના બંધ દરવાજા ઉપર એક લાલ “સેન્ટર્ન-માંથી ધીમી ધીમી રેશની નીકળી રહી હતી, ચોતરફ નિસ્તબ્ધતાનું રાજ્ય હતું. કોન્સ્ટેબલે દરવાજા પરની ઘંટડીની દોરી ખેંચી, ટન ટન સ્થૂદ થતાંજ દરવાજો ઉઘડી ગયો. સાથેજ એક દરવાજા શા મામલો છે તે ઉભો રહી જોવા લાગ્યો.

ઈન્સ્પેક્ટર ગાડીની સાથેજ હતો. તેણે દરવાજાને કહ્યું, આલ્સવેરી સ્કવેરમાં આજે પણ એક સ્ત્રી બેભાન હાલતમાં મળી આવી છે.

દરવાજા આશ્ચર્યચકિત થઈ બોલ્યો, શું કહો છો? આજે પણ? આમાં કંઈક ભેદ છે સાહેબ? આજકાલ આવા બનાવો કેમ બને છે? બેટની લીલા પુરી નથી થઈ. ત્યાં તો વળી આ બીજુંજ તૂટ?

ઈન્સ્પેક્ટર મૌન રહ્યો મુર્ચ્છિત યુવતીને ઉપાડી એક ઓરડામાં બિછાનાં પર સુવાડવામાં આવી. એક નર્સ તે મુર્ચ્છિત સ્ત્રીની સારવાર કરવા લાગી.

ઈન્સ્પેક્ટરે કહ્યું, હવે મારી અહીં કાંઈ જરૂર નથી. જે એ ભાનમાં આવી કાંઈ કહે, તો મને ખબર આપજો; એમ કહીને ચાલતો

થયો. પણ તે દરવાજા સુધી જઈ પાછો આવ્યો. તેણે નર્સને પૂછ્યું—
અત્યારે ડાક્ટર સાહેબ અહીં છે કે ?

નર્સે દરવાજા ત્યાં ઉભો હતો. તેના તરફ જોયું.

દરવાજા ખોલ્યો, હા, સાહેબ. ડાક્ટર જૈલ્સ અને ડાક્ટર કયૂ
અહીં હાજર છે.

ડાક્ટર કયૂ આ હોસ્પિટાલના મુખ્ય ચિકિત્સક હતા. એના જેવો
અનુર અસ્ત્ર-ચિકિત્સક અને ઔષધ તત્ત્વવિદ્ધ ઇંગ્લાંડમાં બીજો કોઈ
ન હતો. તે આટલી મોડી રાતે પણ અહીં હાજર છે, એ જાણી
ઈન્સ્પેક્ટર ખૂશ થયો.

ઈન્સ્પેક્ટર કોન્સ્ટેબલની સાથે હોસ્પિટલની બહાર આવ્યો.
કોન્સ્ટેબલે ગાડી પાછી થાણા તરફ લઈ જતી વખતે સહસા કહ્યું—
“ધણીજ નવાઈની વાત છે ? ઈન્સ્પેક્ટર ત્યાંજ હતો. તેણે પૂછ્યું; થી
નવાઈની વાત છે અલ્યા ? કોન્સ્ટેબલ જરા અચકાઈને બોલ્યો, આ
ડાક્ટર સાહેબ રાતના ઘેર ચાલ્યા જાય છે, પરંતુ જ્યારે જ્યારે
હું આવી સ્ત્રીઓને અહીં લાવું છું, ત્યારે રાત્રે પણ એઓ હાજરજ
હોય છે, એ માટે મને આશ્ચર્ય થાય છે.

ઈન્સ્પેક્ટર હા, હા-હા-કરતો હસી પડ્યો, એમાં નવાઈની વાત
કું છે ? મેં એમને ધણીખરી વેળા મગરફે ચાર ચાર વાગતા સુધી
કામ કરતા જોયા છે. એમને રાતે કોઈ આવતી નથી, એ ધણા સારા
માણસ છે, પણ મગજ કાર્મિક ખગડેલું લાગે છે.

કોન્સ્ટેબલે કહ્યું, તમે કોઈ વહેમ લાવશો નહિ, એ વાત તો અમસ્તી
મારા મોંમાંથી નીકળી ગઈ છે. આમ કહીને ગાડી મૂકવા રવાના થઈ ગયો.

ઈન્સ્પેક્ટરને પણ રિપોર્ટ લખવાનો હતો. થાણામાં જતાં તેને
લગભગ ત્રીસ મિનિટ થઈ. થાણામાં જઈને જોયું, તો દરોગા સાહેબ

ટેલીફોન દ્વારા કોઈને કાંઈ કહી રહ્યા છે ! ઇન્સ્પેક્ટરને આવેલા જોઈ
દારોગાએ ટેલીફોનમાં કહ્યું—મિ. પ્રાગલ્ભી હમણાં આવ્યા છે. તમારે કાંઈ કહેવું છે ?

ઇન્સ્પેક્ટરે દારોગાના હાથમાંથી ફોન લઈ પૂછ્યું. શું છે ?

દારોગાએ કહ્યું, સેન્ટથાયર હોસ્પિટલમાંથી ડાક્ટર કયૂ તમને
કાંઈ કહેવા માગે છે, તે સાંભળો.

ઇન્સ્પેક્ટરે ફોનમાં પૂછ્યું—કોણ ડાક્ટર સાહેબ ? જોડો શું કહો છો ?

ડાક્ટર કયૂએ કહ્યું—તમે જે સ્ત્રીને અહીં બેભાન સ્થિતિમાં મૂકી
ગયા હતા, તેની સ્થિતિ હવે ઘણી ખરી સુધરી ગઈ છે. સહવાર થતાં
તેને સંપૂર્ણ આરામ થઈ જશે. તમારી મરજી હશે, તો સહવારમાં
હોસ્પિટલમાં આવી તેને જોઈ શકશો.

ઇન્સ્પેક્ટરે કહ્યું—ડીક. હમણાં એ લોનમાં છે કે નહિ ?

ડાક્ટરે જવાબ આપ્યો—હા. લોનમાં છે.

ઇન્સ્પેક્ટર—તમે કાંઈ પૂછ પરછકરી ?

ડાક્ટર અડધી મિનિટ ચૂપ રહ્યા. પછી બોલ્યા, હા. તે કેવી
રીતે બેહોશ થઈ, તે પૂછ્યું હતું; પરંતુ એણે કાંઈ જવાબ આપ્યો નથી.
પહેલાં તમે જે જે સ્ત્રીઓને આવી હાલતમાં મૂકી ગયા હતા, તેમણે
પણ કાંઈ રહસ્ય ગતાવ્યું નહતું. આ સ્ત્રી પણ તેઓની શ્રેણીની જ છે.

ઇન્સ્પેક્ટરે કહ્યું—ડીક ત્યારે તો હું સહવારમાં આવીને પેશું કરું ?

ડાક્ટર—નારે ત્યારે ગુરુનામદ !

ગુરુનામદ ! કહી ઇન્સ્પેક્ટરે ફોન પથારિયાન પર મૂકી દીધું. તે
ગંભીર સ્વરથી સ્વગત કહેવા લાગ્યો, કેવું આશ્ચર્ય છે ? બેભાન સ્ત્રીઓ
પોતે કેવી રીતે બેભાન થઈ છે, તે કારણ ગતાવતી નથી. જો તેઓ
ક્યારે અને કેવી રીતે બેહોશ થઈ, કોઈ અદ્ભુત માણસે બેહોશ કરી દે,
શારીર માણસે. એ જો પ્રકાશિત કરી દે, તો એમાં એને નુકસાન પણ

શું છે ? આ મામલામાં કાંઈ ઉકું રહ્યું હોય એમ જણાય છે. એ રહસ્ય શી રીતે ખોલાય ! આગલીએ આખી રાત આ સંબંધી વિચાર કર્યો, છતાં એકે વિચાર સ્થિર થઈ શક્યો નહિ. છેવટે તેણે આ મામલામાં મિ. બ્લેકની મદદ લેવાનો સંકલ્પ કર્યો.

ઘડિયાળમાં જોયું તો રાત્રે દોઢ વાગ્યો હતો. મિ. બ્લેકને ત્યાં અત્યારેજ જવાની તેની સંપૂર્ણ ઇચ્છા હોવા છતાં તે જઈ શક્યો નહિ, કારણ કે તેના પર નિંદ્રાદેવીએ પોતાની સત્તા જમાવવા માંડી હતી. આખરે સહવારપર જવાનો વિચાર કરી તે નિંદ્રાધીન થઈ ગયો.

“પ્રીય વાંચક, મી. આગલીએ પોતાનું કાર્ય સહવાર પર મુલતવી રાખવામાં ભૂલ કરી—”

પ્રકરણ—૩ જી.....ડાક્ટર સાહેબ.

ડાક્ટર ક્યુ કન્સપેક્ટર આગલી સાથે ટેલિફોનથી વાતચીત કરી બેહોશ સ્ત્રીના ઓરડામાં ગયા. ઓરડામાં પીજળીનો પ્રકાશ ઝગમગાતો રહ્યો હતો. ત્યાં બીજું કોઈ માણસ ન હતું દરવાજા પણ બંધ હતા, છતાં ડાક્ટરે એક વાર તીક્ષ્ણ દષ્ટિથી ચારે તરફ જોયું. પછી પોતાના વેસ્ટ કોટના પાકીટમાંથી એક નાની શીશી અને બીજા પાકીટમાંથી એક સ્પંજનો ટુકડો કાઢ્યો. શીશીનો યુવ ખોલી પીળા રંગના ચર્કનાં કેટલાક ટીપાં તે સ્પંજ પર નાંખ્યાં, બાદ તે શીશીને યથાસ્થાને મૂકી પેલા ચર્કથી લોન્ગવટ્ટા સ્પંજને બેહોશ સ્ત્રીના નાક પાસે રાખ્યો. તરતજ તે સ્ત્રી હાલી હોશમાં આવવા લાગી. ડાક્ટરે શીશીમાંથી સ્પંજ ગળવામાં સેરવી દીધી. યુવતી બે એક મિનિટમાં પૂરી હોશમાં આવી ખાટલા પરથી ઝડી બેઠી થઈ. અને વિસ્મયકુલ નેત્રોથી ડાક્ટરના મોં તરફ જોવા લાગી. પછી તે ઓરડાની ચારે તરફ દષ્ટિ ફેરવી ડરતી ડરતી બેલી, મને અહીં

આ માટે લાવવામાં આવી છે ? મને શું થયું હતું ? તમે કાણ છે !

હું ડાક્ટર છું ! બહીશ નહિ બેટા તું હમણું નિભાઈ જાઓ છે. આ સેન્ટશાયર હોસ્પીતલ છે. તું બેભાન અવસ્થામાં પોલિસને મળી આવી હોવાથી તે તને સારવાર માટે અહીં, મુકી ચકેલ છે.

યુવતી લચબીત ચહેરે આંખો ઢાડી ડાક્ટર તરફ જોઈને બોલી, શું હું હમણું હોસ્પીતલમાં છું !

ડાક્ટરે કહ્યું.....હા.

યુવતીએ લાજુબર પોતે બેહોશ થી રીતે થઈ હશે, એ વિચારી જોયું. પછી તે ડાક્ટરને પૂછવા લાગી, રાત્રિ કેટલી ગઈ હશે ?

ડાક્ટરે કહ્યું, લગભગ એક વાગ્યો હશે !

યુવતીએ આવેગપૂર્ણ સ્વરથી કહ્યું—એક ! ! ! કેવું આશ્ચર્ય ! તે શીઘ્રતાથી ગિછતું છોડી ચોરડામાંથી જવા માટે તૈયાર થઈ ગઈ.

ડાક્ટર વ્યગ્રભાવથી બોલ્યા—હેં ! હેં !! આ શું કરે છે ? ક્યાં જાય છે ?

યુવતી બોલી—રાત બહુજ વીતી ગઈ છે. હવે હું મારે ઘેર જઈશ.

યુવતીના ચહેરા ઉપરથી એની તખીયત ખરાબ છે, એમ જણાતું નહતું. છતાં ડાક્ટરે પૂછ્યું—ઘેરે જશે ? જઈ શકાશે ? તું ઘણો સમય સુધી બેહોશ રહી છે. બેહોશી પછી કમજોરી આવે છે. શું તને કોઈપણ પ્રકારની દુર્બળતા જણાતી નથી ? માથામાં દર્દ હાથ-પગમાં વંઠ આદિતો કંઈ નથીતે !

યુવતી બોલી, નહિ. હું બહુવાર સુધી સુઈ રહી છું, એટલુંજ મને માલમ પડે છે. નિંદ્રાપછી શરીરની જેની હાલત માલમ પડે છે, તેવીજ હાલત આ વખતે મારી જણાય છે. હું બેહોશ થઈ ગઈ હતી; એટલે મને જરાએ માલમ પડતું નથી.

ડાક્ટર દરવાજા પાસે આવી યુવતીને રસ્તો સોંપી ઉભા રહ્યા.

તે ધીમા સ્વરથી બોલ્યા, તને જ્યાં દેવામાં મને કંઈ હરકત નથી. પરંતુ હું પુછું તેનો ઉત્તર આપી ખુશીથી જ. તું આલ્સવેરી સ્કેવરમાં એક ઝાડની નીચે બેઝપર બેભાન થઇને પડી હતી, તે તને યાદ છે ?

યુવતી વિસ્મયતા સાથે બોલી-આલ્સવેરી સ્કેવરમાં ? તમે શું કહો છો ? એ 'આગતું' નામ તો મેં આજેજ સાંભળ્યું ! આ શી વાત છે, તે હું સમજી શકતી નથી.

ડાક્ટર બોલ્યા, દીક. હવે બેભાન થયા પહેલાં તું ક્યાં હતી, તને શું થયું હતું ? એતો તને યાદ હશે ? ઉભી શા માટે રહે છે ? બિજાનામાં બેસી મને જવાબ દે. જો કંઈ ગુપ્ત વાત ન હોય, તો પછી મને કહેવામાં શંકા ન કર. જોતી નથી, હું કેટલો ધરડો છું ? વળી ડાક્ટર છું. તારા કલ્યાણને માટેજ આ સર્વ વાત હું જણાવવા ઈચ્છું છું. યુવતી તરતજ ત્યાંથી હડી બિજાના ઉપર જઈને બેઠી. અને બોલી, મને તો ફક્ત એટલુંજ યાદ આવે છે, કે હું ઝાંડ મ્યુજીક હોલમાં સંગીત સાંભળવા ગઈ હતી. રાતના અગીયાર વાગે ગાંધન સમાપ્ત થતાં હું ત્યાંથી નીકળી એકસાઈડ સ્ટ્રીટથી મારા ઘર તરફ આવતી હતી. પછી તે ચૂપ થઈ ગઈ.

ડાક્ટરે કહ્યું, પછી શું થયું ? તે તને યાદ નથી આવતું ? યુવતીએ એકવાર પોતાની શય્યાપર નજર નાખી ભારી સ્વરથી કહ્યું-મને જ્યારે આગમાંથી લાવવામાં આવી, ત્યારે મારી પાસે શું કંઈ ચીજ નહતી ?

શય્યાની પાસેજ એક તરફ એક નાનું સરખું ટેબલ રાખેલું હતું, ડાક્ટરે તે તરફ આંગળીથી ઈસારો કર્યો, યુવતીએ બોલ્યું, કે પોતાની ટોપી અને બેગ તે ટેબલ ઉપર રાખેલાં છે.

યુવતી આગ્રહપૂર્ણ દૃષ્ટિથી તે તરફ જોઈ રહી હોવાથી ડાક્ટરે પૂછ્યું-આ ટોપી અને બેગ શું તમારીજ છે ? પોલિસનાં માણસો

તમને અહીં લાગ્યા, તે વખતે આ ચીજો પણ અહીં મૂકી ગયા હતા. કહે છે કે તમે બાગમાં જે બેચ પર પડેલાં હતાં, તેની પાસેજ આ ચીજો પડી હતી.

યુવતી ક્ષણભર આમતેમ જોઈ લયભીત થઈ બોલી, હા, એ મારીજ ચીજો છે. આમ કહી તેણે તરતજ ટોપી અને બેગ ઉપાડી લીધાં. પછી તે ટોપી પહેરતાં બોલી, દરવાજો બોલી દો હું ઘેર જઈશ હવે મને તદ્દન આરામ છે. જેથી હવે અહીં રહેવાની કાંઈ જરૂર નથી. રાત પણ બહુ વીતી ગઈ છે.

ડાક્ટરે ધંટડી વગાડી. તરતજ નર્સે દરવાજો ઉપાડી ઓરડામાં પ્રવેશ કર્યો. ડાક્ટરે તેને ગંભીર સ્વરથી કહ્યું, આ સ્ત્રી ઘેર જવા માટે બહુ હતાવળ કરી રહી છે; માટે એને જવાદો. હવે એને કાંઈપણ પ્રકારની તકલીફ જેણું દેખાતું નથી.

નર્સે ડાક્ટરના કહ્યા પ્રમાણે યુવતીને સાથે લઈ લાંથી પ્રયાણ કરી ડાક્ટર પણ લાંથી પોતાના ઓરડામાં ચાલ્યા ગયા. ત્યાં જઈ વીજળીનો લેમ્પ સળગાવી દરવાજો બંધ કરી દીધો. પછી તેણે પોતાના ખીરસામાંથી ચામડાની એક નાની બેગ કાઢી સામે ટેબલ પર મૂકી, બાગમાંથી જે બેગ મળી આવી હતી, તે યુવતીનાં બિછાના પાસેજ મુકેલી હતી. ડાક્ટરે મૂર્છા દૂર થાય, તે પહેલાંજ તે બેગ બોલી અંદરથી એક બીજી નાની બેગ કાઢી પોતાના ગળવામાં સંતાડી દીધી હતી. આ વખતે ડાક્ટર તે બેગની તરફ જોઈ મનમાંજ બોલ્યા—હવે એ સ્ત્રીથી પોતાની ખરી વાત કોઈને કહી શકાય એમ નથી; કારણ કે સંગીત સમાપ્ત થયા પછી જ્યારે એ માણસોની બીડમાંથી ઘેર જતી હતી, ત્યારે કોઈ માણસ એના હાથમાં ચુપકીથી આ બેગ આપી છુપાઈ

ગયો હતો. હવે આ વાત જો એ કાઢીને કરે, તો તે સાચી પણ માને નહિ. તે તો એમજ માને, કે એણેજ આ એક કાઢ પાસેથી ચોરી લીધી હશે. હા-હા-હા-હા લોલકૂપમાં પડવાથીજ યુવતીની આ હાલત થઈ. લોલથીજ મનુષ્ય પોતાના સર્વનાશનો માર્ગ વિસ્તૃત કરે છે. આ યુવતીએ પણ લોલને વશ થઈ એક લીધી હતી હવે એ પોતે ચોર ન કરે, તેટલા માટે પોતાની બેહોશીનું કારણ કાઢની આગળ કહી શકે એમ નથી. આગલી પણ આ અદ્ભુત રહસ્યનો ભેદ ખોલવા ખાલી કાંકાજ મારશે એ પછી ડાક્ટર ખુરશીપરથી ઊઠ્યા. પેટીની અંદરથી એક બનાવટી મોં કાઢી પહેરી પાછા ખુરશીપર બેઠા. પેલી બેઠા ખોલી તેમાંની બધી ચીજો કાઢી લીધી. બેઠાની અંદર સુવર્ણ જડિત એક બીજી બેઠા હતી તે અશરફીઓથી ભરેલી હતી. તે સિવાય સુવર્ણ જડિત એક આરસો અને એક રેશમી રૂમાલ હતો. ડાક્ટરે શીઘ્રતાથી તે રૂમાલને કાઢી અગ્નિમાં નાખી દીધો. રિપરિટથી લિંગનયલો રૂમાલ અગ્નિમાં પડતાંજ તેમાંથી એક નીલારંગની જ્યોતિ નીકળી અને તે રૂમાલ બળી ભરમ થઈ ગયો.

હવે ડાક્ટરે બનાવટી મોં કાઢી નાંખ્યું. તે શીઘ્રતાથી શ્વાસ લેવા લાગ્યા. તે બોલ્યા, આનો નાશ કર્યો, એજ સાઈં કર્યું; કારણકે જો કાઢ બીજો એની પરીક્ષા કરે, તો મારે વિપત્તિમાંજ ફસાવણું પડે. વળી થોડીવાર વિચાર કરી ડાક્ટર બોલ્યા, આજે મારી પરીક્ષા પુરી થઈ છે. હવે આ વિપત્તિજનક પરીક્ષાની જરૂર નથી. આટલા દિવસે મને સમજાયું; કે હવે મારો ઉદ્દેશ્ય નિઃસંદેહ સિદ્ધ થશે.

પછી સુવર્ણમુદ્રા પૂર્ણ મની—બેઠાપર એમની નજર પડી. તે હશીને બોલ્યા, “કેવી મોટી જાંજ ફેલાવી હતી. ગદા શિકાર આ

જાળમાંજ રહ્યા. સ્ત્રીઓ ધણી લોકી હોય છે. સોનાની ચીજ જોતાં તે લોકને શકી શકતી નથી. તેને હસ્તગત કરવાને માટે તે વ્યાકુળ થઈ જાય છે; પણ તેમનો શે શે દોષ ? માયા-છલિની હોય છે. હું આટલો બુદ્ધો અને માસિક પાંચ હજારનો પગારદાર હાકટર છું. અગ્રાધ સંપત્તિ એકઠી કરી છે. સ્ત્રીપુત્ર રહિત છું. આખા મિત્રાઈ જતાં એ અગ્રાધ સંપત્તિને વાપરનાર કોઈજ નથી. છતાં મારી ધન-તુણ્યાનો અંત નથી. મારા વિચાર મુજબ તો સુવર્ણ સંસારમાં સત્ય છે; અને બીજું બધું મિથ્યા છે. આવા અર્થને જે લોકો અનર્થની જડ કહી જતાવે છે, તે કટલા મૂર્ખ છે ? એ મુખાઓએ તો સંસાર છોડી જંગલમાં રહેવું જોઈએ. તેઓ સંસારમાં રહેવાને સર્વથા અયોગ્ય છે."

હાકટરે ફરી થોડીવાર વિચાર કરી મનોગતઃ કહ્યું, આગલી આ રહસ્યનો બેઠ જોલવાને ધણીયે મગજમારી કરશે, પરંતુ ખરી વાત શી છે, તે એ ખેવકુદના બાપને પણ ખબર ન પડશે. વાસ્તવમાં આ વિષય બીજું જટિલ છે. એને જે ચાર સ્ત્રી આત્સવેરી રૂકેવેરમાંથી બેહોશ મળી આવી હતી, તેઓના ઉપર મેં કેવળ મારાં ઔષધની પરિક્ષા કરી હતી. એ મારોજ ખેલ હતો. આ અનુમાન એ સાતજન્મે પણ ન કરી શકશે. ખેર. મારી પરીક્ષા સફળ થઈ.

હાકટરે ખુરશીને પાછી હાઠાવી ટોપી અને કાટ પહેરી દરવાજા તરફ ચાલવા માંડ્યું.

બહાર નીકળી થોડકે ગયા પછી એકાએક એને યાદ આવ્યું કે હું કાંઈક ભૂલી ગયો છું. આથી તે પાછો ફર્યો. ઝોરડામાં જઈ જોયું, તો પેલી મની-બેગ અને સુવર્ણ-દર્પણ બન્ને ચીજો ટેબલ પર પડેલી હતી. અને ઉપાડી ગળવામાં મૂકી દીધાં.

પછી એક લોહાની પેટી ઉઘાડી તેમાંથી એક લાંબી શીશી કઢી. શીશીની અંદર સફેદ રંગનો કાંઈ પદાર્થ હતો. વીજળીના પ્રકાશથી તે ચમકી ઊઠ્યો. ડાક્ટરે તે શીશીને છાતી પાસેના એક ચોરગળવામાં છુપાવી દીધી. પાસેના ટેબલલેમ્પ પાસે આવી અસ્ફુટ સ્વરથી કહેવા લાગ્યા, હવે હું સર્વ રીતે તૈયાર છું. હમણાં હમણાં વિજયગઢની મહારાણી લંડનમાં આવી પોતાના બહુમૂલ્ય ઝવેરાતોની જ્યોતિથી અહીંના ધનિક સમાજનાં નેત્રોને આંજી રહી છે. સાંભળ્યું છે, કે થોડાજ દિવસોમાં તેને ત્યાં પાર્ટી થનાર છે જો એ પાર્ટીને દિવસે દાવ મારી ન શકાય, તો મારી આટલા દિવસની પરીક્ષા વૃથા જશે. મારા રસાયણશાસ્ત્ર સંબંધીના અદ્વિતીય ગાંઠિયામાં બટ્ટો લાગી જશે. પાર્ટીમાં મહારાણી સાહેબ જરૂર પોતાનો સુવિખ્યાત ચંદ્રહાર પહેરશે. એ ચંદ્રહારનું મૂલ્ય ઓછામાં ઓછા દસ લાખ રૂપિયા છે એમ કહે છે. હું કાંઈપણ બેગંપમ એટલે જો હાર હસ્તગત કરીશ. લાલે જે થવાનું હોય તે થાય.

વિજળીના પ્રકાશમાં ડાક્ટરનાં બંને નેત્રો ઉજ્જવળ થઈ ઊઠ્યાં. તેમણે દીપક ખુઝાવી ઓરડાનો દરવાજો બંધ કરી દીધો. દરવાજાને પૂછ્યું પેલી સ્ત્રી ચાલી ગઈ કે શું?

દરવાજા સલામ કરી કહ્યું, હા સાહેબ, તેતો ક્યારની ગઈ. એને જાનરદસ્તીથી તો રોકાય એમ થોડુંજ હતું? વળી તે પોતાનું નામ-કામ પણ કહી ગઈ નથી.

ડાક્ટર હસીને બોલ્યા, અહીં રોગીઓને વ્યર્થ રોકી મુકવાનો અધિકારજ શો છે? બિમારી મટી ગયા પછી રોકી રાખવામાં લાભ પણ શો? પરંતુ આ સ્ત્રીઓને, ૧૨૦૦ કંઈક વિલક્ષણ હતો. એ રસ્તાના બાગમાં શી રીતે બેભાન થઈ, તેતો પત્તો લગાડવો મુશ્કેલ છે કારણ કે પૂછવાથી તેનો કાંઈ જવાબ મળતો નથી.

ડાક્ટરની વાચાળતાથી દરવાન સાહસ કરી બોલ્યો, ખરી રીતે તો સાહેબ, એનો રોગ અદ્ભુત હતો. એ જેવી સ્થિતિમાં અહીં આવી હતે, તે જોતાં એ બચશે, એમ લાગતું ન હતું. પરંતુ ધન્ય છે તમારાં કૌશલ્યને ! જાણે તમે કોઇ મંત્રબળથીજ આરામ કરી દીધો ! મને તો ચોખ્ખું લાગે છે, કે આમાં કંઈ રહસ્ય છે. નહિ તો થોડાજ દિવસોની અંદર એકજ જઆપરથી ચાર-ચાર સ્ત્રીઓ બેલાન હાલતમાં કેમ મળી આવે ? વળી ખૂબી તો એ છે, કે બરોબર આરજ વાગે-પોલિસો તેને અહીં લાવે છે. કોણ જાણે ક્યાં સુધી આવું દુઃખ વેઠવું પડશે ?

ડાક્ટર સાહેબે કહ્યું-“ એમાં આપણે શું કરીએ ? આપણું કામતો રોગીઓને સારા કરવાનું છે. જો આપણે આપણાં કર્તવ્યમાં તુટી કરીએ, તો કેવળ આપણા અધિકારીઓનાંજ નહિ, પણ ઈશ્વરનાયે ગુહનેગાર થઇએ.” આમ કહી ડાક્ટર ક્યૂ ધીરે ધીરે આગળ વધ્યા. થોડીજ વારમાં એક ગાઢ અંધકારમય ગલીમાંથી એક બગીચા-ગાડી આવી ત્યાં ઉભી રહી. ડાક્ટર આમ તેમ જોઇ તરતજ તેમાં બેસી ગયા ગાડીના દરવાજાને ખંધ થઇ ગયો. ડ્રાઇવરે વીનળીતું એક સફેદ બટન દબાવ્યું. ગાડી દોડવા લાગી. ગાડીનાં પૈડાં પર રખરખાં ટાયર હોવાથી રાત્રિની ઘોર નિઃસ્તબ્ધતામાં ખલેલ પડતી ન હતી.

અડધા કલાક પછી ગાડી લંડનના મેડાવેલ નામના ગામના એક સાંકડા રસ્તાની પાસે એક અદ્વાલિકાની દિવાલ નીચે આવી ઉભી રહી. દિવાલ પાસે એક નાનકડું ઘર હતું; તે અદ્વાલિકાથી અલગ હતું; એજ ડાક્ટર ક્યૂનું ભવન હતું.

ડાક્ટર ક્યૂ ગાડીમાંથી ઉતરી ડ્રાઇવરને કહેવા લાગ્યા, જલ્દી ! તેં ખૂબ સફાઈથી કામ કર્યું છે, હવે મને આવી આપી દે જે કામને માટે તને આવી આપવામાં આવી હતી, તે પાર પડ્યું છે.

શેઠની પ્રશંસાથી જૂલીનું મુખ આનંદથી ઉજ્જવળ થઈ ઉઠ્યું. તે પ્રસન્ન થઈ બોલ્યો, માફ સૌભાગ્ય !

ડાક્ટરે કોમળ સ્વરે કહ્યું, એ સ્ત્રીઓને લાવતાં તને કાંઈ અડચણ તો પડી નથીને ?

જૂલી બોલ્યો—નહિ સાહેબ ! તે ત્રણ સ્ત્રીઓની પેઠે એ પણ બેહોશ થઈ ગઈ હતી. જ્યારે હું એની પાસે ગયો, ત્યારે તે કાશ્ત્રની પુતળી પેઠે ઉભી હતી. તેને પોતાના શરીરનું જરાયે લાન ન હતું. ગાડીમાંથી ઉતરી મેં તેનો હાથ પકડ્યો. તે કાંધપણુ કહ્યા વિના ગાડીમાં બેસી ગઈ. પછી આત્સવેરી રૂકવેર તરફ ચાલ્યો. આપનો હુકમ બજાવવામાં મને આજે તો શું, કદિ પણ અડચણ નડી નથી, ને નડશે પણ નહિ.

જૂલી ગાડી લઈ રવાના થયો. કયૂ વિકટ હાસ્યથી હસવા લાગ્યા. એ હાસ્યને જોતાં મનસ્તત્ત્વચાતા તો જરૂર સમજે, કે એમાં એક પ્રકારની કુટિલતા, નીચતા અને સ્વાર્થપારાયણતા પુરતી બબેલી છે.

ડાક્ટર કયૂ સ્વાર્થમાં એટલા લીન બની ગયા હતા, કે એમને એટલું પણ લાન ન રહ્યું, કે જે પાપ-પુણ્યનો નિયંતા, જે દુષ્ટોનો દમન કર્તા અને [જે સર્વજ્ઞ છે; તેની પાસે કોઈ પણ વાત ગુપ્ત રહેતી નથી. જે પાપી તેને જૂલી જમને ખીજનો સર્વ નાશ કરવા માટે બધાની આંખોમાં ધૂળ નાખે છે, તે પોતેજ એક દિવસ વિનાશના અધિકાર પૂર્ણ કુવામાં ફસી પડે છે.

ડાક્ટરનું—૪ થું.....ખલેઠ સાથે મંત્રણા.

અગાઉ થયેલી ગોઠવણ મુજબ ઇન્સ્પેક્ટર આગલી લંડનની બેકર સ્ટ્રીટમાં મિ. ખલેઠને ઘેર પોલીસ રીપોર્ટ લઈ જઈ પહોંચ્યો અને પોતાનાં કેસને લગતી વાત કરી—મી. ખલેઠની સહાયતા માંગી, છેવટે

મિ. બ્લેકે આગલીના મોં તરફ જોઈ કહ્યું, તમારો કેસ તો ખેટવાળા કેસ કરતાં પણ વધુ ગુન્જવણી ભર્યો છે, હું તમને શી સહાયતા કરું ? બેભાન થયેલી ચારે સ્ત્રીઓ કાંઈને માટે ફરિયાદ કરતી નથી, તમે પણ તેનાં નામ શિવાય કામ ટૂંકાણાની શોધ કરી શક્યા નથી. વળી એ નામો ખરાં છે, કે ખોટાં તેની પણ ખાતરી શી ?

મિ. બ્લેકે ‘પોલિસ રિપોર્ટ’ જોઈ લીધો, મિ. આગલીએ જે જે વાતો કહી તે બધી સર્વ તેમણે કાયરીમાં તોંધી લીધી.

આગલી—રોકેટલાંટ યાર્ડના ચાણુમાં પણ એજ વાત થઈ હતી. કાંઈપણ ફરિયાદ વગર—સક વગર આ રહસ્યનો બેદ શી રીતે ઊધડે ? કાંઈ પણ સુગમ માર્ગ ન જડવાથી અમે અનેક પ્રકારના અનુમાન કરતા હતા. તેમાં વર્તમાનપત્રોએ તો અમને પાગલ બનાવી દીધા. અમે જે જાણુ જાણુતા હોત, તો આ રહસ્યની બીતર શું પશ્યંત્ર છે, તે ઘેરબેઠાં જાણી લેત; પણ તેવું તો કાંઈ છે નહિ. વળી આ મામલામાં મોટા સાહેબોનો પણ મને લય લાગે છે.—મિ. બ્લેકે હું કંઠગી આફતમાં સપડાઈ ગયો છું. તમે ગમે તેમ કરી આ રહસ્યનો બેદ શોધી આપો. તમારા હોવા છતાં જે આ લાંછન.....”

આગલીનું મોં બંધ થઈ ગયું. ક્ષોભ અને અપયશનાં દુઃખથી તેની આંખોમાં આંસુ ભરાઈ આવ્યાં.

મિ. બ્લેકે—એ બેભાન સ્ત્રીઓએ કાંઈપણ વાત કહી હોત, તો તેમાં ઘણો આધાર મળત. પરંતુ એમાં એક વાત વિચારવા જેવી છે. આ શહેરમાં સેંકડો બાગો છે; પરંતુ તેમાંથી કાંઈમાં નહિ ને આ બાગમાંજ, એકજ જગ્યાએ, એકજ સમયે ચારે સ્ત્રીઓ બેભાન મળી આવી, એવું કારણ શું ?

મિ. આગલી—જો હું એ કારણ સમજી ગયો હોત, તો તમારી પાસે આવવાની જરૂર જ રી હતી ?

મિ. ખેલેક—સેન્ટશાયર હોસ્પીતલના નોકરાએ આ સ્ત્રીઓ સંબંધી કાંઈ નથી કહ્યું !

મિ. આગલી—નહિ. એક વાત જાણવામાં આવી હતી, તે એ કે જે જે રાત્રિએ હું ખેલાન સ્ત્રીઓને હોસ્પીતલમાં લઈ ગયો હતો, તે તે રાત્રીએ હોસ્પીતલના મુખ્ય ડાક્ટરને ત્યાં હાજર જોયા હતા. ખીજા દિવસોએ તેઓ ત્યાં હાજર રહે છે, કે નહિ તે મને મને ખબર નથી.

મિ. ખેલેક—તે ડાક્ટર સાહેબનું નામ શું છે ?

મિ. આગલી—એમનું નામ ફ્રાંસીસ ક્યૂ છે. એમના જેવો ચિકિત્સક આખા લાંડનમાં નથી.

મિ. ખેલેક—ડાક્ટર ક્યૂ ? એ ખુદો ? ઠીક. તેણે આ સ્ત્રીઓને જોઈને શું કહ્યું ?

મિ. આગલી—કોઈ ઉચ્ચ માદક પદાર્થ સુધવાથી તેઓ ખેલાન થઈ ગઈ હતી. એ સંબંધીનો ડાક્ટર ક્યૂનો રિપોર્ટ જો તમારે જોવો હોય, તો હું લાવી આપીશ.

મિ. ખેલેક—ઠીક ત્યારે તો.—જ્યાં રિપોર્ટની જરૂર નથી. છેલ્લી સ્ત્રી સંબંધીનો જ રિપોર્ટ લઈ આવજો. એટલો એક જ બસ છે,

મિ. આગલી—ઠીક, હવે એતો કહો, કે તમારી સહાયતાની આ વાત હું સ્કોટલાંડ યાર્ડના થાણામાં કોઈને કહું કે નહિ ?

મિ. ખેલેક—આ વાતને પ્રકાશમાં મૂકવાથી તમને કાંઈ લાભ થતો હોય, તો ભલે તેમ કરજો.

મિ. આગલી—વાર. વળી આ ઘટના સંબંધી ખાગનો પહેરગીર

કહેતો હતો, કે બાગના દરવાજા પર દરરોજ હું તાળુ મારું છું; પણ તે જમીન પર પડેલું જ મળે છે.

મિ. બ્લેક—હા, એ પણ એક વિચારવા જેવી વાત છે. ઠીક. શું તમે એ કહી શકો છો, કે બાગના દરવાજા પર જે તાળું મારવામાં આવે છે, તેની ચાવી કોની પાસે રહે છે ?

મિ. આગલી—બાગની આબુખાબુ સાફ-સિત્તેર ખાતદાન કુટુંબો વસે છે. તે લોકો બાગના ખર્ચમાં લાગ આપે છે. આથી તેઓ દરેક પાસે એક એક ચાવી રહે છે. બાગમાંથી જતી વખતે કયો માણસ તાળું જમીન પર ફેંકી જાય છે, એનો પત્તો લગાડવો કઠિન છે.

એ પછી આગલી થોડી ઘણી વાતો કરી પોતાને ઘેર ચાલ્યો ગયો. મિ. બ્લેક એક ચીફ્ટ સળગાવી આ રહસ્ય સંબંધી વિચાર કરવા લાગ્યા. બેઠા બેઠા ચિંતા કરવાથી કાંઈ કામ સરે એમ નથી એમ ધારી બ્લેક બીજી તરફ મન દોડાવ્યું, પણ તે ત્યાંથી હડધું નહિ, વારંવાર મિ. આગલીની કહેલી વાતો યાદ આવવા લાગી. તે અત્યંત ચંચળ થઈ ઉઠ્યા. અને એક કપ ચાહ પી બોલ્યા, જે એકવાર હું આલ્સવેરી રુકવેરમાં ફરી આવું. તો ખોટું એ શું છે? આજે સાંજે કાંઈ પણ કામ નથી.

સાડા છ થયા ન હતા, એટલામાં તેઓ આલ્સવેરી રુકવેરમાં પહોંચી ગયા. આ વખતે ત્યાં બહુ બીડ ન હતી. એક માણસ ત્યાં ધાસ કાપતો હતો. તે એમને જોઈ સલામ કરી બોલ્યો—આજની સાંજ તો ઘણી ખુશનુમાં છે !

મિ. બ્લેક આનો જવાબ ન આપનાં બોલ્યા—વાહ ! તેં તો અજે બાગને બહુ સુંદર બનાવ્યો છે ને !

તે બોલ્યો—જી, હું અહીંનો માળી છું. આથી બાગને સુંદર રાખવાનો બનતો યત્ન કરું છું. પરંતુ અહીં હવા ખરાબ આવવાર માણસો

આ બાબત પર વિશેષ ધ્યાન આપતા નથી. તેમની સાથે આવેલાં છોકરાંઓ ફળ-ફુંદોને ખરાબ કરી નાંખે છે.

મિ. બ્લેક—એ તો ધણું ખરાબ !

માળી મિ. બ્લેકને થોડે દૂર લઈ ગયો, અને ગાડીનાં પૈંડાનાં નિશાન બતાવી બોલ્યો—આ બુઓને ? કાલુ ગાલુ કાલુ અહીં ગાડી લઇ આવ્યો હશે. આથી કેટલાયે નાના નાના છોડ નાશ પામ્યાં છે.

પાછલી રાતે બેહોશ સ્ત્રીને હોસ્પિતલમાં લઈ જતી વખતે પોલિસ કોન્સ્ટેબલ જે ગાડી લાવ્યો હતો, તે ગાડીનાં પૈંડાનાં નિશાન હતાં. પણ માળી આ વાત બોલતો ન હતો.

મિ. બ્લેક—તો શું તું ઘેર જતી વેળા રાત્રે દરવાજે તાળું નથી મારતો ?

માળી—તાળું મારીનેજ જઈ છું. પણ આ તાળાંની ચાવી ધણું માણસોની પાસે રહે છે. આજે સવારે આવીને જોયું, તો તાળું ખુલ્લું પડેલું હતું. લોકોની રીતલાત તો બુઓ. બાગમાં આવવું અને જતી વખતે તાળું ખોલી જમીન પર ફેંકી જવું. આથી તો તાળું મારવું કે ન મારવું એ બંને એક સરખું જ છે.

મિ. બ્લેક એક લત્તા કુંજની પાસે ગયા. એજ ટ્રેક્ટોરથી ગઇ રાતે બેલાન સ્ત્રી મળી આવી હતી. તે આમ તેમ જોવા લાગ્યા. ત્યાં બેન્યની પાછળ ધાસમાં એક કાગળનો ટુકડો પડેલો હતો. તેના પર રહેજમાં કાછની નજર પડે એમ નહતું. મિ. બ્લેકે કૌતુહલવશ થઇ તે કાગળ ઉપાડી લીધો. જોયું તો થિએટરની ટિકિટ છે. તેમાં ગઇ કાલની તારીખ હતી.

મિ. બ્લેક તેને સૂંઘી જોયો; ટિકિટમાં એસેન્સની ખુશખોશ

હતી. તેમણે અસ્ફુટ સ્વરે કહ્યું-આ તો આન્ડ થીએટરની ટિકિટ છે. તે અહીં ક્યાંથી આવી ? કદાચ તે બેબાન સ્ત્રીની તો નહિ હોય ? સંભવિત છે, કે રૂમાલમાં ટિકિટ મુકી હોય, ને અગ્નિમાં રૂમાલ ખોલતાં ટિકિટ પડી ગઈ હોય. રૂમાલ એસેન્સથી લોળાયેલો હતો; તેથી ટિકિટમાં પણ એની ખુશબો હોય. આમ વિચારી મિ. બ્લેક તરતજ ટિકિટ ગળવામાં મૂકી ચાલવા માંડ્યું. બાગની બહાર નીકળ્યા પછી તેમણે સડકની બીજી તરફ એક મકાન જોયું. એ મકાનની પાસેથી એક સીધો રસ્તો ગયો છે. એ રસ્તાની બંને બાજુઓ તરફ મકાનોની હાર છે.

મિ. બ્લેક વિચાર્યું, આ સડકની પાસે જેઓનાં મકાનો છે, તેમાંથી શું એક પણ માણસ આ વિચિત્ર રહસ્ય સંબંધી કંઈ નહિ જાણતો હોય ! તેઓ મુખ્ય રસ્તાને ઝાળંગી પુરોક્ત મકાન તરફ ચાલ્યા. બે મકાનોને છોડી ત્રીજા મકાન આગળ તે સહસા ઉભા રહી ગયા; કારણ કે તે મકાનના દરવાજા પરનાં બોર્ડ પર તેમની નજર પડી હતી. તે વાંચી મિ. બ્લેક વિસ્મયતાથી બોલ્યા-આર્કી ગેટર ! શું મિ. આર્કી અહીં રહે છે ? જો એમજ હોય, તો મને ધણી શરણતા થશે. લાવ, પ્રયત્ન તો કરી જોઉં.

મિ. બ્લેક તે મકાનનાં બારણાં આગળ જઈ ધંટડી વગાડી. તરતજ દરવાજા બહાર આવ્યો. મિ. બ્લેકના નામનો કાર્ડ લઈ અંદર ગયો. લગભગ પાંચ મિનિટ પછી એક યુવકે હસતા મુખે ત્યાં આવિ ને બ્લેક સાથે શેકનહેન્ડ કરી બોલ્યો-હલ્લો મિ. બ્લેક ! તમે અહીં ક્યાંથી આવી પહોંચ્યા ? શું કાઠને પકડવાનું વારંટ લાવ્યા છો ? ચાર ! તમારાં પગલાંથી તો ડર લાગે છે.

મિ. આર્કી જેટર લાંડનનો એક મશહૂર ચિત્ર-શિલ્પી હતો.

મિ. ખેલેક કહ્યું—ખરેખર, અમે એક એવા લયંકર જાતુ છીએ, કે અમને જોઈને મિત્રો પણ ડરે છે; છતાં આ વખતે તમે ડરશો નહિ. હું કોઈની ગીરફતારીનો વારંટ લાવ્યો નથી. આ રસ્તેથી હું જતો હતો. દરવાજા પર તમારું નામ વાંચ્યું; તેથી હું મળવા માટે આવ્યો છું.

મિ. આર્કી—આપણે બન્ને લાંડનમાં જ રહીએ છીએ, છતાં મહ્યા વિના ચાર ચાર વરસ વીતી ગયાં, એ કેવી અગમ્યખી? મેં સાંભળ્યું છે કે તમે કીર્તિ અને કલહાર ખૂબ સંપાદન કર્યાં છે. શું એ વાત ખરી છે? આનંદમાં તો છે ને?

મિ. ખેલેક—હા, આનંદમાં છું. તમે પણ થોડા દિવસમાં ખૂબ મશહૂર થઈ ગયા છો ખરું ને?

મિ. આર્કી—હા—આપણે આજે ઘણું દિવસે મહ્યા છીએ. આવો—પધારો કાંઈ સુખ દુઃખની વાતો કરીએ. કહો,—ખીજવાર લગ્ન કર્યાં કે નહિ?

મિ. ખેલેક—(ખુરસી પર બેસી)—મને લગ્નને માટે પુરસદ્દજ કર્યાં છે? વળી હવે તો હું બુદ્ધો થઈ ગયો છું; એટલે લગ્ન કરવું કાંઈ જોભે? ખેર, એ વાત વળી કોઈ દિવસ થશે. હવે કામની વાત સાંભળો. ગુપ્ત વાત છે. તમારા પેટમાં રહેશે કે નહિ?

મિ. આર્કી—વાહ! શું હું સ્ત્રી છું, કે મારા પેટમાં વાત નહિ રહે?

મિ. ખેલેક ધીરે ધીરે બાગમાંથી મળતી બેલાન સ્ત્રીઓ વિષેની બધી વાતો કહી.

આ વાત સાંભળી આર્કીના આશ્ચર્યનો પાર રહ્યો નહિ. તે આંખો ફાડી મિ. ખેલેકના મોં તરફ જોઈ બોલ્યો, મારા મકાનની પાસેજ

આવા બનાવો બન્યા જાય, ને તેની મને જરા ખબર પણ ન પડે, એ ધણી તાબુખીની વાત છે.

મિ. બ્લેક હસીને કહ્યું—મોટા શહેરોમાં રહેવાનું આ પરિણામ છે. એ હાથને છેટે થું થાય છે, તે કાંઈ જાણતું નથી. તેમાં તમે તો એક ચિત્રકાર છો. રાતદિવસ તમારા ધ્યાનમાં જ મગ્ન રહો છો.

મિ. આર્કી—એ ઠીક છે, પરંતુ એથી એમ ન સમજતા, કે હું ખીજી તરફ નજર જ નથી રાખતો. તમારી વાત સાંભળી એક વાત યાદ આવી ગઇ. કદાચ તેની સાથે તમારી વાતને કાંઈ સમ્બંધ હોય, પણ ખરો ?

મિ. બ્લેક વ્યગ્રતાથી બોલ્યા—કહો તો ખરા, શી વાત છે ?

મિ. આર્કી—આ મકાનનાં ત્રીજા માળપર મારી ચિત્રશાળા છે. ત્યાં ખેસીને હું તરવીરો તૈયાર કરું છું. કાલે ચિત્ર બનાવતાં વધારે વખત થઈ ગયો હતો. જ્યારે હું પરવાર્યો, ત્યારે રાતના બાર વાગ્યા હતા. એ વખતે મેં જે જોયું તે તમને કહું છું. પણ અહીં નહિ; મારા રૂઢિડિયોમાં ચાલો. ત્યાં બધી વાતો સમજવામાં તમને સરળતા થશે. બન્ને મિત્રો ત્યાંથી ઉઠી ત્રીજે માળે ગયા. ત્યાં ચોરડાના કિનારાપર નાનકડું રેલિંગ ખેંચેલું હતું. બંને રેલિંગની પાસે ઉભા રહ્યા. મિ. આર્કી સામેની તરફ જમણા હાથે ઇશારો કરી બોલ્યો—બુએ, સામે આલ્સ વેરી રસ્કેવેર. (બાગ) છે. કેવું સુંદર દ્રશ્ય છે !

મિ. બ્લેક તે તરફ જોયું. ત્યાંથી બાગ સ્પષ્ટ દેખાતો હતો.

મિ. આર્કી—ગઈ રાતે હું કામ પુરું કરી અહીં ઉભો ચીરટ પીતો હતો. એ વખતે રાતના બાર વાગ્યા હશે. રસ્કેવેરમાં ધોર અધકાર છવાયેલો હતો. આ અધકારને ભેદી એક વીજળીની બગી—ગાડીએ એ બાગમાં.

પ્રવેશ કર્યા. તે ત્યાં ફક્ત પાંચજ મિનિટ રોકાઈ હશે, કહો હવે આ બનાવ સાથે તમારા બનાવને કાંઈ સંબંધ છે કે નહિ ?

મિ. બ્લેક પોતાની વિસ્મયતા દર્શાવી બોલ્યા—એમાં અનુમાન ચાલી શકતું નથી. કીક તમે એ ગાડી શિવાય બીજું પણ કાંઈ જોયું હતું ?

મિ. આર્કી શીર હલાવી બોલ્યા નહિ, બીજું કાંઈ નથી જોયું; કારણ કે બાગમાં પ્રકાશ તો હતોજ નહિ. જે પ્રકાશ હતો, તે તો રસ્તાપરજ હતો આથી ગાડી કઈ બાજુ તરફથી નીકળી ગઈ, તે પણ હું જોઈ શક્યો નહિ.

મિ. બ્લેક ચીફ્ટ પીવા લાગ્યા.

મિ. આર્કીએ તેના ભાવ જોઈ ફરી પૂછ્યું તમારી રાતવાળી ઘટના અને આ ઘટનાને કાંઈ સંબંધ છે કે નહિ ?

મિ. બ્લેક ગંભીર સ્વરથી બોલ્યા—હા તમારી આ વાત સાંભળી મને ઘણું આશ્ચર્ય થયું છે. હું આ રહસ્યને બહુ સરળ ધારતો હતો, પણ એ ધોર તિમિરથી ઢંકાયેલું માલમ પડે છે.

મિ. આર્કી—હું તમારી આ વાત જરા પણ સમજી શક્યો નથી. તમે આમાંથી શો સાર શોધી કાઢ્યો ?

મિ. બ્લેક—યોગ્ય સાર તો હજી હું જોઈ શક્યો નથી; પરંતુ મનમાં સંકેતો ઓછા છે, તે હું કહું છું. જો એ ગાડીમાં કોઈ મુશ્કિલતા યુવતી હતી, તો તેને અર્ધી રાત્રે એ બાગમાં મૂકી જવાનો શો હેતુ હશે ? જો એને કોઈ ગુપ્ત સ્થાનમાં રાખવાનો ઉદ્દેશ હોય તો લંડનમાં સેંકડો ગુપ્ત સ્થાનો છે, છતાં આ બાગના કુંજનેજ યોગ્ય સ્થાન કેમ ગણ્યું હશે ? વળી ચારે સીઓ એકજ સ્થાનપરથી મળી, એવું શું કારણ ? જારી સમજમાં તો કાંઈ પણ આવતું નથી.

મિ. આર્કી—ખેર, હવે એ મગજમારી કરવી રહેવા દો. આજે આપણે ધણે દિવસે મલ્યા, માટે રાતનું મોજન અહીં સાથેજ કરીશું.

મિ. બ્લેક—નહિ બાપ, આજે માફ કરો. વળી કોઈ દિવસ આવીશ. મારે હમણું બહુ કામ છે. પણ આપણી આ વાત કોઈને કહેશો નહિ. હાલમાં તો હું રજા લઉં.

મિ. બ્લેક ત્યાંથી નીકળી પાસેની એક ગલીમાં ધૂસી ગયા. પહેલાં જે ગલીની વાત આપણે કરી ગયા, તેજ આ ગલી હતી. ગલી સાંકડી હોવાથી અંદર ગાડી મુકેલીથી જઈ શકે એમ હતું. મિ. બ્લેક ત્યાંથી એક મોટા રસ્તા પર જઈ પહોંચ્યા. રસ્તા પર ખૂબ બીડ હતી. તેની અન્ને તરફ મોટી મોટી દુકાનો આવેલી હતી.

મિ. બ્લેક મનમાં મનમાં બોલ્યા—વીજળીની બગીચા-ગાડી આ રસ્તેથીજ ગઈ હશે. ગાડી કોની હતી, એનો પત્તો શીરીતે મળે? ખેર! ગાડી ગમે તેની હો, પણ યુવતીને એજ ગાડીમાં લાવવામાં આવી હતી, એમાં કાંઈ સંદેહ નથી. જે ગાડીનો પત્તો મળી જાય, તો તો ઘણી સરળતા થઈ પડે. પરંતુ એ યુવતીએ તો હોસ્પીટલના કોઈપણ માણસને પોતાનો પત્તો આપ્યો નથી. મિ. આગલીએ જે નામ કહ્યું છે, તે કદાચ એ યુવતીનું ન પણ હોય! ઓહ! અહીં તો બધો વ્યાપાર રહસ્યથી છુપાયેલો માલમ પડે છે. મિ. બ્લેક મનમાં ને મનમાં વિચારવા લાગ્યા—આગલીનું ચાણું અહીંથી કાંઈ વધારે દૂર નથી. ચાણામાં જઈ એકવાર એને પણ મળી લઉં. મિ. બ્લેક ચીફ્ટ પીતા પીતા ચાણા આગળ જઈ પહોંચ્યા.

આ વખતે મિ. આગલી ચાણામાં ન હતા. ત્યાંના એક બીજા માણસે આવી મિ. બ્લેકનો સત્કાર કર્યો. પછી અન્ને વચ્ચે થોડીવાર વાતચીત ચાલી વાતચીત પૂરી થયા પછી તેણે સેન્ટ શાયર હોસ્પીટલમાંથી

આવેલા રિપોર્ટની નકલ આપી. તે વાંચતા ડૉક્ટરને માલમ પડી ગયું, કે ગઇ રાતની મુશ્કિલતા યુવતીનું નામ જોન રિમથ છે. જોન રિમથે પોતાનો પત્તો બતાવ્યો નથી. ડાક્ટર ક્રાંસીસ ક્યૂને તેની પરીક્ષા કરતાં માલમ પડ્યું કે કોઇ માણસે એક અજ્ઞાત અને વિષાકત ઔષધિ દ્વારા એને બેહોશ કરી હતી. એ ડાક્ટર ક્યૂનું અનુમાન છે કે તે ઔષધિ સંભવતઃ ‘કલોરલ’ હતી. ડાક્ટરના રિપોર્ટમાં એ શિવાય બીજી કંઈ જાણવા જેવી વાત ન હતી.

મિ ડૉક્ટર સમજી ગયા; કે આ રિપોર્ટથી માફ કંઈ ખાસ કામ સંધાય એમ નથી. આથી તેણે એક પત્ર લખી થાણામાં એક સિપાઇના હાથમાં આપી કહ્યું—જ્યારે આગલી આવે, ત્યારે તેમને આ પત્ર આપજો. આટલું કરી તે ઘર તરફ પાછા ફર્યા બોજનાદિ પછી એમણે ઘરની નોકર બોર્ડેલને કહ્યું—હું હમણાં બહાર જાઉં છું. જો રિમથ અહીં આવી પહોંચે, તો તેને મારી રાહ જોવાનું કહેજો.

મિસ. બોર્ડેલ—જો તે પૂછે કે તમે ક્યાં ગયાં ગયાં છો, તો હું શું જવાબ દઇશ ?

“થોડા સમયને માટે ગ્રાન્ડ થીયેટરમાં ગયા છો, એમ કહેજો.”

થીયેટરની જે ટિકિટ બાગમાંથી મળી આવી હતી, તે આ વખતે એમના ગળવામાંજ હતી. આ ટિકિટ કેની છે, તેનો પત્તો મળે, તો હાક એ ઉદ્દેશથી તે થીયેટર તરફ ગયા.

પ્રકરણ ૫ મું..... ડાક્ટરની કુટીલતા.

ગયા પ્રકરણમાં જણાવેલી ઘટનાવાળા દિવસે ખપોરના સમયે ડા. ક્યૂ સેન્ટશાયર હોસ્પિટલમાં પોતાના ખાસ ઓરડામાં બેસી કંઈ લખતા હતા. આ વખતે એક નોકરે દરવાજો ઉઘાડી ઓરડામાં પ્રવેશ કર્યા. ડાક્ટરને સલામ કરી કહ્યું—સાહેબે ઇન્સ્પેક્ટર આગલી તમને મળવા આવ્યા છે.

ડાક્ટર ક્યુએ લખવાનું બંધ કરી માથું ઊંચું કરી, તે નોકર તરફ જોઈ કહ્યું:—આવવા દો.

નોકર આવ્યો ગયો. ડાક્ટરે લખેલા કાગળો એક તરફ મૂકી દીધા. મનમાં ને મનમાં કહ્યું—હમણાં એ શામાટે આવ્યો હશે? એને મારા ઉપર કંઈ શક તો નથી ગયો? નહિ મારા ઉપર શક જાય, એ અસંભવિત છે. થોડી મિનિટ પછી ઈન્સ્પેક્ટર આગલીએ ડાક્ટરના ઓરડામાં પ્રવેશ કર્યો.

ડાક્ટર ક્યુ—આવો મિ. આગલી! કેમ, મઝામાં તો છોને?

આગલી—હા, જી. હું આત્સવેરી સ્કેવરની ધટના સંબંધી થોડી વાતચીત કરવા આવ્યો છું.

ડાક્ટર ક્યુ—ખુશીથી કહો, એમાં સંકેતવાવાની જરૂર નથી.

આગલી—હું આ વખતે સ્કોટલાંડ યાર્ડના થાણામાંથી આવું છું. આહેંમે છેલ્લી સીની બાબતમાં તે શી રીતે મૂર્છા પામી હતી અને કઈ દવાથી? તેનો આપની પાસે સ્પેશીયલ રિપોર્ટ માગ્યો છે.

ડાક્ટર ક્યુ—તમારા સાહેબ, હું સર્વિસ હોઉં, એમ માનતા જણાય છે. જે બાબત મને પોતાને માલમ નથી, તે હું તમને શી રીતે કહી શકું? બેભાન થઈ જવાનાં ઘણાં કારણો છે.

દૈહિક યા માનસિક ખિન્નતાથી પણ મૂર્છા આવી જાય છે. આવી હાલતમાં હું શી રીતે કહી શકું કે કઈ દવાથી તે બેહોશ થઈ ગઈ હતી?

ઈન્સ્પેક્ટર આગલીએ પોતાની નોટબુકમાં ડાક્ટરનું આ મંતવ્ય નોંધી લીધું. ત્યાર પછી તે બોલ્યો—પરંતુ તમે રિપોર્ટમાં તેને કાંઈ દવાથી બેભાન કરવામાં આવી છે, એમ લખ્યું છે.

ડાક્ટર ક્યુ—હા. પણ તે મારું અનુમાન હતું. અનુમાન કહી

ખરૂં પડતું નથી. હું તો એવું અનુમાન કરી શકું છું, કે 'નારકોદીન' જેવા કોઇ પદાર્થથી એને બેભાન કરવામાં આવી હતી. પરંતુ તમે તો જાણો છો, કે સમયના અભાવથી અહીં રોગીઓની સંપૂર્ણ સ્થિતિનું વિવરણ લખવામાં આવતું નથી. રોગી આવે એટલે તેનો રોગ કયે પ્રકારે દૂર થાય, એજ મારો ઉદ્દેશ છે. એનેજ હું મારું કર્તવ્ય સમજું છું. આથી તેની હાલતની બધી નોંધ કરતો નથી.

ઈન્સ્પેક્ટર—એ ખરૂં છે. રોગીના રોગને નાબૂદ કરી દેવો એજ ચિકિત્સકનું પ્રથમ કર્તવ્ય છે.

ડાક્ટર કયૂ—હું દીલગીર છું, કે તમે જે જે બેહોશ સ્ત્રીઓને અહીં લાવ્યા હતા, તેઓ શુદ્ધિમાં આવતાંજ નીરોગી માણસ પેઠે પોતાને ઘેર જવા સાડ વ્યાકુળ થઇ જતી હતી? આથી હું તેમને રોકી શકતો ન હતો. અમને હુકમ છે કે રોગીને આરામ થતાંજ તેની ઇચ્છા પ્રમાણે ઘેર જવા દેવા. આથી તે શી રીતે મૂર્છા પામી, તેનું કારણ હું શોધી શક્યો નથી.

ઈન્સ્પેક્ટર—આ રહસ્યનો પત્તો મેળવવો, ખરેખર અસંભવિત છે.

ડાક્ટર કયૂ—તમારી આ કઠિનતા હું જાણું છું, પણ મારો શો ઉપાય?

મને તો એમનાં ચારિત્રો દુષિત લાગે છે. કદાચ પોતાના મોંમાંથી કાંઇ વાત નીકળી જાય, તેથી તેઓ પોતાનો પત્તો પણ બતાવી ગઇ નથી. તેમણે જે નામો કહ્યાં છે, તે પણ મને તો જુડાંજ લાગે છે.

ઈન્સ્પેક્ટર—તમારું અનુમાન સાત્ય છે. તેનાં બતાવેલાં કેકાણાં પ્રમાણે મેં તપાસ કરી હતી. પણ ત્યાં પત્તો ન હતો. મ્હારા એક્સ-સરોએ મારા માથા ઉપર મોટી આફત ખડી કરી દીધી છે તેઓ મારી પાસે બધી હકીકત માગે છે; પણ તે હું શી રીતે આપું?

ડાક્ટર કયુ—ખરું છે. જેનાં ખરાં નામ-કામ માલુમ નથી તેના પત્નો શી રીતે મેળવી શકાય ? છતાં-હવે જે કાંઈ સ્ત્રી બેઠેલા મળી આવે, તો તેને હોસ્પિટાલમાં ન લાવતાં પોલિસ થાણામાં નજર હેઠળ રાખી પોલિસના ડાક્ટરને ખબર આપજો. તેજ તેને શુદ્ધિમાં લાવશે. જરૂર લાગે, તો મને બોલાવજો. એથી બધું રહસ્ય સરળતાથી ખુલી જશે.

ડાક્ટર મનમાં જાણતા હતા, કે હવે જીવિષ્યમાં કોઈપણ સ્ત્રી બાગમાં બેલાન મળી આવશે નહિ.

આગલી—મને આશા છે, કે ઓફિસરો તમારા વિચાર પસંદ કરશે. જે કે હજી હું નિરાશ થયો નથી, મારો એક મિત્ર છે. તેના જેવા ચતુર ડિટેક્ટીવ આખા યુરોપમાં નથી. તેમણે મને સહાય કરવાનું કમુલ્યુ છે. આથી મને ખાતરી છે, કે થોડાજ દિવસોમાં આ રહસ્યનો ભેદ ખુલી જશે.

ડાક્ટર—મને તમારા ડિટેક્ટીવો પર વિશ્વાસ નથી.

આગલી—પણ હું જેની વાત કરી રહ્યો છું, તે એક બુદ્ધિજી માણસ છે. તેણે કંઈ કેટલા વિચિત્ર મામલાઓમાં યશ મેળવ્યો છે.

ડાક્ટર કયુ—તે હશે. તેમનું નામ તો કહો.

આગલી—“રોબર્ટ બ્લેક ?”

ડાક્ટર કયુએ આગલીનાં મોં તરફ ચંચળ નેત્રોએ જોઈ પૂછ્યું, શું તુકર સ્ટ્રીટમાં રહે છે, તેજ બ્લેકને ?

કનસ્પેક્ટર ઉત્સાહભરે બોલ્યો, જી હા, તેજ, તેમની સાથે તમારી મુલાકાત કરાવીશ. ડિટેક્ટીવો સંબંધી તમારો જે મત બધાયો છે, તે એમની સાથે વાર્તાલાપ કરવાથી દુર થશે.

ડાક્ટર ક્યુ—ભલે, તમારી, મરજી છે. તો એક દિવસ મોકલજો. પરંતુ મને ડિટેક્ટીવો પર જરાએ વિશ્વાસ નથી.

આગલી ડાક્ટર સાહેબ પાસેથી વિદાય લઈ બોલ્યો—હું મી. બ્લેકને આપ સાથે મળવા માટે વિનંતિ કરીશ. પરંતુ તેઓ તમને ક્યારે મળે, તે હું કહી શકતો નથી. એટલું કહી ઇન્સ્પેક્ટર આગલી ચાલ્યો ગયો. ડાક્ટર ક્યુએ જિડી દરવાજો બંધ કરી દીધો. પછી તેઓ ઓરડાના એક ખુણામાં ગયા. ત્યાં જઈ લોહાની પેટી ખોલી. અંદરથી એક પાકીટ મળ્યું. પાકીટની અંદર એક લાંબો પત્ર હતો. તેની ભાષા મરાઠી હતી. ડાક્ટર ક્યુ ઉપર આ પત્ર હિંદુસ્તાનથી થોડા દિવસ પહેલાં આવ્યો હતો. ગુજરાતમાં એમનો એક ડીટેક્ટીવ હતો તેનું નામ હતું ગણેશ દેશપાંડે. દેશપાંડેએ આ પત્રમાં વિજયગઢ રાજ્યની મહારાણીના મહામૂલ્ય ચંદ્રહાર અને અન્ય અવે-સતોની વાતો લખી હતી. ડાક્ટર ક્યુને સાવધાન કરવાને માટે દેશ-પાંડેએ પત્રના ઉપસંહારમાં લખ્યું હતું—તમે સુવિખ્યાત બ્રિટિશ ડિટેક્ટીવ રોબર્ટ બ્લેકથી સાવધ રહેજો. એને માટે ઢાઢ પણ કામ અધરું નથી. તે તમારી મુખ વાતો જાણી લેશે, તો તમારી પાછળ મંડશે. અને તમારે આખરે ગુમાવવી પડશે, એટલુંજ નહિ પણ તમારી જિંદગી શુદ્ધાં લયમાં આવી પડશે.”

ડાક્ટર ક્યુએ પત્રનો એ ભાગ બેત્રણવાર મનમાં-મનમાં વાંચ્યો. પત્ર પાકીટમાં મૂકી અસ્ક્રુટ સ્વરથી કંઈ—દેશપાંડેએ બ્લેકની બહુ પ્રશંસા કરી છે. જેમ પાપીઓ યમથી ડરે છે, તેમ કાળા લોકો બ્લેકના નામથી ડરના હોય, એમ જણાય છે. બ્લેકથી ભલે તે ડરે, ગુરૂદેવ ડરે; પણ હું શા માટે ડરું ? મારા દુર્ભોધ કૌશલ્યની બીતર ઢાણ.

પ્રવેશ કરે એમ છે ? યુરોપ ભરમાં એવો ખીજો ક્યો માણસ છે કે મારી પેટે પદાર્થવિજ્ઞાન અને રસાયન વિદ્યામાં પારંગત હોય ? આ વિદ્યાના બળથી તો હું આકાશ પાતાળ એક કરી શકું છું ? બ્લેક ચોરી અને લૂટફાટના રહસ્યનો ભેદ ભલે પકડી શકે, પણ મેં જે કાર્યમાં પ્રવૃત્ત થવાનો સંકલ્પ કર્યો છે તે કાંઈ સાધારણ ચોરી કે લૂટ નથી. વળી મારો સભ્યસમાજમાં આદર છે. હું એક જવાબદારીવાળા ઉચ્ચ પદ પર અધિષ્ટિત છું; એટલે મારા ઉપર કોઈ સંદેહ કરી શકે એમ નથી. સેંકડો બ્લેક કદાચ એક જગાએ એકત્ર થઈ જાય, તોપણ તે મારી છાયાને સ્પર્શ કરી શકે એમ નથી. તોપણ મારા કૌશલ્યને બેદી શકવાની તો વાતજ ક્યાં ? આમ વિદ્યાના અહંકારથી-પ્રબળ આત્માભિમાનથી ડાક્ટરની ગોળ ગોળ આંખો ચમકવા લાગી. તેમણે પાકોટ મૂકી પેટી બંધ કરી દીધી. પછી નીચું માથું કરી થોડીવાર સુધી કાંઈ વિચાર કરી કહ્યું, અમારામાં કાણ શ્રેષ્ઠ છે, તે નક્કી કરવાને માટે પરીક્ષાની આવશ્યકતા છે. પરીક્ષાનો અભય પણ નશ્વર છે. વિજયગદનાં મહારાણીના મકાને નૃત્યનો ઉત્સવ છે. તે દિવસે મી. બ્લેકને ખબર આપીશ, કે “એ ઉત્સવમાં સેંકડો પરોણાઓની આંખમાં ધૂળ નાંખી હું મહારાણીનો ચંદ્રહાર ચોરી લઈશ.” “જો તમે મને પકડી શકશો, તો હું બે હજાર રૂપિયા ઇનામ આપીશ. જો ન પકડી શકો, તો તમારે બે હજાર રૂપિયા ધર્માદા આપવા પડશે. બસ મારા આ પ્રસ્તાવને તે જરૂર સ્વીકારી લેશે.” હું જે લાલજનક વ્યવસાયમાં પ્રવૃત્ત થનાર છું, તેમાં કાંઈપણ દ્વિવસ બ્લેકની સાથે મારે ટપાટપી તો થવાનીજ છે. તો પછી વધારે વિલંબ કરવાની જરૂર નથી. જ્યારે સામેજ સુયોગ ઉપસ્થિત છે, ત્યારે તેને ડોકર મારી દૂર કરવો ઉચિત નથી.

સંધ્યા વીતી ગઈ ડાક્ટર ક્યૂ હોસ્પીટલનું કામ પુરું કરી ઘર તરફ જવા નીકળ્યા.

ડાક્ટર ક્યૂ ચાલતા ચાલતા ‘એન્જવરેડ’ પર પહોંચ્યા. થોડક દૂર તેમને એક ખુદામ ગાડી મળી. ગાડી ઉભી રહી. ગાડી એમની હતી, પણ હોસ્પીટલના માણસો એ વાત જાણતા ન હતા; કારણ કે તેઓ પગે ચાલીનેજ આવજન કરતા હતા. ડાક્ટર ક્યૂ ગાડીમાં બેઠા. ખુદામ શીઘ્રતાથી મેડાવેલ ગામની તરફ દોડવા લાગી જરમન સ્ટ્રીટમાં ડાક્ટર ક્યૂનું એક નાનું સરખું મકાન હતું. એમની ટપાલ અહીંજ આવતી હતી. એમનો નિવાસ હયાંજ હતો, પરંતુ અહીં કામને તે મળતા નહિ. આથી અહીંના ધણા લોકોને ખબર ન હતી, કે ડાક્ટર ક્યૂ ક્યાં રહે છે?

ખુદામ દરવાજા આખળ ઉભી રહી. ડાક્ટરે ગાડીમાંથી ઉતરી ધરની લાયબ્રેરીમાં પ્રવેશ કર્યો.

ગાડી ચલાવનાર જૂઠી એમની આજ્ઞાની રાહ જોતો ઉભો હતો. ડાક્ટરે આવી તેને કાંઈ કહ્યું. પછી તે ભોજનના ઓરડામાં ગયા. ત્યાં ટેબલ પર ભોજનનો થાળ તૈયાર હતો. પાસે એક આધેડ વયની પરિચારિકા ઉભી હતી. તે બહેરી હતી પણ વિશ્વાસુ હતી. ભોજન કરી રાતના સાડા સાત વાગે ડાક્ટર ક્યૂ ફરી લાયબ્રેરીમાં ગયા. ત્યાં ટેલિફોન હતો, તેમણે લંડનની એક મુખ્ય કલ્પના દરવાન પર ટેલિફોન કરી પ્રશ્ન—
લોર્ડ એલ્યાર્દન બી—કલ્પનામાં છે કે નહિ?

“હા છે. એમને બોલાવું?”

“હા, બોલાવો.”

થોડી મિનિટ પછી ટેલિફોનમાં પ્રશ્ન થયો, તમે કાણુ છો?

ડાક્ટર કયુ—હું ડા. કયુ છું. શું તમને કોઈના તરફથી કોઈ પાર્ટીમાં આમંત્રણ મળ્યું છે ?

“હા, પરમ દીવસે એક પાર્ટી છે. તે માટે નિમંત્રણ-પત્ર આવ્યો છે ખરો.

ડાક્ટર કયુ—ડીક, ત્યારે તો આજ રાત્રેજ તમે મને મળી જાઓ. હું ત્રિપ્રવેશમાંજ મળીશ. તમારી મરજી પડે ત્યારે આવજો. એક જરૂરી વાત કરવાની છે; સમજ્યા ?

“બહુ સારું”

ડાક્ટર કયુએ ટેલિફોન મૂકી ઘરમાં પ્રવેશ કર્યો. ઘરમાં પ્રવેશ કરતાંજ એમને બેટનાં દર્શન થયાં.

“બેટ” હમણાં ડાક્ટર કયુને ત્યાંજ અતિથિ તરીકે રહ્યો હતો. એ બેટ બીજો કોઈ નહીં પણ આપણો ધુર્તરાજ અઠંગ ઉઠાવગીર ચાલાક ચોર હતો:-

પ્રકરણ ૬ હું.....ખારીક તપાસ.

લંડનની મશહુર “ગ્રાંડ મ્યુઝિક હોલ” નામની સંગીત શાળાના મેનેજર સાથે મિ. બ્લેકને ઓળખાણ હતી. મિ. બ્લેક એમને મળી આલ્સવેરી સ્કવેરમાંથી મળેલી ટિકિટ દેખાડી કહ્યું—આ ત્રીનો પત્તો ખતાવી શકશો ?

મેનેજર—તમારા પ્રશ્નનો ઉત્તર દેવો સહજ નથી. છતાં આ કોમ્પલીમેન્ટરી ટિકિટ છે. જેઓને આવી ટિકિટ આપવામાં આવે છે, તેનાં નામો મારી પાસે છે. આથી ટિકિટ કોને આપી હતી, તે કહી શકીશ. પણ એ લઈને ખેલ જોવા કોણ આવ્યું હતું, તે કહી શકું.

એમ નથી. કારણકે જોને ટિકિટ આપવામાં આવે, તેજ માણસ જોવા આવે. એવું કાંઈ નથી.

મિ. જલેક—એ વાત ખરી છે. પણ આંગળી પકડતાંજ પહોંચું હાથમાં આવે છે. ટિકિટ મળી, ટિકિટ લઈ જનાર મળ્યો, પછી ખેલ જોનાર પણ કોઇ રીતે મળી જશે.

મ્યુઝિક હોલના મેનેજર મિ. હૈમિલ આફ્રિકામાંથી બીજી બીજા ઓરડામાં ગયા. મિ. જલેક એ ઓરડામાં ખુરસી ઉપરથી બીજી એક એક બીજી જોવા લાગ્યા. લગભગ પાંચ છ મિનિટ પછી મિ. હૈમિલે આવી કહ્યું—મિ. જલેક, ટિકિટ લઈ જનારનું નામ શોધી કાઢ્યું છે. એ અમારા હેન્ડબીલ વિભાગના એક નોકરને આપી હતી. તે હમણાં આફ્રિકામાં જ છે. તેણે એ ટિકિટ “એમ્પરવેલ હોટલ”માં આપી હતી. ત્યાંથી મ્યુઝિક સાંભળવા કાણ આવ્યું હતું, તે એ જાણતો નથી.

મિ. જલેક હૈમિલના હાથમાંથી ટિકિટ લઇને બોલ્યા—ધન્યવાદ ! તમે મારે માટે ઘણું કષ્ટ બિઠાવ્યું છે. હોટલમાં જઈ ખપર કાઢતાં બીજી હકીકત માલમ પડશે. મારું છું કે ત્યાંની કોઇ પરિચારિકા મ્યુઝિક સાંભળવા આવી હશે.

મિ. હૈમિલ—આ બધું તો થયું, પણ મામલો શો છે ? શું કાંઈ ફેજાહારી ગુનો છે ?

મિ. જલેક—તમારું અનુમાન ખરું છે. બધી હકીકત કુરસદે કહીશ. મારે એક બારે કેસનો પત્તો લગાડવાનો છે. આટલું કહી મિ. જલેક થિયેટરના મેનેજર પાસેથી વિદાય લઈ રસ્તા પર આવ્યા, ત્યારે બપોરના ત્રણ વાગ્યા હતા. તે એમ્પરવેલ સ્ટ્રીટમાં ઐરોની હોટલમાં ગયા. ઐરોની હોટલ કાંઈ સાધારણ હોટલ ન હતી. દરવાજા

પર વિશાળ બોર્ડ લગાવેલું હતું. હજી બરાબર સાંજ પડી ન હતી; તેથી બહારનાં માણસોની બહુ બીડ ન હતી.

મિ. બ્લેક હોટલમાં એક ખુરસી પર જમ બેઠા. ત્યાં તેમને હોટલની ફેટલીયે પરિચારિકાઓ જોવામાં આવી. આઠસવેરી સ્કવેરમાં મૂર્ચ્છિત અવસ્થામાં મળી આવેલી રમણીનો ચહેરો કેવો હતો તે વાત ઇન્સ્પેક્ટર આગલીએ મિ. બ્લેકને પહેલેથીજ સમજાવી હતી. આથી મિ. બ્લેકે પરિચારિકાઓને એકવાર નજર નાખી સારી રીતે માથાથી પગ સુધી જોઈ લીધી. મિ. બ્લેકે અનુમાન કર્યું, કે જે યુવતી ચાહ તૈયાર કરતી હતી, એજ તે યુવતી છે.

યુવતી એમનાથી થોડે દૂર ઉભેલી હતી. મિ. બ્લેકે એક દરવાને ઇસારાથી બોલાવી કહ્યું,—આ કાગળ જે યુવતી ચા' તૈયાર કરે છે, તેને આપી આવ.

મિ. બ્લેકે કાગળમાં લખ્યું હતું, કે મ્યુઝીક હોલમાંથી આવતાં જે બીના બની હતી તે સંબંધી વાત કરવાને હું તમને મળવા માગું છું.

યુવતી ચીઠી વાંચી. મિ. બ્લેકની સામે આવી ઉભી રહી રહી. તેણે ચચળતાથી પૂછ્યું—શું તમે મને મળવા માગો છો?

મિ. બ્લેક યુવતીનું મોં જોઈ સમજી ગયા, કે તે ડરી મઈ છે. આથી તેઓ કામળ સ્વરે બોલ્યા—હા, હું અહીં તમને મળવા આવ્યો છું. પણ તમે કય પામશો નહિ. મારો ઉદ્દેશ કંઈ નુકશાન કરવાનો નથી મારો તમારી સાથે જે કે પરિચય નથી, છતાં મને તમારો હિતેચ્છુ માની તમે જે મારા પ્રશ્નનો ખરો જવાબ આપશો, તો તમારા પર કાર્પિયુ જાતની આપત્તિ આવશે નહિ, એની તમને ખાતરી આપું છું.

યુવતી મિ. બ્લેકની સામે ચિત્રવત્ ઉભી રહી. એનાં મોંમાંથી એક ક્ષબ્દ પણ ન નીકળ્યો.

મિ. બ્લેક દૃઢ સ્વરથી બોલ્યા—હું સારી રીતે જાણું છું કે તમે તે રાત્રે આલ્સવેરી સ્કવેરમાં બેબાન અવસ્થામાં પડ્યા હતાં. તમને ચિકિત્સાને માટે સેન્ટ શાયર હોસ્પિટાલમાં લઇ જવામાં આવ્યાં હતાં. ત્યાં મૂર્છા દૂર થતાં તમે તમારું નામ “જેમ્સ કિમથ” કહ્યું હતું; પરંતુ એ નામથી તમારો પત્તો મળ્યો ન હતો.

યુવતી બોલી—મેં મારું ખરું નામ બતાવ્યું ન હતું, એ વાત ખરી છે. પણ એમાં અપરાધ શો છે ?

મિ. બ્લેક હસીને બોલ્યા—એમાં અપરાધ કંઈ નથી. હું તો એટલું જ જાણુવા માગું છું, કે હોસ્પિટાલમાં તમે ખરું નામ શા માટે ન આપ્યું ?

યુવતીએ ફરી ચંચળ દૃષ્ટિથી મિ. બ્લેક તરફ જોયું. મિ. બ્લેકને માલમ પડ્યું, કે યુવતી ગેગે ‘કેકે’ કરી સવાલનો જવાબ ઉતારી દેવા માગે છે. તે બોલ્યા—મેં તમને પ્રથમથી જ કહ્યું છે, કે હું તમારો હિતેચ્છુ છું. તે રાત્રે શી બીના બની હતી, તે જાણવાને માટે હું આતુર થઈ રહ્યો છું. તમે કોઈપણ વાત છૂપાવ્યા વિના બધું કહી દો. સૌથી પહેલાં એ કહો, કે તમારું નામ શું છે ?

યુવતી—મારું નામ “માર્ગેરી આઉન” છે. બધી વાત કહી દેવામાં મને જરાયે વાંધો નથી. પણ એટલું વચન આપો, કે એથી મને કંઈ વિપત્તીમાં ન ઉતરવું પડે ?

બ્લેક—ખાત્રી પુર્વક કહું છું કે તમને જરાપણ નુકસાન થવાનું નથી. યુવતી એક ખુરસી ખસેડી બેસી ગઇ. તે ધીરેથી કહેવા લાગી, કોઈને નુકસાન કરવાના ઇરાદાથી મેં મારું ખરું નામ—હામ આપ્યું ન હતું. એવું માનશો નહિ. પરંતુ જે બીના બની હતી, તે એવી એકચિંતી

બની હતી, કે હું શું કરવું તે નિશ્ચિત કરી શકી નહિ. તે સમયે મારી હાલત ઠીક ન હતી.

મિ. જ્વેલક—વાત પૂરેપૂરી કહો. આમ જોળજોળમાં શું સમજ પડે?

યુવતી—રાત્રે મ્યુઝીક પૂરે થયું, ત્યારે હું થિયેટરમાંથી બહાર આવી. ત્યાં માણસોની બહુ ભીડ હતી. હું એ ભીડમાંથી નીકળી સડક પર આવવાની કોશીશ કરવા લાગી. આ વખતે એક આદમી ઓચીંતો મારા હાથમાં મની-બેગ આપી ગૂમ થઈ ગયો. બેગમાં શું છે, એ જાણવા માટે હું લલચાઇ મેં એને મારી હેન્ડ બેગમાં મૂકી થોડે દૂર જઇને ખોલી પણ અંદર જોતાંજ મારું માથું ફરવા લાગ્યું.

મિ. જ્વેલક પૂછ્યું, એ પછી શું થયું, તે કાંઈ યાદ છે?

યુવતીએ કહ્યું—તે હું બરાબર કહી શકું એમ નથી. મેં મહામહેનતે બેગ બંધ કરી દીધી. પરંતુ ત્યારે હું બાનમાં ન હતી. જાણે કોઇ મોહમાં વશીભૂત થઇ ગઇ હોઈ! એ સમય મને સ્વપ્નની પેઠે યાદ આવે છે. એ અવસ્થામાં કોઇ અજાણ્યા માણસે મારો હાથ પકડી એક ગાડીમાં બેસાડી દીધી. પહેલાં ત્યાં ગાડી ન હતી. તે ક્યારે મારી પાસે આવી, એ પણ મને સ્મરણ નથી. બેગને ખોલી અંદર દ્રષ્ટિ નાંખતાંજ મારું બહારનું જ્ઞાન લુપ્ત થવા લાગ્યું હતું. પરંતુ ગાડીમાં મને કોઇએ બેસાડી એ વાત મને સારી પેઠે યાદ છે.

મિ. જ્વેલક—ગાડી કેવી હતી?

યુવતી—એ હું કહી શકતી નથી. તે સમયે મારી ચેતનશક્તિ નાશ પામતી હતી. પરંતુ તે ઘોડાગાડી નહતી, એ યાદ આવે છે.

મિ. જ્વેલક—ગાડી વિનળાક બ્રૂહામ તો ન હતી?

યુવતી કાણુબર વિચાર કરીને—એમ પણ હોય-હા, હા તે

ખરેખર બ્રહ્મામજ હતી. મોટરમાં ધસધસ—એવો શબ્દ થાય છે, પરંતુ તેમાં એવો શબ્દ થતો ન હતો. તે સમયે ગાડી ફવી હતી, તે હું સમજી શકી ન હતી પણ તમારી વાત સાંભળી સમજાય છે કે તે વિનળીક બ્રહ્મામજ હશે તેમાં અવાજ થતો ન હતો. એ યાદ આવે છે.

મિ. બ્લેક—જે માણસ તમને બેગ આપી ગયો, હવે તે ક્યાં ચાલ્યો ગયો?

યુવતી—તે મને જરાએ યાદ નથી.

હોસ્પિટાલમાં ભાન આવ્યા પછી એક બુદ્ધ ડાક્ટરને જોયો. ત્યાં મારી ટોપી અને હેન્ડબેગ પડી હતી. પણ તે ખોલી જોતાં જણાયું હતું કે અંદર મુકલી બીજી બેગ તેમાં નથી. અને તે ગુમ થવા માટે મેં કોઈને ફરીયાદ પણ કરી નહીં.

મિ. બ્લેક—બેગ આપનારને તમે ઓળખો છો? તેનો ચહેરો યાદ આવે છે?

યુવતી—તે હું કહી શકતી નથી. તે વખતે રસ્તામાં બહુ બીડ હતી. એ બીડમાં બેગ મારા હાથમાં કાણ આપી ગયું, તે હું સારી રીતે જોઈ શક્યા નહતી. આ બેગ બીજાની હતી, તે હું જાણી ગઈ હતી. તેને લેવી ન જોઈએ, એ પણ હું સમજતી હતી; છતાં તે વખતે કૌતુહલવશ થઈ તેને હું ફેંકી શકી નહિ. મેં વિચાર્યું કે એકાંત જગ્યાએ જઈ હું જોઈશ, કે એમાં શું છે? મને ચોર બતાવવા માટે કોઈ પાછા માણસે આ કામ કર્યું હશે, એમ હું માનું છું. હું ગૃહસ્થ કન્યા છું મહેનત કરીને પૈસા પેદા કરું છું, મારે બીજાની ચીજ લેવાની પછી શી જરૂર?

મિ. બ્લેક—યુવતી દ્વારા બીજી કોઈ વાતનો પત્તો મેળવી શક્યા નહિ. આથી બીજી એક બે મીઠી વાતો કરી હોટલમાંથી બહાર નીકળી ગયા.

એમને ઘેરે આવતાં લગભગ રાતના નવ વાગ્યા હતા. ઘેરે આવી તેમણે ઈન્સ્પેક્ટર આગલીને ટેલિફોન કર્યો. આગલીએ જવાબ આપ્યા પછી તેને આલ્સવેરીમાં તે યુવતીની પાસે પડેલી ઓગની વાત પૂછી. પરંતુ આગલીએ યા પહેરેગીરે ઓગની અંદરથી ચીંજે છે, તે જોઈ ન હતી. વળી ખીજની ચીંજને ખોલવાનો તેને અધિકાર પણ શે ? “ ડાક્ટર ક્યૂએ હોસ્પિટાલમાં જ તે ચીંજે ચૂપચાપ કાઢી લીધી હતી.”

ખંડેક—વિચાર કીધો, તો શું બેગમાંની ચોરી હોસ્પિટાલમાં જ થઈ હતી ?

મિ. ખંડેક—થોડીવાર કંઈ વિચાર કરી ગણગણતા બોલ્યા—આ મામલો પણ સીધો જણાતો નથી. ઓટની ઘટના તો આશ્ચર્યજનક હતી, આ ઘટના પણ એવીજ બેદી છે. ચારે તરફ અંધકાર છે. આ બેદી રહસ્યનો પત્તો લગાડવો મુશ્કેલ છે.

મિ. ખંડેક ફરી ઘેરેથી નીકળ્યા. માજોરી આઉન એ બેગ ક્યાંથી મળી હતી, તે વાત કહી હતી. આથી મિ. ખંડેક તે સ્થાન તરફ ગયા.

મિ. ખંડેક નિર્દિષ્ટ સ્થાન પર જઈ જોયું, કે ત્યાં એક દુકાન છે. તેમાં જુનો પોશાક વેચાય છે. મિ. ખંડેક દુકાનેથી થોડે દૂર ઉભા રહી જોયું, કે દુકાનનો માલિક કોઈને માલ આપી વિદાય કરી રહ્યો છે.

મિ. ખંડેક વિચાર્યું, જે આ માણસને એક બે વાત પૂછું, તો સંભવિત છે, કે કોઈ નવી વાત જાણવાની મળે.

મિ. ખંડેક દુકાનમાં પ્રવેશ કર્યો. દુકાનદારને જોતાં તે થોડી માલમ પડતો હતો. તેણે મિ. ખંડેકનો સત્કાર કર્યો. તેણે ધાર્યું કે આ પણ કોઈ ધરાક હશે.

મિ. ખંડેક—મારું નામ રોબર્ટ ખંડેક છે. હું એક ડીટેક્ટીવ છું.

મિ. ખંડેકનું નામ સાંભળી દુકાનદાર ડરતો ડરતો તેના મોં તરફ જોવા

લાગ્યો. તે બિચારાને આશા હતી, કે આવનાર પાસે કાંઈ પેદા કરીશ પણ તે તો ડીટેક્ટીવને જોતાંજ મુંઝાઈ ગયો.

દુકાનદાર દબાયલા અવાજે બોલ્યો—ઓહ ! મારું અહોભાગ્ય કે આપનાં પુનીત પગલાં મારી દુકાન પર પડ્યાં છે. કહો શી આજ્ઞા છે ?

મિ. બેલેકે બધી વાત દુકાનમાં કહી. ઉપસંહારમાં બોલ્યા તમે દુકાનદાર છો. હર વખતે કામમાંજ મશગુલ રહો છો. સામેના રસ્તા પર કાણુ આવ્યું, કાણુ ગયું, એ જોવાની તમારે જરૂર નથી, છતાં કદાચ આ બનાવ બન્યો, તે રાત્રે એ યુવતીને તમે જોધ હશે, એવો ભરોસો રાખી તમને મળવા આવ્યો છું.

દુકાનદાર—તમે જે યુવતીની વાત કરો છો, તેને કદાચ મેં જોધ હશે. એવા કેટલાયે માણસો રોજ જોવામાં આવે છે, પરંતુ તેમને યાદ રાખવાં, એ કદાચ કામ છે. પણ આ યુવતીને યાદ રાખવાનું એક કારણ છે.

મિ. બેલેકે—એવું કયું કારણ છે ?

દુકાનદાર—મારી દુકાન મોડી રાત સુધી ખુલ્લી રહે છે. કારણકે ઘણાં સંખ્ય પુરૂષો મારી દુકાનેથી કપડાં લાડે લઈ જાય છે, જતી વખતે પોતાનો જુનો પાશાક અહીં મૂકી જાય છે. આથી રાત્રે જ્યાં સુધી તેઓ થીયેટરો, હોટલો, કે નાચની મીજલસોમાંથી પાછા નહિ ફરે, ત્યાં સુધી મારાથી દુકાન બંધ કરી શકાતી નથી. મોડી રાતે બીડ હોતી નથી, એટલે મારી નજર સડક પરજ રહે છે. ઘટનાવાળી રાત્રે અગિયાર વાગે એક યુવતીને સડકની કોરપર વિજળીના ફાનસ પાસે ઉભેલી જોઈ હતી. તેના હાથમાં એક હેન્ડબેગ હતી. હું તેના તરફ ધારી ધારીને જોતો હતો, કારણ કે મને એવો વિશ્વાસ હતો, કે

તે કોઇ ચીજ ગીરા મૂકી મારી પાસે રૂપિયા લેવા ધરાદો રાખે છે. ઘણાં માણસો મારે ત્યાં દાગીના વગેરે ચીજો ગીરી મૂકી વ્યજે રૂપિયા લઇ જાય છે. હું તે ચીની તરફ જોતો રહ્યો, પણ તેની મતલબ સમજી શક્યો નહિ. તેણે તે બેગ ખોલી અંદર નજર નાખી. નજર નાંખતાંજ કોણુજણે કેમ તેની દષ્ટિ સ્થિર રહી ગઇ. માટીનાં પુતળાંની પેઠે તે ઉભી રહી. સંભવતઃ બે ત્રણ મિનિટ થઇ હશે, એટલામાં એક વિજળીક જુદામ તે યુવતીની આગળ આવી ઉભી રહી. ડાક્ટર શીઘ્રતાથી યુવતીની પાસે આવી તેનો હાથ પકડ્યો, યુવતી હાથમાંની મની બેગ સાથેજ યાંત્રિક પુતળી માફક ગાડીમાં બેસી ગઇ. તેણે એક શબ્દ પણ આમંત્રકને કહ્યો હોય એવો ભાવ દેખાયો નહતો. મેં આવો બનાવ કદી જોયો નથી !

મિ. બ્લેક—યુવતીને જોતાં તમને એવો ખ્યાલ આવ્યો હતો, કે તેને તે સમયે જ્ઞાન ન હતું ?

દુકાનદાર ઉત્સાહ સહિત બોલ્યો—હા સાહેબ, યુવતી તે વખતે પૂરેપૂરી બેભાન હતી, તેના ભાવ જોઇને મને એવીજ ધારણા થઇ હતી.

મિ. બ્લેકને દુકાનદારની વાત ઉપરથી ખરી વાતનો પત્તો તો ન મળ્યો, છતાં એનાથી રહસ્યનાં અન્ધકારમાં કંઈ પ્રકાશ અવશ્ય જણાયો. તે હવે દુકાનમાંથી નીકળી પોતાને મકાને ગયા. ઘેરે આવી તેમણે કપડાં ઉતાર્યાં ટેબલ પર એક પત્ર પડેલો જોયો પરખીડીયાં પર પોતાનું નામ લખેલું હતું. નામ વાંચવાથી ઉત્કંઠા ઉલટી વધી. તે ઝટપટ પાકીટ ફેાડી પત્ર વાંચવા લાગ્યા. પત્ર આ પ્રમાણે લખેલો હતો.

“ મિ. રામદાસ બ્લેક.”

“ તમે ચોરોના સમ્રાટ બેટને છતી લીધો છે, તેથી તમને પચ્ચાદ આપું છું. તમે ખરેખર આખા ઇંગ્લાંડમાં એકલા અને સર્વોચ્ચ હિટલેરી વ છો.

એ હું એકલો નહિ, પણ આજે ઇંગ્લાંડનાં સર્વ સ્ત્રીપુરુષો ખુલા દૃશ્યથી સ્ત્રીકાર કરે છે. તમારી આ પ્રશંસા કોણ જાણે કેમ મારાથી સહન થઈ શકતી નથી. તમે મારા વૈરી નથી, સમ વ્યવસાયી નથી, છતાં આવી ઇર્ષ્યા મારા દૃશ્યમાં કેમ ઉદ્ભવી, એ હું પણ ખરાબર સમજી શકતો નથી. આથી તમને “બુદ્ધિનો જાંઘોટ પહેરી ઠોશલ્યના અખાડામાં” આવવાને માટે આમંત્રણ કરું છું. તમને જણાવું છું, કે વિજયગઢ રાજ્યનાં મહારાણી સાહેબ હમણાં ઇંગ્લાંડમાં હવા ફેર માટે આવ્યાં છે. આ વાત કદાચ તમે પણ જાણી હશે. એમના ગળામાં જે હીરાનો હાર છે, તેની કિંમત કદાચ લાખ રૂપિયા છે આવતી રૂઢ મી ડીસેમ્બરે એને ત્યાં ફ્રેન્ડસ-પાર્ટી અને નૃત્યનો જલસો છે. એ સમયે હું અમીર ઉમરાવોની હાજરીમાં તે હાર હસ્તગત કરીશ. જે તમે મને પકડી શકો, તો હું તમને એ હજાર રૂપિયા ઈનામ આપીશ. ને તમે જે તેમ કરવામાં નિષ્ફળ નીવડો, તો તમારે કોઈપણ ધર્મદા ખાતામાં એ હજાર રૂપિયા આપવા, મામુલી ચોરો પકડીને તમે ગર્વીષ્ટ થયા હો, એમ જણાય છે. તમે કેટલા ઇંચા દરગજના જાસુસ છો તે આ વખતેજ જણાશે. મારું નિમંત્રણ સ્વિકારશો.

તમારો અપરિચિત

“ એક અજ્ઞાત હરીફ,”

મિ. જલેક પત્ર વાંચી મનમાં ને મનમાં હસ્યા. પાકીટ પર પરીક્ષા કરીને જોતાં ટિકિટ પર ‘ચેયરિંગ કોસ’ની છાપ હતી-એ લંડનની એક પોસ્ટ ઓફિસનું નામ છે. જલેક અસ્ફુટ સ્વરથી કહેવા લાગ્યા, હજી મારે કેટલાક દિવસ અશાંતિમાંજ ગાળવા પડશે. એમ જણાય છે.

એ પછી મિ. જલેક “આઈ ગ્લાસ” દ્વારા પત્રના અક્ષરોને ધ્યાનપૂર્વક જોવા લાગ્યા. તેમને સદેહ થયો, કે અક્ષર સ્વાભાવિક નથી. જગ્યા જગ્યાએ અક્ષરોની લાઠી વાંકી ચૂંકી થઈ ગઈ છે. અક્ષર જોતાં આ પત્ર કોઈ લેડીએ લખ્યો હોય, એમ જણાય છે. અક્ષર ખરાબ

નથી. પછી ખુરસી ઉપરથી ઊઠી ઓરડામાં ફરવા લાગ્યા. તેઓ મનમાં જ બોલ્યા—હરિકાષ્ઠમાં હજી સુધી હું હાર્યો નથી. તો આથી ગભરાવું શાને? વિનયગઢની મહારાણી લાંબામાં છે. મેં પણ તેના આવ્યાના સમાચાર સાંભળ્યા છે. પરંતુ ૨૭ મી ડીસેમ્બરે તેમને ત્યાં નાચ્ય છે કે નહિ, તેની ખબર કાઢવી પડશે. મહારાણી સાહેબના હારની પ્રથમ સાંજના એક બે છાપાઓમાં મેં વાંચી છે. જો હરિક પોતાની ઇચ્છા પૂરી કરવા આવશે તો તેની શર્ત ક્યુલ રાખવામાં કાંઈ અડચણ જેવું નથી એ તો મારો ધધોળ છે.

પ્રકરણ ૭ મું.....પ્રપંચ હાથ.

લોડ્સ એલ્યાઇન ખી. યથાસમયે ડોક્ટર ક્યૂના મકાન પર આવ્યો. એલ્યાઇન ખી. નો જન્મ લાંબાના એક ખાનદાન કુળમાં થયો હતો. એના બાપદાદા પાસે જોષ્ઠએ તેટલી ધનસંપત્તિ હતી. પરંતુ એ અત્યંત વિસયાસક્ત અને ચારિત્રહીન હોવાથી બધી સંપત્તિ નાશ પામી. માત્ર લોડ્સના ઇલ્કાજ સિવાય એની પાસે બીજી કાંઈ પુણ ન હતી. હમણાં એ ભાડાના મકાનમાં રહેતો હતો. જુગાર અને શરાબની લતમાં દેવાનો કુંગર વધતો જતો હતો. અધિક મદ્યપાનને લીધે એનું આરોગ્ય બગડતું જતું હતું. હમણાં તે ડોક્ટર ક્યૂના હાથમાં વેચાયલો હતો; કેમકે ક્યૂ જેવો સ્વાર્થી માણસ એને ધનની સહાયતા કરતો હતો.

ડોક્ટર ક્યૂ ઠરાવેલા સમયે પોતાના ઓરડામાં બેસી લોડ્સ એલ્યાઇન ખી. ની સાથે ગુપ્ત વાતો કરી રહ્યા હતા તેમણે બધી વાતો કરી કહ્યું—એલ્યાઇન ખી. ! મેં તમને જ કહ્યું. તે સારી રીતે યાદ રહેશે.

લોડ્સ એલ્યાઇન ખી.—હા, પણ મામલો બધો વિચિત્ર છે. મને

કંઈ પણ વિપત્તિ ન નડે, એવું તમે આશાસન આપ્યું છે તેથીજ મને હિંમત રહે છે.

ડાક્ટર ક્યૂ—તમે તો ! ખીકના માર્યા ડરપોક થઈ ગયા છે ? તમે મારા પર વિશ્વાસ રાખી કામ કરવા તૈયાર થાઓ, ને હું તમનેજ આદતના મોમાં મૂકી દઉં ? એવું તે કાંઈ બને ? મને શું મારી ધજ્જ-તણું લાન નથી ? મેં તમને જે કહ્યું છે, તે પર શાંકા કરશો નહિ. મેં જે હાથીદાંતની પેટી આપી છે, તે ખોલશો નહિ, તેમ કોઈને ખોલવા દેશો નહિ. તમે મહારાણી સાહેબનો બૉલ-ડમ જોયો છે ? એ મકાનના બહારના ભાગમાં એક બાગ છે. તેમાં એક મોટી ઉંચી અટ્ટાલિકા છે. બસ ત્યાંજ નાયનો જલશો થશે. તે સ્થાન આપણા કાર્ય માટે ઘણુંજ સાફ છે. જે મકાનમાં નાય થશે, તેની પાછળના ઓરડાની નીચે એક ગલી છે. તે તમે જરૂર જોઈ હશે.

લેડિઁ એલ્યાસન બી. એ કહ્યું—હા સારી રીતે જોઈ છે.

ડાક્ટર ક્યૂ—બસ. ત્યારે તમે વખતસર ત્યાં આવી રહેજો; પણ ત્યાં મારી પાસે આવશો નહિ. મારો અને તમારો કંઈ પણ સંબંધ છે, એનો કોઈને પણ સંદેહ ન પડે, એવી રીતે રહેવાનું છે. દુર રહીનેજ મારી ઉપર નજર રાખશો હું ઈશારો કરું કે તરત તમે મહારાણી પાસે જઈ તેમને હાથીદાંતની પેટી આપજો. શું કહીને પેટી આપશો ! યાદ છે ?

ટેબલ ઉપર ડાક્ટર ક્યૂની સામે મણીમુક્તાએથી જડિત એક સુંદર પેટી પડેલી હતી. પેટીનું નિર્માણ મોગલ બાદશાહોન રાજ્યકાલમાં થયું હતું. અવર્તર જનરલ વોરન હેસ્ટીંગ્સે બનાવસના રાજા ચેતસિંહના ખગ્નનામાંથી એ મેળવી હતી. ઘટનાવશ તે ડાક્ટર ક્યૂનાં હાથમાં આવી,

વિનયગઢની મહારાણીને પુરાતન-દુર્લભ ગ્રંથોનો સંગ્રહ કરવાનો ધણો શોખ હતો. આ વાત જાણના અનેક છાપાઓમાં પહેલાંથી છપાઈ ગઈ હતી. આથી મહારાણી આ પેટી જોશે, કે તરતજ ગ્રંથો ક્યાં વિના રહેશે નહિ; એવી ડાક્ટર કયુને ખાતરી હતી—મહારાણી જ્યારે આ પેટીને પોતાના હાથમાં લઈ ખોલે, ત્યારે તેમની ખતે આખો તમારો નજર રાખવી. જ્યારે તમને તેમની આંખોના તારા ક્રમશઃ સંકીર્ણ થઈ સોયની અણીની પેઠે સૂક્ષ્મ થઈ ગયેલા જણાય, ત્યારે તમારે શંકા વગર તેમનો હાથ પકડી નાચ-ધરના પાછલા ઓરડામાં લઈ જવાં. તે કાંઈક આનાકાની ક્યાં વિના દોરીથી ખેંચાતી પુતળીની માફક તમારી સાથે આવશે; કારણ કે તે વખતે તેમને બહારનું જ્ઞાન જરા પણ રહેશે નહિ. ઓરડામાં તેમને એક ખુરસી પર બેસાડી તમે મીજલસમાં આલ્યા આવજો. જો જો બધા અતિથિઓની નજરમાંથી અલગ રહેતા નહિ. એટલે તમારા ઉપર કોઈને સંદેહ પણ જશે નહિ.

લોર્ડ એલ્યાન બી. એ કહ્યું—એ કંઈ અધરું કામ નથી. હું સહજમાં કરી લઈશ. પરંતુ મારે તમને એક વાત પૂછવી છે તમે જે કૌશલ્યનું અવલંબ કરી આ અદ્ભુત લાભને પ્રાપ્ત કરવાનું સાહસ કર્યું છે, તેથી મહારાણીનાં જીવનને તો કોઈ પ્રકારનું નુકસાન નહિ જ થાય ને ?

ડાક્ટર કયુ—નહિ, તેમનાં જીવનને કોઈ પણ જાતનો ભય નથી હું ગમે તેવો છું, પણ સ્ત્રી હત્યા કરનારો નથી. જો કે હું પરાધન લઈ લેવામાં અચકતો નથી, છતાં કોઈનો જીવન-નાશ કરવાનો મારો જરા આગ્રહ નથી. તમે મહારાણીને ખુરસી પર બેસાડી દેશો, ત્યાર પછી તે ફક્ત પાંચ મિનિટ ચૂપચાપ બેસી રહેશે. પછી શુદ્ધિમાં આવતાં તરતજ મીજલસમાં લાગ લઈ શકશે. થોડો સમય બેઠોજ

થઈ ગઈ હતી, તેનું એ તેને લાન પણ રહેશે નહિ. છતાં આ ૪-૫ મિનિટમાં એનાં ગળામાંનો હાર અદૃશ્ય થઈ જશે એ નક્કી છે,

લોર્ડ એલ્વાઈન ખી. ડાક્ટર ક્યૂની આ અદ્ભુત વાતો સાંભળી વિસ્મિત નેત્રાથી તેમની તરફ જોવા લાગ્યો. તેમને ડાક્ટર ક્યૂની વાત પર પુરતો વિશ્વાસ ન થયો. આરંભુ છતાં પણ ડાક્ટર ક્યૂની શક્તિ પર એને પૂરો વિશ્વાસ હતો. લોર્ડ એલ્વાઈન ખી. કૌતુહલ વશ થઈ પૂછવા લાગ્યા, તમે જે કહો છો, તે શું ખરેખર સત્ય છે? તમે કયા કૌશલ્યથી એ હાર મેળવશો?

ડાક્ટર ક્યૂ સુકું હાસ્ય હસતાં બોલ્યા—તે જાણવાની તમને શી જરૂર છે? હું મારા કૌશલ્યની વાત ખીજાને કહેવા ઇચ્છતો નથી. મેં તમને પ્રથમથીજ કહી દીધું છે, કે મને સહાયતા કરશો, તો તમને એક લાખ રૂપિયા મળશે. પણ તે મારા હાથમાં હાર આવશે ત્યારે લાખ રૂપિયા કંઈ સાધારણ વાત નથી. આ રૂપિયા અણીને સમયે તમને કુખેરની સંપત્તિની ગરજ સારશે. આવો લાલ તમને ક્યાં મળવાનો હતો? તમે જોતા નથી. કે તમારા માંગનારાઓ તમારાં બારણાં તોડી નાખે છે આ રકમ મળવાથી સુખે નિદ્રાગી ગાળી શકશે. દશ મિનિટમાં એક લાખ રૂપિયા મળે છે, પછી શું?

લોર્ડ એલ્વાઈન ખી. ગંભીર સ્વરે બોલ્ય, જોખમ પણ ઓછું નથી જોડું પકડાઈ જઈ, તો પછી એક લાખ રૂપિયા કોણ વાપરે? વળી સાચી વાત કહેવામાં ડર પાળુ શો. દસ લાખ રૂપિયાનો હાર હું ચોર, અને નવ લાખ રૂપિયાનો માલિક તમે થઈ બેસો એ ક્યાંનો ન્યાય? એમ માનો કે મહારાણી જે સમયે બેહોશ હોય તે સમયે તેના ગળાનો હાર કાઢી લઈ તમને ન આપું ને હુંજ રાખું તો તે દસ લાખ કોના?

આ સાંભળી ડાક્ટર કયુ ભમ્બર ચઢાવી લોડ એલ્યાઈન બી. ની તરફ એકી નજરે જોવા લાગ્યા. પછી તે બોલ્યા હા, તે વખતે હાર તમે લઈ શકો છો. પણ તેને પચાવી પાડવાની તમારી શક્તિ નથી. મહારાણીના મકાન અહાર પગ મૂકતાંજ તમારે આ દુનિયામાંથી કૂચ કરી જવી પડશે. હું તમને મારી પીસ્તોલથી ઠાર કરીશ. તમને ખાતરી ન થતી હોય, તો જુઓ આ શું છે?

લોડ એલ્યાઈન બી. એ જોયું, કે ટેબલની એક તરફ નાની સરખી પીસ્તોલ વીજળીના પ્રકાશમાં અગમગી રહી છે. એનો આકાર સાધારણ પીસ્તોલ જેવો નથી પણ કંઈ વિચિત્રજ છે. તે જોઈ તે બોલ્યા—તમે મને નકામા ડારાવો છો. તે સમયે તમારામાં ગોળા મારવાની હિંમત ન રહેશે; કારણ કે જ્યાં મારી ઉપર ગોળા છોડી, કે તેજ સમયે તમારે પોલિસના મહેમાન થવું પડશે. ખુનના ગુન્હા બદલ તમને પણ પ્રાણ દંડની સજા થશે. પરંતુ હું એટલું માનું છું કે ડાક્ટર કયુ હયાના લોલમાં પડી પોતાના પ્રાણ ગુમાવશે નહિ.

ડાક્ટર કયુ હસીને બોલ્યા, હું પકડાઈ જાઉં તો પ્રાણ દંડ થયેને? પણ ન પકડાઉં તો? ભલ્લા કયુ શું એવો બોલો માણસ છે, કે સહેજમાંજ હાથકડીઓ પહેરી લેશે? તમે એવકુદ છે, કે દરેક વાતમાં શંકા લાવી મારા મોં સામું જુઓ છો. જે તમારે મારી શક્તિનું પ્રમાણ જોઈતું હોય, તો જરા મારી સાથે આવો. આટલું કહી ડાક્ટર કયુએ ખુરસીપરથી ઊઠી હાથમાં પિસ્તોલ લીધી. લોડ એલ્યાઈન બી. એ જોયું કે પીસ્તોલની નળીની જડમાં એક નાનું સરખું ચમકતું બટન લગાડેલું છે. બટન મોડું નથી, પણ ખાલી પીનની ટોપી જેવું છે. ડાક્ટર કયુ પોતાની તર્જની આંગળીથી તેને દબાવી બોલ્યા. જુઓ આ પિસ્તોલ

એ મારીજ શોધ છે. એને છોડતી વખતે કંઈ શબ્દ થતો નથી તેમાં ગોળીની પણ જરૂર પડતી નથી. છતાં જે લક્ષ્ય પર એને છોડીએ, તેણે મૃત્યુ અવશ્ય થાય છે. મારી વાત ખરી છે કે ખોટી તેની પૂરેપૂરી ખાત્રી પણ કરી લો.

આટલું કહી— ડાક્ટર ક્યુ ધરમાંથી નીકળી પાછળના બાગમાં ગયા. લોડ એલ્યાઇન ખી. પણ ચુપચાપ ડાક્ટર ક્યુની પાછળ પાછળ ગયા. થોડે દૂર જઈ તેમણે પોતાની પીસ્તોલ તૈયાર કરી, લોડ એલ્યાઇને આશ્ચર્યથી જોયું, કે ડાક્ટરની આંગળીના સ્પર્શથી પીસ્તોલમાંનો વીજળીનો દીપક સળગી ઉઠ્યો. તેનો દૂર સુધી પ્રકાશ-ફેલાઈ રહ્યો. એ પ્રકાશમાં જોવાથી જણાયું કે દૂર એક નાનકડું સસલું ઝાડના મૂળ આગળ બેઠું હતું. તે વિસ્ફરિત નેત્રોથી વીજળીના પ્રકાશ તરફ જોઈ રહ્યું છે. સસલાંએ નાસવાની કોપિશ કરી નહિ તે જાણે મોહમુગ્ધ બની ગયું હતું ! તેની એતનશક્તિ પણ નષ્ટ થઈ ગઈ હતી !

ડાક્ટર ક્યુએ લોડ એલ્યાઇન ખી. ને કહ્યું—હવે પીસ્તોલના ગુણની પરીક્ષા કરો. આમ કહી પીસ્તોલને લગાડેલાં એક નાનકડા બટનને દબાવતાં એક દીર્ઘનિશ્વાસની પેઠે હાથ કરીને એક ધીમે શબ્દ થયો. સાથેજ સસલાનો મૃતદેહ જમીન પર ઢળી પડેલો જણાયો તુરતજ ડાક્ટર ક્યુ પીસ્તોલને ખીસામાં નાખી સસલાં પાસે ગયા. અને તેને હાથમાં પકડી ગોતાની એકના ઓરડામાં લઈ આવ્યા.

લોડ એલ્યાઇન ખી. એ સસલાના મૃત દેહની પરીક્ષા કરી તેના શરીરના કોઈપણ ભાગમાં ગોળીનો જખમ નથી. તે અજ્ઞયખીથી સસલાના તરફ જોઈ રહ્યા. સારો વ્યાપાર એમને જાદુ જેવો જેવો લાગ્યો.

ડાક્ટર ક્યુ કહેવા લાગ્યા, મારી વાત ખરી છે કે નહિ ? આ

પીસ્તોલ એક ચમત્કારી હથિયાર છે ? એમાં ઝીળી સખવાની જંગળ નથી. છોડતાં શબ્દ પણ થતો નથી. કુમાડો પણ નીકળતો નથી. છતાં કાણ વારમાં શિકાર પ્રાણ રહિત થઇ જાય છે. આવી ચીજ ખીજ કોઈ પાસે જોઇ છે ? આ પીસ્તોલથી કેવળ કુતરાં-ખિલાડાં નહિ પરંતુ મનુષ્ય હતા પણ થઈ શકે છે. હવે કહેા, કે હજી પણ હાર લઇ નાસી જવાની તમારામાં હિંમત છે ?

લોર્ડ એલ્વાઇન ખી. બોલ્યા, આ એક ધણું વિચિત્ર હથિયાર છે.

ડાક્ટર કયુઃ—જો કે આ દ્વારા મનુષ્યનો પણ શિકાર કરી શકાય છે, પણ મેં આજ સુધીમાં એવું નથી કયું. નરહત્યા કરવાની મારી જરા પણ ઇચ્છા નથી. છતાં જરૂર પડે તો નાઇલાજે તેમ કરવામાં હું ડરતો નથી. જો તમે મને ઇગવાની એટલા કરશો, તો હું આ સસલાની પેટેજ તમારો પ્રાણ લઇશ. મારી આ પીસ્તોલની નળીની જડ આગળ એક પ્રકારનું વિષ્યાશક્તિ બાળ્ય છે. તે અદૃશ્ય છે એ બાળ્યને હું પિસ્તોલ દ્વારા વીસ ગજ દૂર સુધી ફેંકી શકું છું. એ બાળ્યનાં ખિન્દુ કણ પદાર્થની સાથે સંઘર્ષણ થઈ ચૂર્ણ થઇ જાય છે. જો તે મનુષ્યના મુખ પર પડે, તો તે ઝેરીલી બાળ્ય મ્યાસનળીમાં પ્રવેશ કરી તેને તરતજ પંચત્વ પમાડે છે. જરા શબ્દ સરખો કરવાનો પણ સમય મળતો નથી.

લોર્ડ એલ્વાઇન ખી. ડરને લીધે કંપી લાડ્યો. એ હતાશ ભાવથી ઉભો થઇ કપાળ પરનો પરસેવો લૂછ્યા લાગ્યો. એનો આવો ભાવ જોઇ ડાક્ટર કયુ હસીને બોલ્યા. કેમ સાહેબ ? હજી પણ મહારાણી સાહેબનો હાર એકલાએ હજમ કરવાનો ઇરાદો છે ?

લોર્ડ એલ્વાઇન ખી. એ કહ્યું નહિ, મારા જીવનનું મૂલ્ય મહારાણીના હાર કરતાં વધુ છે. પરંતુ ડાક્ટર સાહેબ, તમે માણસ

છો-કે-રાક્ષસ ? ડાક્ટર ક્યુએ કહ્યું, તમારા અનુમાન ઉપરથી શું માલમ પડે છે ? મારી શક્તિનો પરિચય મેળવ્યા છતાં હજી પણ તમે મને રાક્ષસ કહો છો ? જો કે મને આથી ખોટું લાગતું નથી, કારણ કે પૈશાચિકતા પણ મારામાં છે. તેની હું ના કહેતો નથી. પણ તમે એ માટે ચિંતા કરો નહિ, હાથીદાંતની પેટી લઈ જાઓ. એને તમે ખોલશો નહિ. તેમ કાઢને ખોલવા દેશો નહિ. આ વાત સારી રીતે યાદ રાખશો મહારાણી સાહેબ પરમ દિવસે નાચ કરાવસે. તે રાત્રે લાંબ આપણો મેળાપ થશે. એ પહેલાં મને મળવાની કોશિષ કરશો નહિ. મહારાણીનો હાર હસ્તગત થયા પછી તમને રૂપિયા મળશે. એ માટે બે શીકર રહેશે.

લેડી એટ્યાઇન બી. એ કહ્યું—જો કે હું આજે પૈસા વગર દુઃખી છું. શાહુકારોની અનેક ગાળો સહેવી પડે છે. આથીજ હું તમારે શરણે આવ્યો છું. પરંતુ આવું જોખમદારીનું કામ મેં આજ સુધી કર્યું નથી. આવું પરિણામ કોણ જાણે શું આવશે ? મને તો 'એમ થાય છે, કે-“ જહાન્નમમાં જાય એક લાખરૂપિયા અને જહાન્નમમાં જાય તમારી આખી એ વાત. જો પકડાઈ ગયો, તો દીન અને દુનિયા બંનેમાંથી જર્મશ.” કારણકે આખી એ વાત અધર્મ ભરી છે.

ડાક્ટરે કહ્યું—હા હું પણ તમારા કરતાં ઓછો ધાર્મિક નથી ? એમ ન સમજતાં કે હું લોભ વશ થઈ મહારાણીનો હાર ચોરું છું. દશ લાખ રૂપિયાની રકમ કાંઈ ઓછી નથી, એ હું સારી રીતે જાણું છું. સંસારમાં હું એકલોજ છું. હોસ્પિતલમાં મહીને જે પગાર મળે છે, તે મારે માટે પૂરતો છે. હું તમારા જેવો વિલાસી જીવ નથી તમારી પેઢે જુગાર અને અને શરાબમાં હજારો રૂપિયા ખર્ચાદ કરતો નથી. છતાં હું એ હાર ચોરવા માટે કેમ તૈયાર થયો, તે જાણો છો ?

આ ચોરી કરવામાં બહાદુરી છે, એ દેખાડવાનો લોભ હું થોભાવી શકતો નથી. પૃથ્વી પર હું પદ વાળા મિથ્યાભિમાની માણસોની ખોટ નથી. તેઓ પોતાના મનમાં વિચાર કર્યા કરે છે કે અમેજ વિદ્યાના વારિધિ છીએ; જ્ઞાનના ભંડાર છીએ; એમની દૃષ્ટિમાં બીજા લોકો હિલુ છે. એવા લોકોનું અભિમાન ચૂર્ણ કરવાને માટેજ હું આ કામ કરવાને તૈયાર થયો છું. વિજ્ઞાન સંમત ચૌરશક્તિમાં આ મારો પહેલોજ પ્રસંગ છે. હું જોવા માગું છું, કે કાર્યક્ષેત્રમાં અગ્રેસર થઇ કાંઈ ચોગ્ય હરીફ મળે છે કે નહિ ? મને વિશ્વાસ છે, કે હું જે કાર્તિનો સંચય કરીશ, તેની પ્રશંસા લોકો ઘણા કાળ સુધી કર્યા કરશે. પછી ચાહે તે સત્કર્મ હો, યા ચાહે દુષ્કર્મ હો, બધા વિષયોમાં અજ્ઞેય બનવું એ એક સ્વર્ગીય સુખ છે. એ સુખ સાથે બીજા કોઇ સુખની તુલના કરી શકાય એમ નથી.

લોર્ડ એલ્પાઇન ખી. એ સ્તાંભિત ભાવથી ડાક્ટર કચૂની વાતો સાંભળી તેમણે મોં ઉઠાવી ડાક્ટર તરફ જોયું. આ વખતે ડા. કચૂની આંખોમાં એક પ્રકારનું અસ્વાભિક તેજ જોઇ શકાતું હતું. આવી તીવ્ર દ્રષ્ટિ કવળ ઉન્માદિયોના નેત્રોનાં કદી કદી જોવામાં આવે છે.

લોર્ડ એલ્પાઇન ખી. લથડતા પગે ડાક્ટરના ઘરમાંથી હાથી દાંતની પેડી લઈ બહાર નીકળ્યા રસ્તે ચાલતાં તે મનમાંજ એલ્યા, અધિક વિદ્યાથી પણ મનુષ્યનું બાહ્યજ્ઞાન લુપ્ત થઈ જાય છે. ડાક્ટર કચૂની કેટલી લગ્યાનક બુદ્ધિ ! આવા માણસો સાથેથી પલ્લો છોડાવવો, એજ નવજીવન મેળવવા જેવું છે. ખેર જે થવાનું હશે, તે થશે. જ્યારે આટલા રૂપિયા મળે છે, ત્યારે નકામો એન. કોધાનજનો ભોગ બની મળતો લાભ શા માટે ગુમાવવો. દેવાનાં હુંગરમાં દબાયલા લોર્ડ એલ્પાઇનખીએ. લાખ રૂપીઆનો લોભે ડાક્ટરનો પ્રસ્તાવ છેવટે સ્વીકારી લીધો; ખરેખર કરજ અને ગરજ બહુ જુડી વસ્તુ છે.

પ્રકરણ ૮ સુ.....નાયનો ઉત્સવ.

"અચાત હરીફ"ના સ્પર્ધા પૂર્ણ પત્ર વાંચી મિ.બ્લેક પત્ર લખનારનો પત્તો મેળવવાનો યત્ન કર્યો; પરંતુ તેમાં સફળતા ન મળી.

બૉલ—નાયને આગતે દિવસે લગભગ દશ વાગે એમણે લાંડનના સુવિખ્યાત પોલિસ સ્ટેશન સ્ટ્રોકાટલાંડ યાર્ડમાં જઈ ત્યાંનાં સુપ્રીન્ટેન્ડન્ટ મિ. સૈક એલિષ્ટર સાથે મુલાકાત કરી. તેમને પૂછ્યું—મહારાણી સાહેબને ત્યાં નાયની મીજલસમાં કોઈ ચોર ઘૂસી મોટો હાથ મારી જશે એમ સાંભળ્યું છે તેના એ પ્રયાસને નિષ્ફળ કરવાને માટે કંઈ પગલાં લીધા છે કે—?

સૈક એલિષ્ટર—હા—મેં બૉલ-નાયના દીવસે પાંચ ચતુર કોન્ટ્રોલમેને સાધારણ પોશાકમાં નાયની મીજલસમાં હાજર રહેવાનો બંદોબસ્ત કર્યો છે. કેમ એ પુરતા છે ને ?

મિ. બ્લેક—એ તો ચોરની શક્તિ પર નિર્ભર છે. ઘણી જગ્યાએ એકજ પહેરગીર પુરતો હોય છે, ત્યારે કેટલીક જગ્યાએ સેંકડો સિપાઇઓ હાજર હોય છતાં તેની આંખમાં ધૂળ નાંખીને પાણુ તે પોતાનું કામ કરી પલાયન કરી જાય છે. તમારી કાર્યશક્તિમાં મને સંદેહ નથી. પણ મારી ઈચ્છા છે, કે હું મારા વિશ્વાસુ મદદનિશ-સ્મિથને સાથે લઈ નાયની મીજલસમાં હાજર રહેવા માગું છું એ માટે કૃપા કરી ચોગ્ય ગોઠવણ કરી આપશો, મિ. એલિષ્ટર મુઠમાં હસ્તાં પાછડું. પિય બ્લેક નાય જોવાના ઉદ્દેશથીજ જાયો છો, કે કોઈ ચૂદ મતલબ છે ? કહો તો ખરા હું તમારી ઈચ્છાને અવસ્ય પૂર્ણ કરીશ. આજે સાંજેજ હું બે નિમંત્રણ—પત્ર તમારી ઉપર મોકલીશ પણ વાત તો કહો ?

મિ. બ્લેક—એક માણસે—ગદમાશે—મારા ઉપર પત્ર મોકલ્યો છે.

તેમાં લખ્યું છે, કે 'બૌદ્ધ-નાયમાં હું સર્વ માણસોની આંખમાં ધૂળ નાંખી, મહારાણી સાહેબના ગળામાંનો બહુ મૂલ્ય હાર ચોરી લઇ જઇશ.' પત્રની નીચે કોઇનું નામકામ નથી. આવા પત્રો મારી ઉપર બેટના વખતે બહુ આવતા હતા બેટ જેવાં ચાલાક-ચોર સર્વત્ર જેવામાં આવતા નથી. જ્યારથી તે નાસી ગયો છે, ત્યાર પછી આવો કોઇ પત્ર મને મળ્યો ન હતો. આ પત્ર મળ્યા પછી જણાયું, કે આ પણ એક બેટનો ભાઇ લાગે છે. એને પણ પકડીને હું તમારે સ્વાધીન કરીશ.

આમ કહી મિ. બ્લેક જુસતા હસતા વિદાય થઇ ગયા. ચેયરિંગ કોચ રેલ્વે સ્ટેશન પર આવતાં ગાડી પ્લેટફોર્મ પર આવી રહી હતી. દૈવવશ એ ટ્રેનમાંજ મિ. બ્લેકનો અનુચર પેટ્રીક સ્મિથ લાંબન જતો હતો તે મિ. બ્લેકને જોતાંજ હાસ્ય યુક્ત મુખથી શીઘ્રતા પૂર્વક ટ્રેનમાંથી ઉતરી પડ્યો. અને તે બંને એક સાથેજ ગાડીમાં બેસી બેકર સ્ટ્રીટ તરફ ચાલ્યા રસ્તામાં સ્મિથે પૂછ્યું અને ચીંતાગ્રસ્ત જણાવ્યો છો? શું કોઈ નવી વાત બની છે!

મિ. બ્લેક-હકારમાં જવાબ આપતાં તેને અચાત હરીફના પત્રની વાત કરી કહ્યું કાલે રાત્રે પાર્ક લેનમાં વીજળીગદની મહારાણીને ત્યાં બૌદ્ધ-નાય થશે. ત્યાં જવાનું છે. સાથે તારે પણ આવવાનું છે.

સ્મિથ (હસીને)—બહુ સરસ. ત્યાં જઇને શું કરવાનું છે?

બ્લેક—ત્યાં કાંઈ ખાસ કામ નથી. નાય જેવાનો છે, અને મારી પાસે બેસી રહેવાનું છે. કદાચ જરૂર પડે, તો તારી હાજરી મને મદદ કર્યાં થઈ પડે.

સ્મિથ—આ પણ ધુર્તરાજ બેટનો એવો જણાય છે; કારણ કે એણે પણ પત્ર લખી ચોરી કરવાની નકલ કરી છે.

મિ. બ્લેક—હા, મને પણ એમજ લાગે છે. થોડી મહેનત છે પણ મજાહ તો જોઈશું.

ગાડી મિ. બ્લેકને ઘેર આવી ઉભી રહી. કલાક પછી એ નિમંત્રણ કાર્ડ મળ્યાં. તેના પર બ્લેક અને મી. સ્મિથનું નામ સ્પષ્ટ અક્ષરોમાં લખેલું હતું. એ કાર્ડ પોલિસ કમિશનર મિ. સૈફ એલિસ્ટર સાહેબે મોકલ્યા હતા.

બીજે દિવસે રાતે દશ વાગે પાર્કલેનમાં મહારાણીના લવનમાં બાલ નાયતો આરંભ થયો. એ મીનલસમાં પ્રતિષ્ઠિત વ્યક્તિઓ, ગ્રેઈ-સાહુકારો, લોર્ડ માર્કિવ્સ, આદિ અમીર ઉમરાવોને નિમંત્રણ આપ્યાં હતાં. રાતે નવ વાગે તે બધા આવી ગયા હતા, મહારાણી બહુમૂલ્ય પોશાક અને અતિ અદ્ભુત અલંકાર પહેરી આવનાર વ્યક્તિઓનું સ્વાગત કરી રહી હતી. ઉજ્જવળ પ્રકાશ પડવાથી એમનો પોશાક અને અલંકાર જળહણી રહ્યાં હતાં.

મિ. બ્લેક પોતાના પ્રિય શિષ્ય સ્મિથને લઈ યથા સમયે ત્યાં પહોંચી ગયા. એમને જોઈ મહારાણી સાહેબે શીર નમાવી અભિવાદન કર્યું. એમણે પણ પ્રત્યાભિવાદન કરી મીનલસમાં પ્રવેશ કર્યો. એ પહેલાંજ મિ. બ્લેકે તીક્ષ્ણ દષ્ટિથી મહારાણીના કંઠમાંનો હાર જોઈ લીધો. આવો સુંદર મહામૂલ્ય હીરાનો હાર એમણે કદી જોયો નહતો. હારમાંનો દરેક હીરો લગભગ કાઠી જેવડો મોટો હતો. આખા હારમાં નાના મોટા આળીસ હીરા હતા.

સેંકડો દીપકોના પ્રકાશથી, તરેહ તરેહની સગવડોથી મીનલસે એક અબૂતપૂર્વ શોભા ધારણ કરી હતી. એ મીનલસમાં ચારે તરફ ગૌરાંકુ દેવતાઓજ વિરાજમાન હતા. ગુજરાતના એકબે રજપૂતો અને

મહારાણી સાહેના બે-કર્મચારીઓ " કાલા આદમી " તરીકે મીજલસમાં વિચરણ કરી રહ્યા હતા.

મિ. બ્લેકે સ્થિતિ સાથે મીજલસની પાસેનાજ એક ખૂણામાં બેઠક લીધી. નિમંત્રિત ભદ્ર મનુષ્યોની ગતિ-વિધિનું નીરીક્ષણ કરવા લાગ્યા મીજલસમાં લગભગ બસો માણસો હતા. ચારે તરફ જાણે નવજીવન અને નવસૌંદર્યની લહેરો ઊડી રહી હતી. આવનાર વ્યક્તિઓના ભાવ જોઈ મિ. બ્લેકે વિચાર્યું, અહીં તો જાણે બધા આનંદના સ્રોતપર તરી રહ્યા છે-કોઈને જરા અને મૃત્યુનો પણ ભય નથી.

કેકહેવાની જરૂર નથી. કે લોડ એલ્યામન ખી. પણ આ મીજલસમાં આવી પહોંચ્યા હતા. તે આ સમયે એક મોટા દ્વાર પાસે ઉભા હતા. આ દરવાજામાંથીજ એ હોલના પાછલા ભાગમાં જવાનું હતું. લોડ એલ્યામન ખી. પોતાના એક પરિચિત મિત્રથી હસી હસીને વાતો કરી રહ્યા હતા, છતાં એનાં અંતર પર એક પ્રકારની દુર્શ્ચિતાનો ભાર દેખાતો હતો. થોડી મિનિટો પછી લોડ મહાશય ત્યાંથી હડી એક એવા સ્થાન પર જમીને બેઠા, કે જ્યાંથી એ હોલનો બધો ભાગ સ્પષ્ટ રીતે જોઈ શકાનો હતો.

દશનો ટંકારા થતાંજ નાચનો આરંભ થયો. મહારાણી સાહેબે કેટલીક પ્રતિષ્ઠિત મહિલાઓ સાથે નાચની એ મીજલસમાં પ્રવેશ કર્યો. તેમના પ્રસન્ન મુખપર શંકાચતુર એક પણ ચિન્હ ન હતું. છતાં ભારતીય જાતીની નારી-સુલભ લજ્જાની અણ્ણિમાએ એમનાં સુંદર મુખને વધુ સુંદર બનાવી દીધું હતું. નિમંત્રિત વ્યક્તિઓએ પ્રશંસામાન નેત્રાથી તેમનાં તરફ જોયું.

પહેલો નાચ થઈ ગયો હતો. મહારાણી સાહેબે નાચની મીજલસમાં પ્રવેશ કરતાંજ ફરી નાચ શરૂ થયો. મહારાણીની સાથે જે જે અંગ્રેજ

મહિલાઓ અંદરથી આવી હતી, તેઓ એક-એક યોગ્ય જોડ શોધી નાચવા લાગી. હવે એક પ્રૌઢ અંગ્રેજ વ્યક્તિ શિરાય મહારાણી સમીપ ખીજું કાઢ ન રહ્યું. આ વ્યક્તિએ પ્રિટિશ નૌકા સૈન્ય વિભાગના અધ્યક્ષના જેવો પોશાક પહેરેલો હતો. મહારાણી સાહેબ તેની સાથે કોમળ સ્વરમાં વાતચીત કરી રહ્યાં હતાં. આ સમયે બધાં માણસો નાચ જોવામાં મથગુલ હતાં. કોઇની પણ દ્રષ્ટિ મહારાણી ઉપર ન હતી. કેવળ લોર્ડ એલ્યાઇન ખી. એકી દ્રષ્ટિએ એમના કંઠમાં લટકતો હાર જોઈ રહ્યા હતા. મહારાણી ગરમીથી ગભરાઈ ખુલ્લા ઓરડામાં જવાને માટે તૈયાર થઇ લોર્ડ એલ્યાઇન ખી. તે ઓરડાની સામેજ ખેડા હતા. ઓરડામાં જે બારણું હતું તેના દરવાજા પર એક રેશમી પરદો પડેલો હતો.

લોર્ડ સાહેબ ડાક્ટર ક્યૂના ઇસારાની રાહ જોતા ખેડા હતા. કોઇએ અચાનક તેમનાં ખભાનો સ્પર્શ કર્યો. તેમણે પાછું ફરી જોયું, તો તે હાથ ડો. ક્યૂનો હતો આ. ઇશારો ક્ષણ માત્રનાં વખતમાંજ થઇ ગયો હતો કોઇનુંએ એનાપર ધ્યાન ખેંચાયું નહતું.

લોર્ડ એલ્યાઇન ખી. આ હસ્તસ્પર્શને ડાક્ટર ક્યૂનો સમજી કંપતા પગોથી ખુરસીપરથી ઉઠ્યા. તેમનું હૃદય ધડકવા લાગ્યું. પરંતુ આત્મસંવરણ કરી ખીરસામાંથી હાથદાંતની પેટી કઢી. મહારાણી પાસે આવી પહોંચ્યા.

લોર્ડ એલ્યાઇન ખી. એ મહારાણી લક્ષ્મીબાઈની સામે આવી આવી શીર નમાવી અભિવંદન કર્યું. પંચી ગૌરવ ભર્યા ગંભિર શબ્દોમાં કહ્યું, 'સાંભળ્યું છે કે મહારાણી સાહેબાને પ્રાચીન શિલ્પકળા સંબંધ કરવાનો ધણો શોખ છે. પ્રાચીન શિલ્પ ઉપર મારો પણ વિશેષ

અનુરાગ છે. હાથીદાંતની આ પેટી તમારાજ દેશની જનાવટ છે. સ્વદેશની આ પ્રાચીન વસ્તુ તમને વધુ પ્રીતિકર થશે, એમ સમજી હું આપશ્રીમતિને “ હોટ ” આપવા લાગ્યો છું.

મહારાણીએ પ્રસન્ન દ્રષ્ટિથી હોડ એલ્યાઈન બી. ના મોં તરફ જોયું. પછી હસીને તે પેટી લઈ લીધી.

પેટીનું શિલ્પ-નૈપુણ્ય વાસ્તવમાં ધણુંજ સુંદર હતું. મહારાણી પેટી હાથમાં લેતાંજ સમજી ગયાં, કે આ અપૂર્વ સુંદર વસ્તુ છે, મારા સંગ્રહમાંયે આવી ચીજ નથી. તે પેટીનું બહારનું સૌંદર્ય જોઈ મુગ્ધ થઈ ગયાં. તેમણે હોડ એલ્યાઈન બી. ને વિશુદ્ધ અંગ્રેજીમાં કહ્યું-“વાહ ! ધણીજ સુંદર ચીજ છે ! મેં આવી કદી જોઈ નથી. મિ...”

મહારાણી હોડ એલ્યાઈન બી. ના નામથી પરિચિત ન હતી. આથી મિ. કહી તેમણે પોતાની પાસે જોડેલો નૌકા વિલામના અધ્યક્ષ તરફ જોયું.

મહારાણીનો ભાવ સમજી જઈ હોડ એલ્યાઈન બી. ની સાથે પરિચય કરાવવાના અભિનયથી તે બોલ્યા, એમનું નામ હોડ એલ્યા-પાઈન બી. છે.

હોડ એલ્યાઈન બી. મહારાણી સાથે ઓળખાણ થવાથી ધણું પ્રસન્ન થયા. તેમણે તત્કાળ જૂકી ફરી અભિવાદન કર્યું. અને વિનિત ભાવથી બોલ્યા-આપે આ મામુલી વસ્તુની હોટ સ્વીકારી, એ મારેમાટે પરમ સૌભાગ્યની વાત છે.

મહારાણીએ પેટીને આમતેમ ફેરવી જોઈ. જોતાં જોતાં એક નાની સહબી સ્પ્રીંગ દબાવી. સ્પ્રીંગ દબાવતાંજ પેટીનું ઢાંકણું ઊઘડી ગયું. પેટીની અંદર એક સુંદર રેશમી ફમાલ ધડી વાળી મૂકેલો હતો !

રમાલ સુગંધિત હતો. પેટી ઉઘડતાંજ રમાલની મધુ સૌરભે મહારાણીની નાશિકમાં પ્રવેશ કર્યો. લોડ એલ્યાઇન બી. નીક્ષુ દૃષ્ટિથી એમના મોં તરફ જોઇ રહ્યા. તેણે જોયું, કે મહારાણીનું મોં કાણુબરમાં વિવર્ણ થઇ ગયું.

મહારાણીએ ધીમે ધીમે મસ્તક ઉચું કર્યું. લોડ એલ્યાઇન બી. એ તીક્ષ્ણ દૃષ્ટિથી જોયું, તો તેમનાં નેત્રોના તારા અત્યંત સંકુચિત થઈ ગયા છે, લોડ એલ્યાઇન બી. એ સાહસ કરી તેમનો જમણે હાથ પકડી કહ્યું, મહારાણી સાહેબ મેં આ પેટી ક્યાંથી અને શી રીતે મેળવી, તે ધણીજ વિચિત્ર વાત છે ! જો તમારે સાંભળવી હોય તો ચાલો એકાંતમાં જઈએ.

નૌકા વિભાગના પેલા અધ્યક્ષે પણ આ વાક્યો સારી રીતે સાંભળ્યાં. મહારાણી આ સમયે બાલ્મજાન વિલુપ્ત હતી. તેમણે હા કે ના કાંઈપણ કહ્યું નહિ. નૌકા વિભાગના તે અધ્યક્ષ સમજ્યા કે, મહારાણી લોડ મહારાણીની વાત સાંભળવા ઇચ્છે છે. આથી તેઓ ત્યાંથી ઊડી ગયા. હવે લોડ એલ્યાઇન બી. કાણુ પણ સમય ન ગુમાવતાં મહારાણીનો હાથ પકડી તેમને પૂર્વ વર્ણિત ઓરડામાં લઇ ગયા.

મિ. બ્લેક દૂર બેઠા આ સમસ્ત બનાવનું નીરીક્ષણ કરી રહ્યા હતા. લોડ એલ્યાઇન બી. સાથે મહારાણીને ઓરડામાં જતાં જોઈ તે એકદમ અસ્ફુટ સ્વરથી બોલી ઉઠ્યા, ઓહ ! કેવી દગાબાજી છે ?

સ્મિથ મિ. બ્લેકની પાસેજ બેઠો હતો. આ અસ્ફુટ ધ્વનિ કાનમાં પડતાંજ તેણે તેનાં તરફ જોયું, તો માલમ પડ્યું કે મી. બ્લેકનું મોં ગંભીર છે. બન્ને નેત્રોમાં વ્યાકુળતાનાં ચિન્હ સારી રીતે દેખાઇ રહ્યાં છે. તેઓ એકી નજરે મહારાણીનાં મોં તરફ જોઈ રહ્યા છે. સ્મિથે

પણ જોયું, કે લોડ એલ્યાઈન બી. મહારાણીને લઈ ઓરડા તરફ અદ્વચ થઈ ગયા છે.

સ્મિથે ધીરથી મિ. બ્લેકને પૂછ્યું, આ શો વ્યાપાર છે ?

મિ. બ્લેકે કાંઈ જવાબ આપ્યો નહિ. લોડ એલ્યાઈન બી. એ મહારાણીની સામે આવી તેમના હાથમાં પેટી આપી, તે વખતથી તે અત્યાર સુધીના બધા તમાશો જોયા કરતાં હતાં. પેટી ખોલ્યા પછી મહારાણી લક્ષ્મીબાઈની જે સ્થિતિ થઈ ગઈ, તે પણ એમની તીક્ષ્ણ દ્રષ્ટિથી જણાઈ ગઈ હતી. આથી મહારાણીને લોડ એલ્યાઈન બી. લઈ ગયા એ જોઈ તેમણે કહ્યું હતું :—ઓહ કેવી દુઝાબાજી છે ?

મહારાણી લક્ષ્મીબાઈ દોરીથી ચાલતી પુતળી પેટે લોડ એલ્યાઈન બી. સાથે ઓરડામાં જઈ પહોંચી. પરંતુ તે ક્યાં જતી હતી અને શું કરતી હતી, તેનું તેને જરાપણ લાન ન હતું. એમની આ અવસ્થા ઉપર કોઈનું લક્ષ્ય ન હતું. પરોણાઓ નાચ અને શુરાપાનમાં મસ્ત હતા.

મિ. બ્લેકે સ્થિર ભાવથી બેસી શક્યા નહિ. શીઘ્રતાથી તે ઓરડા તરફ ચાલ્યા. પરંતુ સામે બહુ બીડ હતી. એ બીડમાંથી સામે જઈ શકાય એમ ન હતું. તેમ કોઈ માણસ એમને જુએ તેવી ઇચ્છા પણ તેમની ન હતી. આથી તેઓ એક બાજુથી નીકળી બીજી બાજુથી તે ઓરડામાં ગયા ત્યાં ગાઠ અંધકાર હતો. ઉજ્જવળ વીજળીના પ્રકાશમાંથી અંધકારમાં આવવાથી તેમને તે ઓરડાનો અંધકાર વધુ ગાઠ જણાયો. પહેલાંતો કાંઈપણ દેખાયું જ નહિ. થોડી ક્ષણ પછી જોઈ શકાયું, કે મહારાણી ઓરડામાં એક પુરશી પર બેઠાં છે. તેમની પાસે એકપણ માણસ નથી. મિ. બ્લેક આવે તે પહેલાંજ લોડ એલ્યાઈન બી. ત્યાંથી અદ્વચ થઈ ગયા હતા.

મિ. બ્લેકે મહારાણી તરફ જવા આગળ વધ્યા. એમણે મહારા-

જાણી સાત-આઠ હાથ દૂર ધણીજ સ્ફૂર્તિથી એક માણસને જતાં બોલ્યો. તે કાણુ ભરમાંજ ઓરડામાંથી ભાગી ગયો. પરંતુ તે કાણુ હતો, ક્યાં ગયો એ બધુ અંધકારને લીધે નિશ્ચય કરી શકાયું નહિ.

મિ. ખેલેક તત્કાળ મહારાણી પાસે આવી ઉભા રહ્યા. મહારાણી એ વખતે નિરુપદ ભાવથી ખુરશી પર બેઠાં હતાં. મિ. ખેલેકે કિં: કર્તવ્ય વિમુઢની પેઠે એક વાર ચારે તરફ જોયું. તો અંધકારથી દૂર એક માણસ ઓરડાના રેલિંગની પાસે ઉભેલો માલમ પડ્યો. તે એને પકડવાને માટે દોડ્યા. પરંતુ રેલિંગની પાસે પહોંચતાંજ તે માણસે નીચે કાંધ ચીજ ફેંટી દીધી. અને પોતે પણ કુદી પડ્યો, વસ્તુના અને તેનાં પડવાનો અવાજ પણ સ્પષ્ટ રૂપથી સંભળાયો.

મિ. ખેલેકે તેની પાછળ જઈ પકડવાને માટે બે હાથ પહોંચા ક્યાં; પણ તેણે એમને પાછાં ફરી જોઈ લીધા. મિ. ખેલેકે પણ તેની સફાઈટ શીકલ, શુષ્ક મોં, બળતા અંગારાના જેવાં બાળ ગોળ નેત્રા અને ઘુવડના જેવું નીચે નમેલું નાક અંધકારમાં પણ સ્પષ્ટ રીતે જોઈ લીધું. પરંતુ તે પકડી શકાયો નહિ, તે અપરિચિત વ્યક્તિ ખેલેકને જોતાંજ નીચે ફેંટી પડી હતી. તે આદમી ગમે તે હો, પરંતુ મિ. ખેલેકે આ વાત સ્પષ્ટને પણ ધારી ન હતી, કે તે આટલી ઉંચાઈથી નીચે ફેંટી પડવાનું સાહસ કરશે. શિકારને જતો જોઈ તે શીઘ્રતાથી રેલિંગની પાસે ગયા. નીચે જોતાં જણાયું, કે રસ્તા પર એક ગાડી ઉભેલી છે. વાંદરાના જેવો બદશીક્ષ માણસ ગાડીની છત ઉપરથી નીચે ઉતરી ઝડ ગાડીમાં જઈ બેઠા. જોત જોતામાં ગાડી ઉપડી ગઈ.

ખેલેક હતાશ ભાવથી બોલ્યા, અરે, ચોર ચાલ્યો ગયો! હાથ! હું કેવો બેવકુફ છું! કે મેં એને મુઠીમાં આવેલો છોડી દીધો.

ડાક્ટર ક્યૂ અંદરૂર કાઢી જતી વખતે મહારાણીને એક સ્પંડ સુધાડી

ગયા હતા. તે સપ્તમાં મૂર્છા ઉતરવાની ઓપની ખરેલી હતી. આથી મહારાણીને શુદ્ધિમાં આવતાં વાર લાગી નહિ. હોશમાં આવતાંજ તે ખુરશીપરથી ઉભાં થયાં. રેલીંગની પાસે મિ. બ્લેકને ઉભેલા જોઈ સવિસ્મય બોલી ઉઠ્યાં, મહાશય શું છે ?

મિ. બ્લેક મહારાણીની પાસે આવી બોલ્યા આપના ગળામાં ચંદ્રહાર હતો તે ક્યાં છે ?

મહારાણીએ તરત પોતાના ગળામાં હાથ નાંખી જોયો. તેમનું મોંહ વિલુ પડી ગયું. તે લયલીત સ્વરે મો ટેધી બોલ્યાં—હારતો ગળામાં નથી ! અરે ! મારો ચંદ્રહાર કોણ લઇ ગયું ?

મહારાણીની બૂમ હોલની અંદર સમસ્ત પેરોણાઓએ સાંભળી. નૃત્ય બંધ થઇ ગયું. લોકો જ્યાં બેસા હતા, ત્યાંજ સ્તંભિત થઇ ગયા. કોઈના મોંમાંથી એક શબ્દ પણ ન નીકળ્યો. મહારાણી હોશમાં જઇ વ્યાકુળ ભાવથી પૂછવા લાગ્યા, મારો ચંદ્રહાર ક્યાં છે ? મારો હીરાનો નેકલસ ક્યાં છે, મહારાણીની વ્યાકુળતા જોઇ બધાં માણસો એકઠમ વિચલિત થઈ ઊઠ્યાં. જે હારે થોડી વાર પહેલાં પેરોણાઓની દૃષ્ટિ આકર્ષિત કરી લીધી હતી, તે થોડી વારમાંજ શીરીતે અદક્ષ થઇ ગયો. ક્ષણવારમાં દ્વિ કર્તવ્ય વિમૂઢ થઇ સમસ્ત નિમંત્રિત નર—નારીઓએ મહારાણીને ઘેરી લીધાં. પરંતુ મોંથી કોઇ કાંઇ બોલી શક્યાં નહિ. મહારાણીએ નિઃસ્તબ્ધતાનો ભંગ કરી ફરી પૂછ્યું, મારો ચંદ્રહાર ક્યાં છે ?

મિ. બ્લેક ઝોરડામાંથી મહારાણીની સાથેજ નૃત્યરમમાં આવ્યા હતા. તેમણે એક વાર મીજલસની ચારે તરફ જોયું, પરંતુ લોડ એલ્યાર્ધન ખી. આ સમયે ત્યાં જણાયા નહિ.

લોડ એલ્યાર્ધન ખી. મહારાણીને ઝોરડામાં બેસાડી નૃત્યના ઝોરડામાં પાછા ફર્યા હતા. ડાક્ટર ક્યુએ ચંદ્રહાર કાઢી લીધો, તે જોઈ

આશ્ચર્ય પામી તે દર્શક મંડળમાં મળી જવાની ચેષ્ટા કરી રહ્યા હતા. તેમણે એ વખતે મિ. બ્લેકને ઝડપથી ઓરડા તરફ જતા જોઈ લીધાં તે સમજી ગયા કે આ માણસ ગુપ્ત રહસ્યનો ભેદ જાણી ગયો લાગે છે. આથી ચોરીની વાત પ્રકાશિત થાય, તે પહેલાંજ ત્યાંથી પલાયન કરી ગયા. ઉતાવળને લીધે હેટ અને ઓવરકોટ ત્યાંજ બૂલી ગયા હતા ! ઉતાવળા હાંફતા તે બહાર રસ્તાપર આવી એક ગાડી પોતાના ધર તરફ જતી હતી. તેને રોકી તેમાં બેસી ગયા. આવી રીતે નાસવા છતાં તે નિશ્ચિંત થઈ શક્યા નહિ. પડ્યંત્ર પ્રકાશિત થઈ જશે, એ લયથી પસીનાથી તરબોળ થઈ ગયા.

આ રીતે મહારાણીનો ચંદ્રહાર કચૂના હાથમાં આવ્યો. સેંકડો નિમત્રિત વ્યક્તિઓની સામે આશ્ચર્યજનક કૌશલ્યથી હાર ચોરી લેવા, એ એક અતિ સાહસિક ચોરને માટે પણ ધણો કઠણ વ્યાપાર છે. પરંતુ રસાયન વિદ્યામાં નિપુણ ડાક્ટર કચૂને માટે તો આ રમત માત્ર હતી. ચંદ્રહાર મેળવી ડાક્ટર કચૂના મનમાં ઉલ્લાસ અને ગર્વ માતો ન હતો. પોતાની બહાદુરીનાં તુલનામાં ચોરાયલા હારનું મૂલ્ય એને અત્યંત તુચ્છ માલમ પડ્યા લાગ્યું.

પ્રકરણ—૯ મું.....લોડ' મહાશય ગુમ !

લંડનની ચેરિંગ ક્રોસરોડ પરનાં એ માળના એક મકાનમાં લોડ' એટ્યાક્રન બી. નો નિવાસ હતો. ધનાઢયના વંશધર હોવા છતાં લંડનમાં એક તસુ પણ જમીન અત્યારે તેમની નહતી. રાતના સૂવાનું સ્થાન સુદ્ધાં ન રહેવાથી આ મકાનની બે ઓરડીઓ ભાડે લઈ રહેતા હતા. આ બંને મકાન ભાડે લેવાનું એમનામાં સામર્થ્ય ન હતું. પૈસાની તંગીને લીધે આ બે ઓરડીઓનું ભાડું પણ નિયમિત આપી શકાતું નહતું.

લોર્ડ એલ્યાધન બી. નાયની મીનલસમાંથી લાગી મકાન પર આવ્યા, ત્યારે રાતે એક વાગી ગયો હતો. તેમણે ગાડીમાંથી ઉતરી તરતજ પોતાના સુવાના ઓરડામાં પ્રવેશ કર્યો અને એક ગ્લાસ ખાંડી ઉદરસ્થ કરી. ઉગ્ર મદિરાએ ઉદરગૃહમાં પ્રવેશ કરી એમની સમસ્ત ખિન્નતાને દૂર કરી. એમની કદવના શક્તિ પણ સતેજ થઇ સાથે સાથે શંકાઓએ પણ એમને ઘેરી લીધા. તે બોલ્યા, આ માફ કામ કોઇએ જો-જોઈ લીધું હોય અને જો હું પકડાઈ ગયો, તો છૂટવું મુશ્કેલ છે ? લોર્ડ એલ્યાધન બી. આવી ચોંતાકુળ સ્થીતિમાં વિચારવા લાગ્યા. -એ ડિટેક્ટીવે જરૂર મને જોઈ લીધો છે. તે જરૂર મારી પાછળ પડશે, એમાં સંદેહ નથી. ડાક્ટર ક્યૂ ભયંકર ધુતારો છે. તે પોતાનું કામ કરી ચૂપકીથી લાગી ગયો; એ મેં મારી આંખે જોયું છે. તે રેલીંગના કાર્નિસ પર આવી થાંભલાની મદદથી ઠૂંટી પડ્યો હતો. પોલિસ એના પર જરાયે સંદેહ નહિ લાવે. લાલ એને થશે, અને આક્રમમાં હું પડીશ. હાય, આટલી બેવકુફી મેં શા માટે કરી ? જો આ સંબંધી પોલીસ પુછપરછ કરશે, તો હું શા જવાબ આપીશ ?

ગજબ થઇ ગયો ? પેટી પણ ત્યાં રહી ગઇ ? એનાથી તો હું ગુહનેગાર સાબીત થઈશ, કારણ કે મહારાણીને ભેટ આપતી વખતે ઘણા મણુસોએ મને જોયો છે. શું ડાક્ટર ક્યૂ ચંદ્રહાર લેતીવેળા પેટી નહિ લઇ ગયો હશે ? એ શેતાન આવી મોટી ભૂલ તો નહિજ કરે. આવાં આવાં વિચારો કરી આવી પડેલી આપત્તિથી બચવાને માટે કાંઈ ઉપાય શોધી રહ્યા હતા, એવામાં કાંઈ ખડખડાટ થતો હોય-કોઇ આવતું હોય એવો અવાજ સંભળાયો. આથી તેમનું હૃદય થરથર કંપી રહ્યું. તેમને માલમ પડ્યું, કે બીજા ઓરડામાં કોઇનો પગરવ સ્પષ્ટ સંભળાઈ રહ્યો છે. એ ચોર હશે કે પોલિસ ? આખરે તેણે હીમત કરી બાજુનાં

ઔરડા તરફ નજર કરી જોયું તો તે ઔરડામાં એક માણસ દેખાયો તે ઔરડામાં લાઈટ સળગતી હતી. લોર્ડ એલ્યાઈન ખી. એ શક્તિ ભાવથી તેના તરફ જોયું. તેણે આખું શરીર વચ્ચેથી ઢંકાએલું હતું.

તે માણસ ધીરે ધીરે લોર્ડ એલ્યાઈન ખી. ઉભા હતા, ત્યાં આવવા લાગ્યો તેણે પોતાની ટોપી ઉતારી, કેશહીન સાફ અને જોળ શીર જોઈ લોર્ડ સાહેબ તેને જોળખી ગયા, કે તે આવનાર ડાક્ટર કયું હતા !

ડાક્ટર કયૂ પાસે આવી કઠોર સ્વસ્થી, બોલ્યા સાંભળો તમે એચિંતા ઘેર પાછા ફર્યા, તે વાત હું પહેલેથીજ સમજી ગયો હતો. એથી હું તમને મળવા આવ્યો છું.

હું અહીં શા માટે આવ્યો છું, તે વાત જણાવતો તમે બહુ આતુર થઈ ગયા હશે. હું તમારી સાથે વિનોદ કરવાને આવ્યો નથી. એક જરૂરી વાત છે, તે કહેવા માટે આવ્યો છું—આપણું કામ જેટલી શરણતાથી થવું જોઈતું હતું, તેટલી શરણતાથી થઈ શક્યું નથી. મને એક ભયંકર આપત્તિની શંકા થઈ રહી છે. માટે કામ પૂર્ણ કરી મારા ગયા બાદ જે જે ઘટના થઈ, તે તો તમે સારી રીતે જોઈ હશે.

લોર્ડ એલ્યાઈન ખી. દંષિત સ્વરમાં બોલ્યા હા, જોઈ હતી એને તેથીજ હું ડરી ગયો છું. હવે મને જણાય છે, કે તમારી શબ્દજળમાં ફસાઈને મેં એક ખોટું કાર્ય કીધું છે, જે હું જલદીથી ભાગી આવ્યો નહોત તો હું ત્યાંજ ગીરકતાર થઈ મૃત. હું તો તમને એક બુદ્ધિમાન પુરા ખેલાડી માણસ સમજતો હતો; પરંતુ હવે સમજાયું કે “સાડી બુદ્ધિ નાહી” તમારી બુદ્ધિની પાછળ ચાલવાથી આવી આફત આવી હવે એમાંથી છુટકારો શી રીતે થશે, કહો.

ડાક્ટર કયૂએ લોર્ડ એલ્યાઈન ખી. ના શબ્દ શાંતિથી સાંભળ્યા.

તેને ઘણા કોષ ઉપજ્યો છતાં તે બોલ્યા, જો હું પહેલેથીજ જાણતો હોત કે તમે આટલા બિઝ્નેસ અને દુર્બળ છો, તો મારા સહકારી તરીકે કદી પણ સ્વિકારત નહિ.

ડોક્ટર ક્યૂના આ તિરસ્કારથી એલ્યાઇન ખી. કાંઈ હર્ષિત થયા. તેઓ ધીમે સ્વસ્થી બોલ્યા હું-ભયથી ડરતો નથી પણ આપત્તિના ડરથી ચારે તરફ અધકાર જોઈ રહ્યો છું ? જ્યારે તમને ચોરી કરવા છતાં પકડાઈ જવાનો ભય નથી, ચોરીનો માલ હજમ કરવાની પૂરતી શક્તિ છે, ત્યારે તમારો સહકાર કરીને હું શા માટે ડર ? તમે કહ્યું હવું, તેમ આ કામનો બોજો તમે તમારા શીર ઉપર લઈ લો ને તે પ્રમાણે ચાલો, તે પછી હું સોજોસોજો આના નિશ્ચિંતજ છું.

ડોક્ટર ક્યૂ—હું તો પહેલેથીજ કહી ચૂક્યો છું, ને હજીયે કહું છું, કે બધો બોજો મારા ઉપરજ છે. તમે કહો છો કે હું ભયથી ડરતો નથી, પણ તમારો ચહેરો જોતાં તમે ડરના માર્યા મરી રહ્યા હો. એ ખુલ્લુ દેખાય છે ખરી વાત શી છે તે કહી દો.

લોર્ડ એલ્યાઇન ખી.—તમે બધી વાત તો જાણો છો, પછી ખીજી શી વાત કહું ? તમે જોયું હશે, કે જે વખતે તમે મહારાણીના ગળામાંથી હાર કાઢતા હતા, તે વખતે એક માણસ તમારી પાછળ ધીમે ધીમે આવતો હતો. જો તમે રેલ્વે પકડી નીચે ઉતરી ન પડત, તો અવશ્ય તે તમને ગિરફતાર કરત ઠીક થયું કે, આપણે બન્ને સાગ્ર સમા ઘેરે આવ્યા તે ઇશ્વરનો પાડ !!!

ડોક્ટર ક્યૂ—મને પકડનાર ઇંગ્લાંડમાં તો શું પણ આખા યુરોપમાંયે નથી. કદાચ જો હું પકડાઈ ગયો હોત, તો પણ મારી પાસે અંદ્રહાર ન મળત. કારણ કે તે મારો પીછો કરે તે પહેલાંજ મેં તેને ગેપ કરી દીધો હતો.

હોડ એલ્યામન બી. એ કહ્યું, જે વખતે હું મહારાણીનો હાથ પકડી બીજા ઓરડામાં લઇ જતો હતો, ત્યારે સંદેહ વશ થઇ તે મારી પાછળ જોતો હતો. તેણે આપણુ બન્નેને નક્કી ઓળખી લીધા છે.

ડાક્ટર કયુ ઉત્તેજિત સ્વરથી બોલ્યા, હું તેનાથી જરા ડરતો નથી.

એલ્યામન—પણ તે માણસ કોણ હતો ? શું તમે એને ઓળખો છો ?

કયુ—હા, એનું નામ રોમટ્ બ્લેક છે.

નામ સાંભળી એલ્યામન બી. ચમકી ઊઠ્યા. જો તે સમયે કાળો સાપ કુંદાડા મારતો પોતાના તરફ આવતો હોત, તો પણ તે આટલા ભયભીત નહિ થાત, તે ભયથી ધ્રુજતા કહેવા લાગ્યા, રોમટ્ બ્લેક ! ડિટેક્ટીવ બ્લેક ! સર્વનાશ !!

ડાક્ટર કયુ—શું નામ સાંભળતાંજ ડરી ગયા ! તમે એને મળ્યા છો ?

હોડ એલ્યામન બી.—મળ્યો નથી, પરંતુ એની અસાધારણ શક્તિ અને સામર્થ્ય મારાથી અજાણુ નથી. જો તે આપણા ઉપર શક લાવશે, તો તો આપણું આવીજ બન્યું. તેની ચાલાકી આગળ તમારી વિદ્યાની બહાદુરી સંપૂર્ણ નિષ્ફળ જશે.

હોડ એલ્યામન બી. નાં શબ્દોથી ડાક્ટર કયુ કોષિત થઇ ગયા. તેમની આંખમાંથી આગની ચીનગારીઓ નીકળવા લાગી. હોડ થર થર કંપવા લાગ્યા. તે મોટાં સાદે ગઈ બોલ્યા. કેમ કુતરા ? તું લોભવશ થઇ દસાવો, ને ઉલટો મને ગુનેગાર ઠરાવે છે ? હું તને એક કીડાની માફક પગતળે કચરી ધૂળમાં મેળવી દઇશ એ નથી જાણતો ?

હોડ એલ્યામન બી. હાણભર ચૂપ રહ્યા. તેમને પોતાની સંકટ-પૂર્ણ હાલત તત્કાળ યાદ આવી. તે સમજી ગયા, કે આ વખતે કોઇ પ્રકાશિત કરીશ, તો મારુંજ આવી બનશે. આથી અતિ નમ્રપણે બોલ્યા હા. ખરેખર તમે શક્તિશાલી છો. હું કુતરો—અરે કુતરા કરતાંયે

વધારે નીચ છું; નહિ તો તમારા પડ્યંત્રમાં શા માટે જોડાત ? પહેલાં એ હું નહોતો જાણતો, કે તમારી સલાહ મુજબ ચાલવાથી મને આવી રીતે વિપત્તિમાં ફસાવું પડશે. ખેર જે થવાનું હતું, તે થઈ ગયું. હવે વિપત્તિથી બચવાને માટે જે રસ્તો હોય તે બતાવો; નહિ તો હું પોતેબચવાની યુક્તિ શોધી લઉંશ. આવખતે તમે ક્ષેપ કરો એ કીક નથી.

એલ્યાબન બીના આ કથનથી ડાક્ટર ક્યૂ સમજી ગયા, કે એ જુદો ડર બતાવવાથી ખરી વસ્તુ સ્થિતી બાહર મુકી દેશે આથી તેઓ નરમ સ્વરથી બોલ્યા, હું તો તમને વારંવાર કહું છું, કે તમે શંકા ન કર્યા કરો. ભય જેવું કશુંજ નથી હું ખાત્રી આપું છું, કે તમે મારી વાત ઉપર વિશ્વાસ રાખો.

ડાક્ટર ક્યૂને નરમ થયેલા જોઈ લોડ એલ્યાબન થોડા ગરમ થઈ બોલ્યા હવે હું તમારી કપટગતિમાં નહિ ફસાઉં. તમારી વાતોમાં ફસાવાથી મારે માથે આપત્તિ આવી પડી છે. મારા કરતાં તમારો ગુહનો સો ગણો વધારે છે. જે પોલિસ મને ગીરફતાર કરે અને જેલમાં જવું પડે, તો હું એકલો જેલમાં જવાનો નથી તમને પણ સાથે લઈ લઈ જઈશ એ ખૂબ યાદ રાખજો.

ડાક્ટર ક્યૂએ આનો જવાબ આપ્યો નહિ. તેમ આ પ્રકારના ભયથી તેમનાં મોતો ભાવ પણ બદલાયો નહિ. તેણે થોડીવાર વિચાર કરી પોતાનું કર્તવ્ય નક્કી કરી લીધું પછી કહ્યું, આ આપત્તિમાંથી બચવાનો એક રસ્તો મેં શોધી કાઢ્યો છે.

લોડ એલ્યાબન બી. વ્યભલાવથી બોલ્યા, બચાવ માટે તમે કયો રસ્તો શોધી કાઢ્યો છે કહો ?

ડાક્ટર ક્યૂ ધીરે ધીરે એક કદમ પાછળ હટી ગયા. પછી પોતાનો જમણો હાથ ખીસ્સામાં નાખી જેવી રીતે ઉંદર પર ચિલાડી

તાકી રહે છે, તેમ લોડ એલ્યાઈન બી. તરફ જોવા લાગ્યા પણ મોઢથી કાંઈ બોલ્યા નહિ.

લોડ એલ્યાઈન બી. વ્યથાલાવથી ડાક્ટર તરફ જોઈ આવેશમાં બોલ્યો:—મારા બચાવનો ઉપાય જાણ્યા વિના હું કેવી રીતે સમંત થઈ શકું ? ખેર, તમે જે કંઈ તે પણ મેં મારા બચાવનો એક ઉપાય શોધ્યો છે. તે ઉપાય દેશ ત્યાગ છે. મેં શીઘ્ર ઈંગ્લાંડ છોડી દેવાનો સંકલ્પ કર્યો છે. પરંતુ એ કામમાં તમારી સહાયતાની જરૂર છે હું જાણુવા માણું છું. કે મને નાસી જવામાં મદદ કરશો કે નહિ ? આ વાત નિશ્ચિત છે, કે ડિટકટીવોનું બુધ કાલેજ મારા ઘરને ઘેરી લેશે. જો કે તે મારું ઢેકાણું જાણુતા નથી, પણ હું આ શહેરમાં કોઈ અજ્ઞાત વ્યક્તિ નથી. એ કલબમાં જઈને પણ મારો પત્તો મેળવી લેશે. ડીરેક્ટરીમાં પણ મારો પત્તો છપેલો છે. જો કોઈ સાધારણ માણસ હોત તો તે છુપાઈને બચી શકત, પણ મારા જેવો મશહૂર માણસ શી રીતે બચી શકે ? હાય ! મેં કેવી ભયંકર ભૂત્ર કરી ? તમારી સાથે.....

લોડ એલ્યાઈન બી.નાં આ શબ્દ સમાપ્ત થાય, તે પહેલાંજ ડા. ક્યૂએ શિકારી બિલાડાની પેઠે તરાપ મારી એક રમાલથી તેનું મોં બંધ કરી દીધું. રમાલમાંની તીવ્ર ગંધથી લોડ સાહેબ બેહોશ થઈ ખુરશીમાં ટળી પડ્યા. તેમની સમસ્ત ચેતના હુપ્ત થઈ ગઈ.

લોડ એલ્યાઈનને મુર્છિત જોઈ ડાક્ટરે એક રસીથી તેના હાથપગ બાંધી દીધા કે જેથી લાનમાં આવ્યા આદ તે ઉઠી ન શકે તેનું મોં પણ રમાલથી સારી રીતે બંધ કરી લીધું.

ડાક્ટર ક્યૂ વૃક્ષ હતા. એમનો દેહ દુર્બળ હતો, છતાં પણ બળ ઓછું ન હતું. તે રાક્ષસી શક્તિ ધરાવતા હતા.

લોડ એલ્યાઈન બી. ને બાંધ પર બંધકી ઓરડાની લાઇટ

બુઝાવી તે નીચે ઉતરી આવ્યા

મકાન બહાર એક નાતું મેદાન હતું. મેદાનમાં ગાઢ અંધકાર હતો દરવાજો પસાર કરી તે આગળ આવ્યા. દરવાજા બહાર એમની ખુદામ ગાડી ઉભી હતી. ડાક્ટરને આવતા જોઈ ખુદામના ડ્રાઇવર જુલીએ ગાડીનો દરવાજો ખોલી દીધો. ડાક્ટર કમ્પ્લેડ એલ્પાઇન બી. નો અચેતન દેહ ગાડીની અંદર મૂકી સ્વયં ગાડીમાં બેસી ગયા. જુલીએ “સાફ્ટ્સ બેરી એવે-યુ” તરફ ગાડી હાંકી મુકી.

પ્રકરણ ૧૦ મું..... મહારાણીને બંગલે

બીજે દિવસે મિ. બ્લેક વિજયગઢની મહારાણીના એક સુસજ્જિત ચોરડામાં બેઠા હતા મહારાણી પાસેની એક પુરશીપર વિરાજમાન હતાં. સામેની ટેબલ પર પેલી હાથીદાંતની પેટી પડેલી હતી. મહારાણી એક ચિત્તે મિ. બ્લેકની વાત સાંભળી રહી હતી.

“મિ. બ્લેકની વાત પૂરી થયા પછી મહારાણી એમના મોં તરફ જોઈ, મિ. બ્લેક! શું તમને એવી ખાત્રી છે કે મને કોઈ માદક પદાર્થ દ્વારા બેહોશ કરવામાં આવી હતી?”

મિ. બ્લેક ધીરે ધીરે બોલ્યા હા! એમાં મને જરા પણ સંદેહ નથી! પણ તમારા ટેબલ પર જે હાથીદાંતની પેટી છે તે તમને એટલે તરીકે કાણે આપી તેનું નામ જાણો છો?

મહારાણી લક્ષ્મીબાઈએ એ પેટી નજર કરી પેટીનું ઢાંકણ ખુલ્લું હતું. રૂમાલનો થોડો ભાગ બહાર દેખાતો હતો; મહારાણીએ એ રૂમાલને બહાર કાઢ્યો ન હતો. છતાં એમાં જે એક પ્રકારની તીવ્ર-હિમ ગંધ હતી, તે આ સમયે બિલકુલ ન હતી. મહારાણી થોડીવાર ચૂપ રહી બોલ્યા એનું નામ મને હમણાં યાદ આવતું નથી. પણ ‘આદર બી.’

કે એવુંજ કાંઈ નામ હતું. છતાં જો આપ એતું નામ જાણવા માગતા હો, તો તમે એડમિરલ સર એમ્પરલેને પત્ર લખી પૂછો. પરંતુ આ પેટી જેતાં સાથે હું બેહોશ થઈ ગઈ તેને શો સંબંધ છે? એ હું સમજી શકતી નથી. મેં “બોલડેન્સ”માં જે જે પરોણાઓને નિમંત્રણ કર્યાં હતાં, તેઓ સઘળાં ખાનદાન કૂળનાં માણસો છે, તેઓમાંથી કાંઈએ પણ ચંદ્રહાર ચોર્યો છે, એમ મનાય નહીં.

મી. બ્રેકેટ લસીને બોલ્યા, મહારાણી સાહેબ ! તમારા એ હારની શી કિમત હતી ?

મહારાણીએ કહ્યું, ૬૨ લાખ રૂપિયા !

બ્રેકેટ, હું કયુલ કરું છું કે તમારે ત્યાં આવેલા લોકો ઉચ્ચ-કુળના હતા. પરંતુ ઉચ્ચકુળમાં શું ચોરનો જન્મ થતો નથી? સંસારમાં એવાં ઘણાં મનુષ્યો છે કે જે ૬૨ લાખ રૂપિયાનો લોભ જતો કરી શકતા નથી. ઉચ્ચકુળમાં પણ એવા મનુષ્યોની સંખ્યા ઓછી નથી.

મહારાણી: તમારી વાત ખરી થે હોય ચોરાયેલા હાર પુત્ર: મદદશ, એ અસંભવિત છે, છતાં તમારા ઉપર મારો વિશ્વાસ એસે છે. મને જો એ ચંદ્રહાર ફરી મેજવી આપશો, તો હું તમારી જિંદગી પર્યંત આભારી રહીશ. એ ચોરની શોધ કરવા માટે હું જેટલા જેઠાં તેટલા પૈસાની મદદ કરવા તૈયાર છું. જો હું એ ચંદ્રહાર વિના મારે દેશ જાઉં તો મારે અપમાનિત થવું પડે એમ છે. કારણ-એ હાર મારી સંપત્તિ નથી. પણ વિજયગદની રાજકીય સંપત્તિ છે. જે જે રાણીઓ ત્યાં પટરાણી તરીકે હોય તેને પહેરવા માટેજ એ મળે છે. તે અનુસાર મને પણ આ હાર મળ્યો છે. એનો હું વ્યવહાર માત્ર કરી શકું પણ કોઈને આપી શકું નહીં.

મિ. જલેકઃ નૌકા વિખાગના સેનાધ્યક્ષનું નામ ઠામ પૂછી ત્યાંથી ચાલ્યા ગયા.

સેનાપતિ એડમિરલ સર ચેમ્બરલે પીકાડેલીમાં રહેતા હતા. ત્યાંની એક ક્લબમાં તેમને મળી મિ. જલેકે લોર્ડ એલ્યાર્ન બીનું નામ ઠામ લઈ લીધું.

મિ. જલેક ઘેર આવ્યા, ત્યારે સ્મિથ પણ હાજર હતો. મિ. જલેકે ચીફ્ટ પીતાં પીતાં સ્મિથને કહ્યું, પ્રિય સ્મિથ ! હું આ સમયે એક ગુંચવણમાં આવી પડ્યો છું હું જે વ્યક્તિને ગીરફતાર કરવા ચાહું છું, તેનો એડર્ રેમેસ્ટ્રેટ આપણે એવી મને આશા નથી. વળી ફક્ત સંદેહનેજ વશ થઇ કોઇને ગીરફતાર કરવો એ પણ ઠીક નથી. ખરી વાત એ છે, કે મહારાણી સાહેબનો ચંદ્રહાર ચોરાઇ ગયો છે. હવે ચોરી થઇ તે વેળા મહારાણી બેહોશ હતી; પણ મહારાણી તે બેહોશીની વાતને અસ્વીકાર કરે છે. મને આ ધટના એક ચાહુદી વસ્ત્ર વેચનાર વેપારીએ એક સ્ત્રીના સંબંધી કરી હતી તેવીજ લાગે છે, હું ધારું છું કે મહારાણીની ચેતના શક્તિ કોઈ ઉચ્ચ માદક વસ્તુની ગંધથી લુપ્ત થઈ ગઈ હતી.

સ્મિથ—આપે અનુમાન લગાડી અનાયાસે ઘણી ચોરીઓ પકડી છે. આથી લોર્ડ એલ્યાર્ન બી. ને આ સંબંધી પુછપરછ કરશો. તો કાંઈક ખાતમી મળી આવશે.

મિ. જલેક સ્મિથને લઈ લોર્ડ એલ્યાર્ન બી. ના મકાને ગયા દરવાજો ખુલ્લોજ હતો. મિ. જલેક અંદર ચાલ્યા ગયા. ત્યાં ખમ્મીસ પહેરેલો એક યુવક એક ઓરડામાંથી બીજા ઓરડામાં જતાં મિ. જલેકને જોઈ અત્યંત વિસ્મિત થયો. મિ. જલેક સમજ્યા, કે આ યુવકજ લોર્ડ એલ્યાર્ન બી. નો નોકર છે.

યુવક કાંઈ કહે તે પહેલાંજ મિ. બ્લેક બોલ્યા, ગુડ મોર્નિંગ!
મી; લોડ એલ્યાર્ન બી. છે કે ?

યુવક—“નહિ સાહેબ!”

મિ. બ્લેક—હું એક બહુ જરૂરના કામ માટે એમને મળવા આવ્યો છું. આ બ્યો મારા નામનો કાર્ડ—આટલું કહી મિ. બ્લેકે તે યુવકના હાથમાં પોતાના નામનો એક કાર્ડ આપ્યો. તે પર મિ. બ્લેકનું નામ છપેલું હતું. તે જોઈને યુવક વિસ્મય થઈ તેમના મોં તરફ જોવા લાગ્યો; કારણ કે મિ. બ્લેકનું નામ તેને સારી રીતે જાણીતુ હતું. તેણે ડરતાં ડરતાં પૂછ્યું—શું મામલો છે સાહેબ ? શું કાંઈ નહીં બનાવા જોગ બનાવ તો બન્યો નથી ને!

મિ. બ્લેક—નહિ. એવું કાંઈ નથી. હું માત્ર તમારા માલિક સાથે એક કામ સંબંધી વાતચીત કરવા આવ્યો છું. શું! તમોને એ ખબર છે કે તેઓ કાલે રાતે કેટલે વાગ્યે ઘેરે આવ્યા હતા.....?

ડાક્ટર—તેઓ કેટલે વાગે ઘેર આવ્યા હતા. તે હું જાણતો નથી. હું અહીં ન હતો. સહવારમાં આવ્યો ત્યારે તે ન હતા. તપાસ કરતાં તેઓ રાત્ર અંત્ર સુતા હોય તેમ માલમ પડતું નથી. તેમજ કપડાં મુક્યાની જગ્યાએ તેમનો ઓવરકોટ કે ટોપી પણ દેખાતાં નથી, છતાં ઘરમાં રાત્ર કોઈ આવી ગયું હોય એમ લાગે છે કારણ કે હાં બિછાવામાં આવેલી કપોટ અને ટેબલ પર બુટના ડાઘ પડેલા છે. પણ તે લોડના બુટના હોય તેમ દેખાતું નથી પણ કોઈ બીજાનું માણસના હોય તેમ મને લાગે છે.

આ સાંભળી મિ. બ્લેક સ્મિય સાથે તે ઓરડામાં પ્રવેશ કર્યો. બિછાનાંતી પરીક્ષા કરતાં જણાયું, કે તેના પર રાતે કોઈ સૂતું ન હતું. પછી ઝડપી પાસે જઈ ટેબલ આગળ જોતાં મિ. બ્લેકને જણાયું,

કે લાકડાના સુંદર ટેબલ ઉપર ત્યાં તેની બાજુમાં ચામચેલી કપિટ પર કોઈના બુટના ડાબા પડેલા છે. એ ડાબા જોઈ તે સમજી ગયા, કે બૂટની સામગ્રી બહુ મોટી નથી.

મિ. બ્લેકે નોકરને પૂછ્યું, તારા શેઠ કેટલા નંબરનો બૂટ પહેરે છે ? નોકરે જવાબ આપ્યો—નવ નંબરનો. મારા શેઠ એક સારા જંગી જીવાન છે. રિમ્મલે ગળવામાંથી એક પુટપટી કાઢી ટેબલ પર પડેલા બૂટના ડાબાને માપવા લાગ્યો. તે બોલ્યો. ઓ તો છ નંબરના બૂટનો ડાબ છે.

બ્લેકે બોલ્યા—બૂટની એડી આ ખડકી તરફ છે. તેથી આવનાર એ તરફથી આ ટેબલ પર પગ મૂકી આવ્યો છે દરવાજેથી નહિ,

ખડકી આગળ પડેલો નાખેલો હતો. મિ. બ્લેકે પડેલો સરકાવી બહારની તરફ જોયું, તો જણાયું કે તે મકાનની છત સાથે બીજા મકાનની છત મળેલી છે. આથી બહારથી આવનાર બીજા મકાનની છત પર થઈ લોડ એલ્યાર્ન બી. ના મકાનમાં આવી શકે એમ હતું;

મિ. બ્લેકે આગળ વધી જોયું, કે છતની ઉપર થોડી માટી પડેલી છે. તેના પર પણ બૂટના ડાબ છે એ ડાબ પણ ટેબલ પરના ડાબ જેવાજ હતા.

મિ. બ્લેકે—રિમ્મલ ! આવનાર ગમે તે હો પણ તે જરૂર આ છત પરથી આવ્યો છે. ડાબ જેવાથી તે લોડ એલ્યાર્ન બી. ના બૂટના ડાબ હોય, એમ લાગતું નથી. પરંતુ આપણે આવનાર કાણુ હતું, તેની સાથે શી મતલબ ? આપણે તો લોડ એલ્યાર્ન બી. ની શોધમાં આવ્યા છીએ આમ કહી. મિ. બ્લેકે બીજા ઓરડામાં પ્રવેશ કર્યો. વીજળીનો લેમ્પ હજી સળગી રહ્યો હતો. ખડકી પાસે જઈ તેનો પડેલો હાથવતાંજ સૂર્યના પ્રકાશથી આખો ઓરડો પ્રકાશિત થઈ જાયો.

આ ઓરડામાં એક ખુરશીની પાછળ લોડ સાહેબનો એક કાદ

લટકી રહ્યો હતો. ટેબલ પર એક કાચનો ગ્લાસ, ને તેમાં થોડો શરાબ પણ શિલકમાં હતો. લોર્ડ એલ્યાન બી. એ મીનલસમાંથી આવી શરાબ પીને ગ્લાસ ત્યાંજ મૂક્યો હતો, જે ખુરશી ઉપરથી સુચ્છિત થયેલા એલ્યાન બી. ને ડાક્ટર કચ્છ લઈ ગયા હતા, તે ખુરશીની પાસે મિ. બ્લેક ગયા.

મિ. બ્લેકે ખુરશીને પોતાના તરફ ખેંચી, એટલે તેના પરથી એક શીશી જમીન પર પડી ગઈ. રમીથે તે શીશી ઉપાડી મિ. બ્લેકના હાથમાં આપી. મિ. બ્લેકે શીશીની પરીક્ષા સાવધાનીથી કરી. શીશી ખાલી હતી, પણ એમાં શું હતું? એ નક્કી થઈ શક્યું નહિ. આથી તે સ્મિયને કહેવા લાગ્યા, માફ અનુમાન છે, કે આ શીશીમાં કાઈ ઝેરી પદાર્થ હતો. આ શીશીની બનાવટ પણ સાધારણ શીશી જેવી નથી. એ શીશીમાં શું હતું, એ વાત રસાયણિક પરીક્ષા દ્વારા જાણી શકી, એ કાંઈ કહણ વાત નથી. એ શિવાય રહસ્ય બેદમાં સદાયતા મળવાનો અસંભવ છે. આટલું કહી મિ. બ્લેકે શીશી ગળવામાં મૂકી દીધી.

મિ. બ્લેકે નોકરને કહ્યું, તું કહે છે કે મારા શેડનો ઓવર કોટ અને ટોપી અહીં નથી પણ સંભવીત છે કે તારી ગેરહાજરીમાં તે બીજા કોણે પણ મુક્યા હોય.

નોકર બોલ્યો, પહેલાં મને પણ એ વિચાર આવ્યો હતો કપડાં મુકતાં હતાં, તે બધી જગ્યાએ મેં તપાસ કરી પણ ત્યાં નથી.

મિ. બ્લેક ડાણભર ચિંતા કરી સ્મિય તરફ જોઈ બોલ્યા, મને તો એમ લાગે છે, કે રાતે લુટારાઓ આવ્યા હશે અને તે કદાચ લોર્ડ એલ્યાન બી. ને પકડી ગયા હોય. પણ એ પછી શું થયું કે શું ન

થયું તે કાંઈ જણાતું નથી. સીસી જોવાથી જણાય છે, કે કોઈ ઔપ-
ધીના પ્રયોગથી તેમને બેહોશ કરવામાં આવ્યા હશે. અથવા તો કોઈપણ
કારણથી તે ધર છોડી ચાલ્યા ગયા છે, એવું મારું અનુમાન છે.

રિમથ—મને તો કાંઈપણ સમજ પડતી નથી.

મિ. બ્લેક રિમથની સાથે લોર્ડ એલ્થામન બી. ના મકાનમાંથી
પાસેજ બીજું મકાન હતું, તેમાં ગયા. એ મકાનની મરામત થતી હતી.
ત્યાં માટી, કાંકરી, છો ચુનો વગેરે પડયું હતું. મિ. બ્લેક જોયું, કે તે
ચીજો પર પણ ખૂટના ડાઘ હતા. હવે એ વાત ચોખ્ખી થઈ ગઈ,
કે આવનાર આ મકાનમાંથીજ લોર્ડનાં મકાનમાં આવ્યો હતો.

રિમથ ઉત્સાહ પૂર્વક આ ખૂટના ચિન્હને માપવા લાગ્યો.
તેને જણાયું, કે લોર્ડ એલ્થામન બી. ના ટેબલપરના ખૂટના ડાઘનો
આકાર આ ચિન્હની બરાબરજ હતો. બંને ડાઘ એકજ ખૂટનાં છે,
એમાં સંદેહ નથી. બંને ચિંતાકુલ ચિત્તથી બહાર નીકળ્યા. મિ. બ્લેક
રિમથને કહ્યું. હું ઘેરે જઈ છું. તું અહીં નજીકમાં છુપાઈ રહી લોર્ડ
એલ્થામન બી. ક્યારે આવે છે તેની તપાસ કર તેને ઓળખવામાં તને જરા
પણ અડચણ પડશે નહિ. તે એક સારો જુવાન અને સુંદર પુરુષ છે.

રિમથે કહ્યું, તેને ઓળખી તો શકીશ, પણ જોઈને થું કરવું ?

બ્લેક—તેને તું હયાં આવતા જુએ તો મને ટેલીફોન કરજો.
કદાચ જો હું બહાર નીકળી ગયો હોયશ, તો પણ એવો બંદો-
બસ્ત કરી જઈશ, કે મને તારી ખબર મળવામાં વિલંબ થશે નહિ.

મિ. બ્લેક ત્યાંથી લેસેન્ટર સ્કવેરમાં ગયા ત્યાં એક દવા વેચનારની
દુકાન હતી. દુકાનદાર પોતાની સામેના ટેબલપર એક કાગળ મૂકી કાંઈ
લખતો હતો, તેણે મિ. બ્લેકને જોતાંજ ઊડી તેનું સ્વાગત કર્યું.

મી. બ્લેક હસીને બોલ્યા, ગુડ મોર્નિંગ મી. સ્ટેલી !

આજે હું ફરી તમને તરફી આપવા આવ્યો છું.

રેલિએ બીનયપુર્વક કહ્યું, એ તરફી છે કે મારા ઉપર દયા છે ! કહો સાહેબ આપનો શો હુકમ છે ! પધારો.

રેલિ એક પ્રસિદ્ધ રસાયનિક દ્રવ્ય વિદ્વેતા હતો. અને રસાયન શાસ્ત્રમાં પણ એનો થોડોધણો પ્રવેશ હતો રસાયન દ્રવ્યની પરીક્ષા કરવામાં એની શક્તિ અસાધારણ હતી.

મી० બ્લેકે વોતાના ગળવામાંથી એક કાચની શીશી કાઢી આપી કહ્યું. આમાં શું હતું તે કૃપા કરીને તે શોધી આપો ! વિલંબ કરવાથી મારું બધું કામ બગડે એમ છે.

રેલિએ તે શીશી તપાસી જોઇ તેને માલમ પડ્યું કે તેમાં કોઇ પીળા રંગનો પદાર્થ હતો. મી० બ્લેકે દુકાનમાંની ચીજોને બેડા બેડા જેવેના હતા લગભગ એક ક્લાક શુધી તેની પરીક્ષા કરી રેલિએ માથું ક્યું કરી મિ. બ્લેકને કહ્યું, એમાં તામ્રકૂટના જેવો કોઈ ઝેરી પદાર્થ હતો; પણ તેનું નામ કહેવું કઠણ છે. પરંતુ એ નક્કી છે કે એ કોઇ ઉદ્દભિદ્ધ વિષ હતું. એની પરીક્ષા હું એક બીજા પ્રખ્યાત રસાયનિક પાસે કરાવીશ. તે મારા કરતાં બહુ હોશિયાર છે. વિષના પ્રતિકારના સંબંધમાં એના જેવી અભિદા વ્યક્તિ આખા લંડનમાં નથી.

મિ. બ્લેકે ઉત્સુકતા લયોં સ્વરમાં બુલ્યું, એમનું નામ ?

રેલિ—હાકટર ટ્રેસિસ કય. તે સેન્ટશાપર હોસ્પીતલના મુખ્ય ડાકટર છે; રેલિની વાત સાંભળી મિ. બ્લેકે અન્યબીથી બોલ્યા, તે તો વણસા અદ્ભુત માણસ છે બીજા એક માણસે પણ મને એમની પાસે જવાની સલાહ આપી હતી.

ઉપર્યુક્ત શબ્દોએ રેલિના કાનોમાં પ્રવેશ કર્યો નહિ. તે ફરી કહેવા લાગ્યો, તમે જો ખરી વાત જાણવા માગતા હો, તો હાકટર કયની પાસે જાઓ.

મિ. બ્લેક બોલ્યા, ડીક ત્યારે હું ત્યાંજ જાઉં છું. આ શીટીમાં શું છે તે જાણવાને હું બહુ આતુર છું.

પછી મિ. બ્લેક પબ્લિક ટેલિફોન ઓફિસમાં ગયા. ત્યાંથી ટેલિફોન કરી તેમણે પોતાની પરિચારિકા મિસ બોર્ડેલને સ્મિય સંલંધી પૂછ્યું. મિસ બોર્ડેલે ઉતર દીધો, કે સ્મિયનો કાષ્ટ ટેલીફોન હજી સુધી આવ્યો નથી.

ટેલીફોન ઓફિસનો પરિત્યાગ કરી મિ. બ્લેક બાઝની ગાડીમાં જઈ બેઠા. કાયમેને સેન્ટ શાયર હોસ્પીતલ તરફ ગાડી ચલાવી.

યથા સમયે ગાડી સેન્ટશાયર હોસ્પીતલ આમળ આવી ઉભી રહી. મિ. બ્લેક ગાડીમાંથી ઉતરી હોસ્પીતલના હોલમાં પ્રવેશ કર્યો. દરવાનને પોતાના નામનો કાર્ડ આપી ડાક્ટર ક્યૂની પાસે લઈ જવા કહ્યું.

થોડીવાર પછી એક ભદ્ર માણસે આવી કહ્યું સાહેબ, ડાક્ટર ક્યૂ બહાર ગયા છે હમણાંજ આવશે. હું પણ આ હોસ્પીતલનો એક ડાક્ટર છું. માફ નામ ડાક્ટર કોલિયર છે. તમે મને ઓળખતા નથી, પણ હું આપને ઓળખું છું. આવો પધારો !

મિ. બ્લેકે ડાક્ટર કોલિયરની સાથે થોકહેન્ડ કરી તેની સાથે એક ઓરડામાં પ્રવેશ કર્યો. આ ઓરડા ડાક્ટર ક્યૂનો ખાસ ઓરડો હતો. ઓરડામાં ગાદીવાળી ખુરશીઓ ગોઠવેલી હતી. મિ. બ્લેકે એક ખુરશી પર બેસી ગયા ઓરડાની વચ્ચે વચ્ચે સગડી બજતી હતી. ડાક્ટર કોલિયર પણ એક ખુરશી પર બેસી મી. બ્લેક સાથે વાતો કરવા લાગ્યા. થોડી મિનિટ પછી એક નર્સે તે ઓરડામાં આવી ડાક્ટર કોલિયરને કહ્યું, હમણાં એક જખમી-દરદી આવ્યો છે. તમે તેને જોઈ શકશો ?

તેને હકારમાં જવાબ આપી ડાક્ટર કોલિયર બ્લેકની અવગતિ લઈ ત્યાંથી ચાલ્યા ગયા. મિ. બ્લેકે એકલા તે ઓરડામાં બેસી ત્યાંજ ફરતીચર જોવા લાગ્યા. ઓરડાની દિવાલો સાથે ઠેલસાથે કબાડો હતો.

તેમાં તરેહ તરેહની “ટેસ્ટચ્યુઅ” (શીશીઓ) હતી જેતાં જેતાં એમના દષ્ટિ એક જગ્યા પર સ્થીર થઇ ગઇ. તે તરત પુરસી પરથી ઉભા થઇ ગયા તેમણે જોયું કે કબાટની આહમરીપર તરેહ તરેહની શીશીઓ મોઢી હતી. તેના પર થોડી થોડી ધૂળ જમી ગઇ હતી. મી. બ્લેકે ધીરે જોયું. તો આહમરીમાં એક શીશીની જગ્યા ખાલી છે તેમણે સહસા પોતાના ગળવા માંની શીશી કાઢી. તેને તેખાલી જગ્યા એ મુકી બેઠો શીશી ત્યાં બરાબર મોઢવાઇ ગઇ. તે શીશીનો આકાર પણ ત્યાં તોળેલી બીજી શીશીઓના જેવોજ હતો!

તેમણે તે શીશી પાછી ઉઠાવી લઇ પોતાના ગળવામાં મુકી દીધી અને પાછા પુરસીપર આવીને બેઠા.

મી. બ્લેકના મનમાં એક નવીન સંદેહનો ઉદય થયો. થોડીક સેકન્ડ પછી દરવાજે ખુલવાનો અવાજ સંભળાયો તેમણે તે તરફ જોયું. તો આવનાર ડાક્ટર કંબુ હતા.

ડાક્ટર કંબુ મિ. બ્લેકને પુરસી પર એકલા બેઠેલા જોઇ ગંભીર મુખથી હાસ્ય કરતાં ધીરે ધીરે તેમની પાસે ગયા. જમણો હાથ લાંબો કરી કહ્યું, મિ. બ્લેક! અનાયાસે તમારાં દર્શન થવાથી હું ધણો રાજ થયો છું. હું એક જરૂરી કામને માટે બહાર ગયો હતો. તમને કંઈ અડચણ તો નથી પડી ને? મિ. આગલીએ મને લખ્યું હતું કે તમે મળવા માટે આવનાર છો. આથી તમારાં આવવાની મને આશા હતી.

મિ. બ્લેકે પુરસી ઉપરથી ઉઠી ડાક્ટર કંબુની સાથે શેફલેન્ડ કરી ડાક્ટરનાં હસ્તસ્પર્શથી એમના સમસ્ત શરીરમાં જાણે વીજળીનો ઝટકો લાગ્યો તેમણે વિચાર્યું કે મનુષ્યનો હાથ શું આટલો બધો ઠંડો હોય છે? તેમણે ડાક્ટરના મોં તરફ જોયું. મિ. બ્લેકને માલમ પડ્યું, કે ડાક્ટર મનુષ્ય નથી, પણ મનુષ્ય આકૃતિમાં ટંકાયેલ કોઇ જંતુ છે.

ડાક્ટરે પૂછ્યું, તમે શું આલ્સવેરી સ્કવેરમાં બનેલાં બનાવ સંબંધી વાતચીત કરવા આવ્યા છો !

મિ. બ્લેક બોલ્યા: હા ડાક્ટર ક્યૂ ! એ સંબંધીજ હું પૂછપરછ કરવા આવ્યો છું. મેં ઘણી શોધ કરી, પણ મને હજી સફળતા મળી નથી. છતાં જે કંઈ ખાતમી મળી છે, તે મુદ્દાસર મળી છે.

ડાક્ટર ક્યૂ: બોલ્યા—ખરેખર ! શી ખાતમી મળી છે કહો ?

મિ. બ્લેક એકવાર ડાક્ટરના મોં તરફ જોયું. ડાક્ટર આ સમયે હાથની બન્ને ડાણીયોને મેજ પર રાખી નીચી દૃષ્ટિથી કંઈ વિચાર કરી રહ્યા હતા. મિ. બ્લેકની સાથે એમની આંખ મળતાંજ તેમણે ફરીથી પૂછ્યું. તમે શી ખાતમી મેળવી છે એ કહ્યું નહિ ?

મિ. બ્લેકનો સંદેહ વધતો ગયો. મહારાણી લક્ષ્મીબાઈની મીનલસમાં રેલીંગ પાર કરી નાશી જતાં ચોરની સાથે ક્ષણભર જે દૃષ્ટિ મેળાપ થયો હતો, તે ચંચળ દૃષ્ટિ બ્લેકની સ્મૃતિપટ પર અંકાઈ ચુકી હતી. ડાક્ટર ક્યૂના નેત્રોને જોઈ તેમની ખાત્રી થઈ, કે તે ડાક્ટરજી હતાં તે બોલ્યા—હું કેવળ એટલોજ પતો મેળવી શક્યો છું, કે આલ્સવેરી સ્કવેરમાંથી જે સ્ત્રીઓ બેહોશ મળી આવી હતી, તેને કોઈ દુષ્ટ માણસે કોઈ માદક પદાર્થ સુંઘાડી બેહોશ કરી હતી, પરંતુ બેહોશ કરવામાં તેનો શો ઉદ્દેશ હતો, તે હું હજી સમજી શક્યો નથી.

ડાક્ટરે હસીને મઝાક કરતાં બાવથી કહ્યું—ખરેખર તમારી આ શોધમાં થોડી ઘણી બહાદુરી માલમ પડે છે.

મિ. બ્લેક—મારી તપાસમાં બહાદુરી ભરેલી છે કે કેમ એનો આપ બંધી હકીકત સાંભળ્યા પછી અસ્વિકાર કરી શકશો નહિ. તમને કહેવામાં મને કંઈ ડર નથી. મેં એક સ્ત્રીનો પતો મેળવી તેની સાથે ઘણી વાતો કરી. તેમાં તેણે કહ્યું હતું, કે કોઈ દુષ્ટ માણસે તેના હાથમાં

સુવર્ણ-જડિત એક બેગ આપી હતી, તે એવી મુંઢર હતી કે જ્યારે તે બેગ તેણે મને દેખાડી, સારે મારી પણ ઈચ્છા થઇ.....

મી. બ્લેક ડાક્ટર કયુના ચહેરા તરફ જોઈનેજ વાતો કરી રહ્યા હતા. ડાક્ટરના મુખનો લાવ જોવો એજ એમનો મુખ્ય ઉદ્દેશ હતો. તે પાર પાડ્યો. તેમણે જોયું કે ડાક્ટર કયુ ઉપલી વાતો સાંભળી સહસા મોં ફેરવી ખૂણાંમાં રાખેલી લોઢાની પેટી તરફ ઉધ્વેગ પૂર્ણ દ્રષ્ટીથી જોવા લગ્યા. પરંતુ તે એકજ ક્ષણજ ! પરંતુ મી. બ્લેકને માટે એ એકજ ક્ષણ બસ હતી!

ડાક્ટર કયુએ દૃષ્ટી ફેરવી ખીજવાર મી. બ્લેકના મોં તરફ જોયું ત્યારે તેમના નેત્રોમાં આનંદ અને વિજયભર્યાં લાવનાં-ચિન્હ જોયાં. મી. બ્લેક ખુરસી પર બેસી મનમાં તે મનમાં હસી રહ્યા હતા. છતાં એમની ડોલુક પૂર્ણ નેત્રોની દૃષ્ટી અત્યંત શાંત હતી.

ક્ષણભર ડાક્ટરનું મોં ક્રોધથી લાલ થઈ ગયું. તે પોતાના પરાજયને સારી રીતે જાણી ગયા. તેમણે વિચાર્યું કે મેં આટલી ચંચળતા એને શા માટે બતાવી! મેં ઘણીજ મૂર્ખતા કરી ખીજ દીટેકડીવો જેવો આ મુર્ખ નથી, તે ચોખ્ખું જણાય છે. ડાક્ટર કયુ આત્મ સંવરણ કરી થોડે દુર બેઠા, તમે શું કહ્યું ? તે યુવતીના હાથમાં કોઈ અપરિચિત માણસ એક બેગ આપી ગયો હશે ? પણ આ વાત પર મને વિશ્વાસ બેસતો નથી. આવી અજ્ઞાન વાત મેં કદી સાંભળી નથી.

મિ. બ્લેક રિયર સ્વરથી બોલ્યા, શું પૃથ્વીમાં અજ્ઞાનની ભર્યાં ક્રમોનો કંઈ ઈજરો છે ! તમારા અને મારા મનમાં જે વાત અજ્ઞાન લાગે તે ખીજને સ્વાભાવિક લાગે ! તે યુવતી એક ગરીબ કન્યા છે. તેની આર્થિક અવસ્થા ઘણીજ ક્ષેત્રનીય છે, આવી અવસ્થામાં કોઈ દુષ્ટ

માણસ, ખરાબ શંકડપની સિદ્ધિ માટે તેને ચોરી કરવાનો લોભ આપે, તો તેમાં અન્યથા થવાનું શું કારણ ? વિશેષતઃ જે ઔષધીના પ્રયોગથી તેને બેહોશ કરવામાં આવી હતી, તે ઔષધિ શી હતી, તે તમે નક્કી કર્યું ?

ડાક્ટર ક્યૂ—હા, તે એક ઉત્તર વિષ છે. મેં પૂરેપૂરી તપાસ કરી નથી; છતાં હવે એવી કાંઈ ખીના બનશે, તો પૂરતી તપાસ કરીશ.

મિ. બ્લેક હવે વધારે વખત ગુમાવવો એ વગર જરૂરનો સમજી બિડી બના થયા; કેમકે આ અદ્ય સમયમાંજ તેમણે જોઈતી સફળતા પ્રાપ્ત કરી લીધી હતી. તે પુરસ્સી પરથી બંધતાં બોલ્યા—મેં જેટલી બાતમી મેળવી છે. તે તમને કહી, હવે પછી જે જણાશે તે હું મિ. આગલી દ્વારા તમને જણાવીશ. હું જઈ છું, ગુડ્-બાય!

ડાક્ટર ક્યૂ ઘંટડીની દોરી ખેંચતાં બોલ્યા, ગુડ્-બાય! તમારી સાથે વાત કરવાથી મને આનંદ મળ્યો છે. આશ્ચર્ય છે કે તમે હંમેશાં મળતા રહેશો; ઘંટડીનો ધ્વનિ સાંભળી દરવાને ઓરડામાં પ્રવેશ કર્યો. મિ. બ્લેક ગયા, તે સાથેજ ડાક્ટર ક્યૂએ પોતાના ખાસ ઓરડાનો દરવાજો બંધ કરી દીધો!

મિ. બ્લેકના ગયા પછી ડાક્ટર ક્યૂએ શીઘ્રતાથી બિડી વક્ર દૃષ્ટિથી એકવાર બંધ દદાગળ તરફ જોયું. પછી તે ચંચળ ભાવથી ઓરડામાં દરવા લાગ્યા. એમના નેત્રોમાં ઉધ્વેગની માત્રા ખૂબ વધેલી જણાતી હતી. તે બોલ્યા, એ ધણો ચાલાક માણસ છે ! એ મારું રહસ્ય ક્યાં સુધી જાણી ગયો, તે કાંઈ સમજમાં આવ્યું નહિ. હવે હું જોઈ જી, કે મેં એની સાથે હરિકાઈમાં ઉતરવામાં બહુ બૂલ કરી છે. ડીરેક્ટરીની ચતુરાઈ સંબંધી મારો જે મત હતો, તે આ માણસને જોતાં ખોટો પડે છે. એનાં ચંચળ નેત્રો તિલાંજલિ દ્રષ્ટિ અને વિશાળ મસ્તક પરથી જણાય છે કે એ મહા બુદ્ધિશાળી છે. આવી પ્રતિભાશાળી

અકિતને સહેજમાં ડગવી એ સહેલું કામ નથી.

પછી ડાક્ટર ક્યુએ લોહાની પેટીમાંથી એક નાની સરખી બેગ ડાઢી પોતાના ગળવામાં મૂકી પેટી ફરી બંધ કરી. મિ. બ્લેક સાથેની વાતચિત પરથી. તે એટલું તો નક્કી જાણી ગયાં કે મારી ઉપરજ એને સંદેહ છે. પણ ખરી જાતનો પત્તો મેળવવો એ એક અધરો સવાલ છે કેવળ સંદેહને વશ થઈ મારા જેવા આબરુદાર માણસને ચંદ્રહાર ચોરવાના આરોપસર ગુન્હેગાર ફરાવવો એ બનવા બેગ નથી ! પણ એનાથી ચેતના રહેવું પડશે એ મારા પર આજથીજ નજર રાખશે. હું પણ તેના પર નજર રાખીશ. છંવટે માર પર આકૃત આવી પડે એ નક્કીજ હોય, તો પછી એને તેજ સમયે પતંગીયાની માફક પીસી નાંખતા મને જરાયે વિલંબ લાગશે નહિ.

ડાક્ટરે પોતાના ચોર ગળવામાં હાથ નાંખી એક નાની થેલી ડાઢી. તેમાંની ચીજને સંતોષ દૃષ્ટિથી જોઈ, આનંદ પામતા ચહેરે પાછી ગળવામાં મૂકી દીધી. તે મનમાં મનમાં કહેવા લાગ્યા, આ થેલીમાં એ દશ લાખ રૂપિયાનો ચંદ્રહાર છુપાયેલો છે. એ વાત જો એના જાણમાં એકવાર આવે, તો એ શું શું કરી નાખે ! ડાક્ટરના બંને તેજા એકદમ ચમકી ડાક્યાં. ક્રોધથી કે લોભથી એ કહેવું કઠિન છે. ડાક્ટરે ક્ષણભર પણ ચંદ્રહારને ચોર્યા પછી પોતાની પાસેથી ખસેડ્યો ન હતો. રાતદિવસ તેને પોતાની છાતી પરજ રાખતા હતા. પોતાની અપૂર્વ શક્તિ સંપન્ન પિસ્તોલ પણ હર સમય સાથે રહેતી. વિજયગઢની મહારાણીનો કિમતી હીરાનો હાર ચોરીને ડાક્ટર સાહેબને કેટલો આનંદ થયો તે કહી શકાતું નથી. છતાં એમના મનમાં લેશમાત્ર પણ શાંતિ ન હતી. એ ખુલ્લુ દેખાતું હતું.

પ્રકરણ ૧૧ મું.....ગુહનેગારની પાછળ

મી. બ્લેક સ્મીથ સાથે મહારાણીના ચોરાયલા ચંદ્રહારના સંબંધમાં વાત કરતાં હતા. સાંજના ચાર વાગ્યા હતા.

સ્મિથ બોલ્યો સાહેબ, મને તો આ વાત અસંભવિત લાગે છે તમે જે કહો છો તે જો સત્ય હોય તો આખો બનાવ ગુંચવણ ભર્યો છે !

મી. બ્લેક:—હા પ્રથમ દ્રષ્ટએ તે અસંભવિતજ લાગે છે તે માણસ મોટી હોસ્પીટલનો અધ્યક્ષ છે. સમાજમાં એક પ્રધાન મંત્રી છે. અત્ર ચિકિત્સામાં વિખ્યાત છે. એવો માણસ ચોરી કરે એ વાત પર એકદમ વિશ્વાસ ન બેસે એ ખરું છે. છતાં મારો પક્કો વિશ્વાસ છે કે મહારાણીનો હાર ડાક્ટર કયુએન લીધો છે મેં મહારાણીના મકાનના આરડામાંથી રેલીંગ એળંગી થાંભલાની સહાયતાથી નીચે ઉતરતાં જોને જોયો હતો તે ડાક્ટર કયુ શિવાય બીજો કોઈ નહતો, એ શીવાય હોસ્પીટલમાં મળવા ગયો ત્યારે તેની ચંચળ વૃત્તિ દેખાઈ ગઈ હતી તેનાં ખુટની પરીક્ષા કરતાં જણાયું હતું કે લોડ એલ્યાઈન બી. ના ઘરમાં જે બૂઠાના બધ પડ્યા હતા તેવાંજ બૂટ એનાં છે.

સ્મિથ:—ખરી વાત છે. પરંતુ લોડ એલ્યાઈન બી. ની સાથે આ ચંદ્રહારની ચોરીને શો સંબંધ? એ મારા સમજવામાં આવતું નથી.

મિ. બ્લેક:—ધીરે ધીરે બધું સમજી જશો. હું સારી રીતે સમજી ગયો છું, કે લોડ એલ્યાઈન બી. એ મહારાણીના હાથમાં હાથીદાંતની પેટી આપી હતી. લોડ એલ્યાઈન બી. પણ એ બુઢાનો મળતીયો છે એમાં જરાયે સંદેહ નથી. પરંતુ તેમાં લોડ એલ્યાઈન બી. ગુન્હેગાર છે, કે કેમ તે હું નક્કી કરી શક્યો નથી. લોડ એલ્યાઈન બી. એ ડાક્ટર કયુને પ્રત્યક્ષ રીતિથી સહાયતા કરી હતી,

તેની પાકી સાબીતી હું એકઠી કરી શક્યો નથી. આ વખતે મી. બ્લેકે ધડિયાળ જોઈ સ્મિયને કહ્યું—ડાક્ટર કયૂ પાંચ વાગ્યા પહેલાં પોતાને ઘેર જ્યા હોસ્પીતલમાંથી બહાર નીકળતા નથી. તે મને ઝાળખે છે, પણ તને ઝાળખતા નથી. માટે તું બનાવટી વેશ લઈ તેની પાછળ પડ. તારા પર તેને વહેમ જશે નહિ. મારી ધારણા મુજબ તું છાપાં વેચનારનો વેશ ધારણ કર અને ડાક્ટર કયૂ ક્યાં જાય છે, શું કરે છે તેની ખબર મેળવ.

સ્મિય:—અને તમે શું કરશો?

બ્લેક:—હું? હમાણાં તો સ્કેટલાંડ યાર્ડના થાણામાં જઈ ચોરનો કાંઈ પત્તો લાગ્યો કે નહિ, તેની ખબર કઠીશ. સાંજ પહેલાં મહારાણીને મળી મેં કરેલી તપાશનો હેવાલ સંભળાવીશ. તું ડાક્ટર કયૂની હીલચાલ તપાસી જે જે વાતો જાણી શકે, તે મને તત્કાલ આની કહેજે. કોઈ આફતમાં સપડાઈ જતો નહિ. સાવધાન રહેજે!.....

સાંજે પાંચ વાગે સેન્ટશાયર હોસ્પીટલની મહેતા રસ્તા પર મહિન વેશધારી હુવક ડેલી પત્ર-ગુમમારી વેચી રહ્યા હતા તે ઉંચા સ્વરથી ‘લગઈના તાગ્ન મમાચાર’—‘જર્મનીનું પતન’—“પ્રધાન મંત્રીની સીચ” અદિ મથાળાંની ગુમે પાડી પેપરો વેચતો હતો. પણ તેની નજર હોસ્પીટલના દરવાજા પરજ હતી તે આપણા સ્મિય હતો, પંદરેક મિમિટ પછી ડાક્ટર કયૂ બહાર જવાનો પોશાક પહેરી હોસ્પીટલમાંથી નીકળ્યા અનેઆબુબાલુ એક વાર નજર નાંખી ચાલતા લાગ્યા.

ગુપ્ત વેશી સ્મિયે ડાક્ટરને જોઈ જાણે તેમને જોયાજ નથી, એવો ભાવ ધારણ કરી લીધો. ડાક્ટર પણ તીચી દષ્ટિથી ચાલ્યા જતા હતા. એમની નજર કોઈના તરફ ન હતી. આથી એમણે પણ સ્મિયને જોયો નહિ. સ્મિય દૂરનો દૂર રહી તેમની પાછળ આવતો હતો. પણ

તેની કોઈને ખબર નહતી. ડાક્ટર ક્યૂ બહુ ધીરે ધીરે જતા હતા. તે એકવાયર રોડ પર આવ્યા. પીકાડેલી હોટલ મુકી જરમન સ્ટ્રીટમાં પ્રવેશ કરી—ડાક્ટર આ રસ્તા પર આવેલા એક મકાનના દરવાજામાં થઈ સીધા અંદર ગયા; સ્મિથે તે સઘળું જોયું.

ડાક્ટર અદૃશ્ય થઈ ગયા પછી, સ્મિથ ધીરે ધીરે તે મકાનની પાસે જવા લાગ્યો. મકાનના દરવાજા પર પિત્તળના બોર્ડ પર લખેલું હતું—

ડૉ. ફ્રાન્સિસ ક્યૂ.

નામ નીચે એક લાઇન એમની ડીગ્રીના અક્ષરોની હતી. બોર્ડના નીચેના ભાગમાં મોટા ને કાળા અક્ષરોમાં લખ્યું હતું. “બીજો માળે.”

સ્મિથ મનમાં બોલવા લાગ્યો, આ તો ડાક્ટરનુંજ મકાન છે, શું મિ. બ્લેકે એનું મકાન જેવા માટેજ મને પાછળ મોકલ્યો. હશે ? એનો પત્તો તો બીજી કોઈ રીતે પણ તુરત મેળવી શકાત. સાંજ પડી ગઈ હતી છ વાગી ગયા હતા. સ્મિથે વિચાર્યું, મિ બ્લેક સાત વાગે મકાન પર આવશે. આથી મકાન તરફ ન જતાં ત્યાંજ બેસવાનો તેણે સંકલ્પ કર્યો. સ્મિથને ત્યાં બેસવાનું ફળ મળ્યું. વિસેક મિનિટ પછી ત્યાં એક ગાડી આવી ઉભી રહી. ગાડીનાં પૈડાં રબર ટાયરના હતાં. ગાડીને જોઈ સ્મિથ જાણી ગયો, કે તે પ્લુહામ છે પ્લુહામને જેતાંજ સ્મિથનો ચહેરો એક પ્રકારના આનંદથી ખીલી ઉઠ્યો. સ્મિથનું હૃદય અચ્ચળ થઈ જઈયું. તે મનમાંજ બોલ્યો—સાહેબે મને જે ગાડીની વાત કહી હતી, તે આજ છે. આ ગાડીમાંજ તે દિવસે હાર ચેરી એ ભાગી ગયો હતો.

સ્મિથ હવે ત્યાં ઉભો ન રહ્યો. તે આગળ જઈ બીજા એક રસ્તાના નાકા પર આવ્યો. ત્યાં એક લાડાની ગાડી જોઈ તે ગાડીને કાચમેનને પૂછ્યું ભાડે આવે છે ?

કાચમેને બ્લેમભરી દષ્ટિથી વેશધારી સ્થિતિ તરફ જાયું. ફાટેલાં કપડાં પહેરેલાં જાપાના ફેરીવાલા છોકરાને લાડે ઘોડાગાડી માંગતો સાંભળી તે હસવા લાગ્યો. કાચમેને ઘોડાની પીઠપર ચામુક મારી બોલ્યો ભાઈ ગાડીમાં બેસવું એ પૈસાવાળાનું કામ છે તારું નહિ!

સ્થિતિ—અરે, થોભ તો ખરો. મારી પાસે પૈસા છે કે નહિ, તે તું શું જાણે? આ જો! આમ કહી સ્થિતિ પાકીટમાંથી ઝકઝકતી ગીની કાઢી બતાવી. સુવર્ણ મુદ્રામાં કેવી મોહિની શક્તિ હોય છે! કાચમેને તરત ગાડી રોકી દીધી, અને પૂછ્યું ક્યાં જવું છે સાહેબ!

સ્થિતિ—જરમન સ્ટ્રીટના નાકા આગળ એક બુદ્ધામ ઉભી છે, તમારે તેનો પીછો પકડવાનો છે. જ્યાં સુધી બુદ્ધામ ક્યાંય જાય નહિ, ત્યાં સુધી થોડે દુર ઉભા ઉભા તેની રાહ જોવા કરવાની છે.

કાચમેને—જેવો હુકમ સાહેબ!

સ્થિતિ પોતાનાં જાપાંઓ સાથે ગાડીમાં બેઠો. ગાડીનો દરવાજો મંદ થતાં ગાડી જરમન સ્ટ્રીટ તરફ આવી. વૈષ્ણિક બુદ્ધામની રાહ જોવા લાગી. તેણે જોયું કે ડાક્ટર કચૂ ઘરમાંથી નીકળી ધીરેધીરે બુદ્ધામ પાસે આવ્યા. તેમનું આખું અંગ એક સુંદર કાટથી લંકાએકું હતું. માથાપર એક પ્રેલ્ટકેપ હતી. ટોપી આંખોની ઉપર સરકાવી ડાક્ટર બુદ્ધામ પાસે આવ્યા, કે તરતજ જુલૂસીએ ગાડીનો દરવાજો બોલ્યો. ડાક્ટર ગાડીમાં બેઠો તરતજ ગાડી ચાલી.

સ્થિતિ કાચમેનેને કહ્યું, જલદીથી બુદ્ધામની પાછળ ગાડી દોડાવ પરંતુ સાવધાન બુદ્ધામના પ્રવિરતે તારી ગાડી તેની પાછળ પડી છે. એવો જરાયે બ્લેમ પડવા દર્શાવ નહિ. મારું કામ બરાબર થશે, તો તમે ભાગ ઉપરાંત હનિામ પણ આપીશ.

હાંનના રાજપંથ પર જેટલા કાચમેનો ગાડી હાંકે છે, તેઓ

બહુ ચાલાક હોય છે. સ્મિથે જે ગાડી ભાડે લીધી હતી, તેનો કોચમેન પણ ખુદ્દિમાન હતો. તે દૂર દૂર રહી ખૂદ્દામની પાછળ ગાડી હાંકતો હતો. સંધ્યા સમયે લાંડનનો રાજપથ અત્યંત બીડવાળો હોય છે તે બીડને ચીરી ખૂદ્દામ શીઘ્રતાથી ચાલી જતી હતી.

ખૂદ્દામ મેડોવેલ નામના ગામમાં એક મકાનનાં કંમ્પાઉડ પાસે આવી ઉભી રહી. ખૂદ્દામના ડ્રાઇવરે બત્તી સળગાવવાની દરકાર રાખી નહોતી આથી સ્મિથ વાળી ગાડી પણ વગર ફાનસે તેની પાછળ ચાલતી હતી. ઈનામના લોભથી તેણે પોલિસના ડરની પરવાહ કરી નહિ. ડાક્ટર ક્યૂની ગાડી પોતાના દ્વીતીય વાસ-ગૃહ આગળ આવી થંભી, સ્મિથની ગાડી પણ થોડે દૂર ઉભી રહી. આ વખતે સ્મિથે ગાડીમાંથી ઉતરી કોચવાનને કહ્યું શાખાશ ! તેં ઠીક કામ કર્યું. હું બહુ રાજ થયો છું. ભાડા અને ઈનામ તરીકે હું તને એક ગીની આપું છું.

કોચમેને આનંદથી હાથ લંબાવી ગીની લઈ સલામ કરી કહ્યું. સાહેબ ! હું અહીં ઉભો છું—ખીજે કાંઈ હુકમ ?

સ્મિથે કહ્યું—અહીં મારે એક કામ છે. ફટલો વખત લાગશે, તેની ખબર નથી. જેથી તારે જવું હોય તો તું જઈ શકે છે.

કોચમેન—મને ખીજું ભાડું કાંઈ જલદીથી મળી આવે એમ નથી. માટે જો તમારી મરજી હોય, તો હું થોડોવાર તમારી રાહ જોઉં. હું આ ખૂદ્દામનો પીછો પકડવાની મતલબ સમજી ગયો છું. મને પણ જાણવાની ઈચ્છા થઈ છે, કે તમે શું કરી પાછા ફરો છો ?

સ્મિથ કોચમેનની વાત સાંભળી પ્રસન્ન થઈ બોલ્યો, ભલે તારી મરજી મને કાંઈ વાંધા નથી. કહી સ્મિથે ચાલવા માંડ્યું.

સ્મિથને થોડાંક પગલાં ચાલતાં જણાયું કે ડાક્ટર ઘરમાં પેઠા, વૈદ્યતિક ખૂદ્દામનું ફાનસ સળગ્યું અને પાછી તેખીજે રસ્તે રવાના થઈ.

આ વખતે બહુ અંધકાર ન હતો. રસ્તાપર વીજળીના દીપક ધીમે પ્રકાશ આપી રહ્યા હતાં. સ્મિથે આગળ ચાલીને જોયું, તો તે મકાનના બહારના ભાગમાં એક બાગ હતો. સ્મિથે કમ્પાર્ટ્મેન્ટની પાસે જઈ બાગને સારી રીતે જોઈ લીધો બાગની વચ્ચે મકાનનો એક ભાગ નવો બંધાયો હતો. મકાન તરફ જતાં સ્મિથને માલમ પડ્યું, કે પુરાતન ભાગના માળપર ખીજા ઓરડામાં આરસા જડેલા હતાં જેનાં પ્રકાશનાં કિરણો સામે પ્રકાશ ફેંકી રહ્યાં છે. તે પ્રકાશમાં તેણે એક મનુષ્યની છાયા જોઈ. સ્મિથ તીક્ષ્ણ દષ્ટિથી તે છાયા તરફ જતો આગળ વધ્યો. તેણે જોયું કે આરસામાંથી માણસનું કેવળ મોં અને ખમ્બોજ દેખાય છે. તે માણસે દાંતો વડે ખત્તી પકડેલી હોય એમ લાગે છે !

આ અદ્ભુત દ્રશ્ય જોઈ સ્મિથને નવાઈ લાગી. એ શું છે, તે તપાસવાની ધણીજ ઈચ્છા થઈ, સાત ફુટ ઊંચો લોહનો દરવાજો ઓળંગ્યા વિના મકાનની અંદર જવાય એમ ન હતું. સ્મિથ દરવાજો ઓળંગવા તૈયાર થયો. સ્મિથ જેવા ઇષ્ટપુષ્ટ અને કસરતી યુવાનને તે દરવાજો ઓળંગી જવામાં અડચણ ન હતી, તે દરવાજો ઓળંગી અંદર ગયો.

સ્મિથે અંદર જઈ જોયું તો ચાર તરફ શૂનકાર છે, મકાનનો જે ભાગ નવો બંધાયો હતો, તે તરફ જતાં તેને અડચણ પડવા લાગી. ક્યાંય રેતીનો ઢગલો તો ક્યાં ઘેંટ, ક્યાંક છોનો ઢગલો તો ક્યાં ભાંગેલા પત્થરો. જેમ તેમ તે આગળ વધતો વધતો બાંધકામ માટે મુકેલી કામ ચલાઉ સીડી આગળ આવી પહોંચ્યો—અને અતિ સાવધાનીથી તે સીડીને રસ્તે માળની પાસેની પાળ ઉપર ચઢી ગયો.

તે પાળ ઉપર ચઢી જતાં સ્મિથે પેસો ઓરડો પાસેજ જોયો ત્યાં એક માણસ મોંમાં ખત્તી પકડી દર દાણે હલાવતો હતો, તેના વાળ મસ્તકની આગળ વિખરાયેલા હતા, તેના નેત્રોમાં ભયનાં ચિહ્ન રચેલ

દેખાતાં હતાં, તે ઝારકની વચ્ચે ઘુંટણ માંડી બેઠો હતો. તેના શરીર પર કાળો વેસ્ટકોટ હતો.

સ્મિથ મનમનિ મનમાં બોલ્યો, ગુરૂજીએ મને લોડ એલ્યાઇન ખી. ના ચહેરાપર જે જે ચિહ્નો બતાવ્યાં હતાં, તે મુજબજ આનો ચહેરો માલમ પડે છે.

શું આ માણસજ લોડ એલ્યાઇન ખી. હશે ? એણે દાંત વડે બત્તી કેમ પકડી છે ? નહિ, અહીં લોડ એલ્યાઇન ખી. આવે ક્યાંથી ? ધ્યાન પુર્વકજેતાં તેને એ પણ જણાયું કે તે માણસના હાથ-પગ બાંધેલા છે ?

સ્મિથ આ બધું ચુપકીદીથી જોઇ રહ્યો હતો. તેણે જોયું કે ત્યાં એક વ્યક્તિએ ઉતાવળથી આવીને તેનાં મોઢમાં પકડેલી બત્તી છીનવી લીધી. સ્મિથે આવનારને તરતજ ઝાળખી લીધી તે ડાક્ટર ક્યૂ હતો.

સ્મિથ ફાટી આંખે આ અજ્ઞાનખીલર્યો દેખાવ જોવા લાગ્યો. ડાક્ટરે બત્તી લઈ હોલની નાખી. પછી કાંઈ બારણું બંધ કરતું હોય તેવો અવાજ સાંભળાયો એ પછી સ્મિથ ખીનું કાંઈ જોઈ કે સાંભળી શક્યો નહિ. તે મનમાં સમજી ગયો કે આ બધાં કારસ્થાન-ડાક્ટર સાહેબનાંજ છે પણ હવે આ ખબર ગુરૂજી (મી. બ્લેક)ને શી રીતે પહોંચાડવી ?

સ્મિથ પાછો વાંસની સીડીપરથી નીચે ઉતરી આવ્યો તેણે બહાર રસ્તાપર આવી જોયું, તો જે ગાડીમાં તે આવ્યો હતો, તે ગાડી હજી ત્યાં ઉભી છે !

સ્મિથ કોયમેનની પાસે જઈ બોલ્યો-તું હજી સુધી અહીંજ ઉભો છે ? મારું એક કામ કરશે ?

કોયમેન-કહો શો હુકમ છે ? મારાથી જે બનશે તે કરવા હું તૈયાર છું.

સ્મિથ—એક તાકીદની ચિઠ્ઠી પોંહ્યાડવાની છે જઈ શકશે ?

કોયમેને હકારમાં કેવળ શીર હલાવ્યું.

સ્મિથે પોતાના ગળવામાંથી પાકીટબુકનું એક પાનું ફાડી પેન્સિલથી લખ્યું—

“સાહેબ. આ ચિઠ્ઠી લાવનાર સાથે તુર્ત આવશે તમારી રાહ ભેઠ હું. તમે કહેલી વ્યક્તિનો પત્તો મેં મેળવ્યો છે. ડાક્ટર એની પાસેજ છે.” સ્મિથે.

ચિઠ્ઠી આપતાં કાચમેનને કહ્યું કે ઉપર ઢેકાણું લખેલું છે. અને તેટલી ઉતાવળે તેને મળે તેઓ તારી ગાડીમાં અહિં આવવા ધમ્કે, તો તુર્ત લઇ આવજો તને ધનામ તથા બાકું તારી મરજી મુજબ આપવામાં આવશે. જો અહીં આવી મને ન જુએ, તો સીટી વગાડજો તે સાંભળતાંજ હું જવાબ આપીશ, કાચમેને તુરત ગાડી ફાંકી મૂકી.

સ્મિથ પ્રસન્ન થતો મનમાં ને મનમાં બોલ્યો, આ વખતે હું આશ્વત્થમાં ફસાયો એમ એઓ કહી શકશે નહિ. વગર મુશીબતે કામ થયું અને એક કાંકરે બે પક્ષી મરાયાં છે—ચિઠ્ઠી મળતાંજ સાહેબ આવી જાય. તો નિશ્ચિત, પણ હવે મારે મકાન પર નજર રાખવી જોઈએ—તે ફરી કમ્પાઉન્ડ ઓળંગી ડાક્ટર કયૂના મકાનના નીચેના બારણા પાસે આવ્યો તે બારણું અર્ધ ખૂલ્લું હતું અંદરનો પ્રકાશ બહારથી જણાતો હતો. સ્મિથ તે બારણા આગળ આવી એકદમ ઊભો રહ્યો.....

સ્મિથ પહેલીવાર કામ ચલાઉ સીડીપરથી ઉતરતો હતો ત્યારે સીડીનો એક વાંસ તેના ભારથી કડ-કડ શબ્દ કરી ઊઠ્યો હતો. આ શબ્દ સાંભળી ડાક્ટર કયૂએ બારીમાંથી જોયું, કે એક માણસ ભાગી જાય છે. તેને ભાગતો જોઈ ડાક્ટર કયૂને સંદેહ ગયો, કે એ કોઈ ટીટેક્ટીવજ છે. જો એ પાછો આવે તો તેને ફસાવવો જોઈએ. આવો વિચાર કરી ડાક્ટર કયૂએ એક-કાવત્રુ કર્યું. સ્મિથ તે કાવત્રાનો ભેદ સમજી શક્યો નહિ આથી તે ડાક્ટર કયૂના મકાનમાં પ્રવેશ કરી પોતાને નિર્ભય માનવા લાગ્યો, ડાક્ટર કયૂએ તે જોયું અને તેને ફસાવવાની.

જાળ બિછાવી છુપાઈ રહ્યો.

સ્મિથ દરવાજા પાસે આવ્યો, એ જોઈ ડાક્ટર ક્યુએ પાસેના કબાટમાંથી ચાંદીનું એક લાઇટ સ્ટેન્ડ કાઢી. તેને જમણા હાથે પકડ્યું અને ડાબા હાથેથી ટેબલ ઉપરના કાગળ દબાવવાના કાચનાં ગોળાને ઉપાડી દૂરની બારી પર જોરથી ફેંક્યો. તેજ વખતે બારીના કાચના બારણાં અંત અંત સખ્દ કરતા ભાંગી ગયા તુરંતજ ઘરમાંથી એક દુઃખની ખુમ સંભળાઈ બચાવો ! બચાવો ! !

આ ખુમનો ચારે દિશાઓમાં પડ્યો પડ્યો એ ડાક્ટરનોજ કંઠસ્વર હતો. પણ સ્મિથ તે ઓળખી ન શક્યો. તે સમજ્યો, આ ઓરડામાં કોઈ નિરાધાર અને ગરીબ માણસ પર અત્યાર કરવામાં આવે છે.

આ પ્રમાણે કપટયુક્ત દુઃખની ખુમ પાડી ડાક્ટર ઓરડાનો પ્રકાશ ધીમે કરી ચુપચાપ બારણાની પાસે આવ્યો. લાઇટ સ્ટેન્ડ બારણાની ઓથમાં છુપાવી રાખ્યું, ડાક્ટરના કાવત્રાને ન સમજવાથી સ્મિથ ફસાયો, ઓરડામાં કાણુ ખૂંમ મારે છે ? તેના પર શી આપત્તિ છે ? એ જોવાને માટે ધીરે ધીરે તે ઓરડાનો દરવાજો ખોલી વાંકા વળી અંદર જોવા લાગ્યો. ડાક્ટરે ધીમા પ્રકાશમાં સ્મિથનું શિર જોઈ વિદ્યુત વેગથી આગળ વધી તેનાં માથામાં હાથમાંનું લાઇટ સ્ટેન્ડ માર્યું. સ્મિથ એક ચીસ પાડી ખેહોશ થઈ પડ્યો. ડાક્ટર ક્યુએ વિચાર્યું આ માણસ કાણુ છે, તે જોવું જોઈએ. દીવાસળી સળગાવી સ્મિથનું મોં જોયું, પણ તે સ્મિથને ઓળખી શક્યો નહિ આથી તેના ગળવાની તપાસ લેવા માંડી. તેમાંથી નોટબૂક નીકળી. તેમાંથી સ્મિથનો પરિચય તુર્ત મળી ગયો. ડાક્ટરે વિચાર્યું. આ છોકરો ખૂબસૂરતો ગુપ્તચર છે. મામતો સંગીન થતો જાય એમ જણાય છે આ છોકરો મારો પત્તો મેળવી અહીં સુધી આવી પહોંચ્યો છે. ત્યારે એણે એલાઇન બી.ને પણ જોયો હશે. નોકર અહીં આવી પહોંચ્યો.

તો માલિકને પણ આવવામાં વિલંબ લાગશે નહિ. જો બેંકે આવી એલ્યાઇન થી. નો પત્તો મેળવી લે તો તો માર્યા ગયા. ડા. ક્યૂ આમ વિચારતો હતો એટલામાં તો કોઇનાં પગલાંનો અવાજ સાંભળાયો. ડાક્ટરે અવાજ સાંભળી તરત પ્રકાશ મંદ કરી દીધો. આવનારે ખુલ્લા દરવાજામાંથી મકાનનની અંદર પ્રવેશ કર્યો. ડાક્ટરના હાથમાં આ વખતે પણ લાઇટ સ્ટેન્ડ હતું. સામે આવનારની છાયા ડાક્ટરે જોઈ. પ્રકાશની સહાયતાથી તેને દેખાયું કે તે આવનાર મિ. રોબર્ટ બેંકે હતો ! ડાક્ટરે આગળ જોયા વિના મિ. બેંકેના માથાનું નિશાન તાકી ધા કર્યો...

મિ. બેંકે સ્મિયે મોડલેલી ગાફીમાં બેસી તુર્ત આંધ્ર પહોંચ્યા હતાં. કોચમેનના કહેવાથી સ્મિયને બોલાવવાં સીટી વગાડી. તેમને વિશ્વાસ હતો કે સ્મિય સીટીથી સામે જવાખ આપશે. પરંતુ આ સમયે સ્મિય ડાક્ટર ક્યૂના કમળમાં અચેત પડ્યો હતો. તે ક્યાંથી જવાખ આપે ?

કોચમેને મિ. બેંકેને કહ્યું, સ્મિય જે માણસની પાછળ ગયો છે તે સામેનાં મકાનમાં છે. પરંતુ સ્મિયનો મેળાપ ન થવાથી તેમણે તે મકાનનાં દરવાજા આગળ ઉભા રહી જોયું, કે ચોરડામાંનો પ્રકાશ એકવાર ઉજ્જવળ થઈ ફરી ધીમે પડી ગયો છે એમાં કંઈ ભેદ છે. આથી મિ. બેંકે લાગ્યમાં જે થવાનું હશે તે થશે, પણ એકવાર મકાનની અંદર જવું જોઈએ. એમ વિચારી દરવાજાએ ઝાળંગી મકાનમાં પ્રવેશ કર્યો-પ્રવેશ કરતાંજ ડાક્ટર ક્યૂને જોયા. અને ડાક્ટર ક્યૂએ પોતાની સામેજ મિ. બેંકેને જોઈ તેના માથાપર લાઇટ સ્ટેન્ડ માર્યું. પરંતુ મિ. બેંકે સાવધ હતા તેમણે એક બાજુ હડી નિશાન ચુકાવી દીધું.

ડાક્ટર ક્યૂ પળવારમાંજ ત્યાંથી ખસી બીજા ચોરડામાં ગયા. તે ત્યાંથી માળ ઉપર જવા લાગ્યા. મિ. બેંકે તેનો પીછો પકડ્યો.

મિ. બેંકે દાદર ચઢી રહ્યા હતાં, એટલામાં કોઈ ચોરડામાં બારણું

બંધ થયાને અવાજ સંભળાયો મિ. બ્લેક આ શબ્દ સંભળી તે બંધ ઓરડા તરફ દોડ્યા સામેજ બંધ દરવાજો હતો. તેને ખેલવા પ્રયત્ન કર્યો. પણ દરવાજો જિપડયો નહિ. ત્યારે તેમણે ખૂબ બેરથી ધક્કા માર્યા આ ધક્કાથી સાંકળ તૂટી દરવાજો ખૂલી ગયો, પણ મિ. બ્લેક એક સંભાળી ન શક્યાથી દરવાજો ખુલતાંજ ઓરડામાં ધુમરી આગ પડી ગયા. સામે એક પુરસી પડેલી હતી, તે પણ એમનો ધક્કા લાગવાથી પડી. તુર્તાજ મિ. બ્લેક ભડી એવાર તીક્ષ્ણ દૃષ્ટિથી જોયું તો ત્યાં નજીકમાંજ એક પુરસી પર લોહ એલ્યાઇન બી. હતા. તેના હાથ-પગ દોરડીથી બાંધેલા હતા ડાક્ટર ક્યૂ પાસેજ ઉભો હતો ?

પરંતુ આ શું ? તેમની પાછળ આ ત્રીજો માણસ કેણુ ? જૂલી ? નહિ જૂલી નથી. રોબર્ટ બ્લેકને જોઇ તે ત્યાંથી નહોતો ! બ્લેક પણ ડાક્ટર ક્યૂ અને લોહ એલ્યાઇન બી. ને છોડી તેની પાછળ દોડ્યા એ અપરિચિત માણસ સામેના એક બીજા ઓરડામાંથી આગ તરફ નાસવા લાગ્યો. મી. બ્લેક પણ તેની પાછળ દોડ્યા થોડીજ વારમાં તે તેની એટલાં પાસે પહોંચી ગયા કે તેમનાં ધક્કાથી અપરિચિત માણસ ધમ્મ દધ જમીન પર પડી ગયો, પડતાંજ તે ફરીને ઊઠ્યો અને તુરંતજ ગળવામાંથી પીસ્તોલ કાઢી મિ. બ્લેકના ઉપર બાર કર્યો બ્લેક તીરછા વળી નિશાન ચુકાવ્યું. તરતજ તેમણે પણ ફીચાસ્વર કાઢી સામે બાર કર્યો. ગાળી તેનાં પગને વિધી બહાર નીકળી મઠ, અપરિચિત માણસ ઢળી પડ્યો. બ્લેક ઝટ તેના હાથપગમાં હાથકડી બેરવી દીધી, આ માણસને મિ. બ્લેક પ્રથમથીજ ઓળખી ગયા હતા. વાંચક પણ ઓળખી ગયા હશે ઇ. કુટ્સને બેવકુફ બનાવી તેનીજ મોટરમાં લાગી ગયેલો તે ચોર સમ્રાટ “મેટ” ઉર્ફ “ડાક” ડાનેલ્ડ” અથવા અઠંગ ઉઠાવગીર-ચાલાક ચોર હતો ?

પ્રકરણ—૧૨ સુ.....અપાઝથી.

મિ. ખેડક પકડાયલા-એટને લાઇ આવતા હતા ત્યારે ડાક્ટર કયુ હાથમાં પીરસેલ લાઇ મી. ખેડક સામે નિશાન તાકતો હતો. આ વખતે લોર્ડ એલ્યાષન ખી. એ એકાએક પાછળથી આવી તેને ધક્કો માર્યો-ડાક્ટર કયુ કળ ખાઈ ઉઘે માથે પડ્યો અને નીશાન નકામું ગયું ! આથી ડાક્ટર કયુએ કોઢમાં આવી પોતાની પિરસેલથી લોર્ડ એલ્યાષન ખી. ના મથા પર એવો ફટકો માર્યો કે તેના માથમાંથી ધડ ધડ લોહી વહેવા લાગ્યું. આ બધું આંખના પલકારામાં બની ગયું મિ. ખેડક ઉતાવળે આવી લોર્ડ એલ્યાષનને ઉઠાડવા ગયા પણ તેમ કરતાં તે પડી ગયા-લોર્ડ એલ્યાષનને તેમને કહ્યું સાહેબ પહેલાં તમે મારા હાથ ખોલી તેની પાછળ પડો. નહિ તો તે જરૂર છટકી જશે.

મિ. ખેડકના મનમાંનાં બધું હોતે તે જાણે રસીકાપી નાંખી બન્ને જણુ ડાક્ટરની પાછળ પડ્યાં મી.ખેડક જોયું કે ડાક્ટર બારીમાંથી લાગે છે. મી.ખેડક પણ તેની પાછળ ગયા. સાથેજ 'ચુડમ' કરીને અવાજ થયો. ખેડક સમયસુચકતા વાપરી જમીન પર સુઈ ગયા તેના માથા પરથી સનન કરતી ગોળી પશાર થઇ તે તરતજ ઉડી આગળ વસ્યા. નજીકમાંજ નરપિશાય ડા. કયુ એક પુણામાં લપાઇ નીશાન તાકતો દેખાયો. એકાએક તેની પર મી. ખેડક ફટી પડી તેનાં હાથમાં હાથકડી ચઢાવી દીધી !!!

તરતજ લોર્ડ એલ્યાષન ખી. ત્યાં આવી પહોંચ્યા. તે બોલ્યા, થોડીવાર પહેલાં હું બત્તી વડે સંકેત કરી રહ્યો હતો. તમે તે જોયો હતો ?

મિ. ખેડક—ના. મારા જોવામાં એવું કંઇ આવ્યું નથી.

લોર્ડ એલ્યાષન—ત્યારે તમે બહુ પહેલાંના હયાં નથી આવ્યા ? તે ખીજું કંઈ હશે ? તેને વખતે આ નરપિશાયે મારી નાખ્યો હશે ! મેં જોરમાં બેઠા બેઠા સાંભળ્યું હતું કે નીચે બે માણસો લડી રહ્યા

છે. આ વાત સાંભળી એકને યાદ આવ્યું કે નક્કી સિમથ દસાઈ ગયો છે. કતિા મરી ગયો હશે કે જખ્મી થયો હશે. મિ. બ્લેક લેડ' એલ્યાઇનને લઈ ત્યાં પહોંચ્યા. જોયું તો સિમથ બેલાન હાલતમાં પડ્યો છે. તેનાં માંથામાંથી લોહિ વહી રહ્યું છે, લેડ' એલ્યાઇનને જીત તેનું શીર ખોળામાં લઈ તેની સારવાર કરવા માંડી. સિમથની આવી સ્થિતિ જોઈ મિ. બ્લેક કાણુભરને માટે ગળગળા થઈ ગયા. એમના મનનો એ ભાવ સમજી લેડ' એલ્યાઇન ખી. બોલ્યા—મય જેવું જરા નથી. એ હમણાં જ જાનમાં આવશે. લેડ' એલ્યાઇન ખી. ની યુગ્મપાથી સિમથે થોડીવારે આખો ખોલી. મિ. બ્લેકને સામે ઉભેલા જોઈ તેણે ઉઠવાનો યત્ન કર્યો. પણ તે ઉઠી શક્યો નહિ. મિ. બ્લેકે પૂછ્યું, કેમ? શું છે.

સિમથ:—તમે ચેતવણી આપી હતી છતાં પણ આ વખતે પણ આક્રમકમાં દસાયો! તમે આવી પહોંચ્યા એ ઠીક થયું.

મિ. બ્લેક સ્નેહસહિત બોલ્યા:—તારો જીન અગ્યો એ લાખો રૂપિયા છે. સિમથ સ્વસ્થ થઈ થણા કપટથી ઉઠી ઉભો થયો. તે ધીમા સ્વસ્થ બોલ્યો, મરવાની મને પરવા નથી; પણ તમારી બધી મહેનત મેં ધુળમાં મેળવી દીધી એ દુઃખની વાત છે. ચોર નાસી ગયો હોય એમ જણાય છે. મિ. બ્લેકે હસીને બોલ્યા:—નહિ સિમથ! કેવળ ડાક્ટર સાહેબજ નહિ, પણ ખીજે ચોર પણ સાથે પકડાશે છે.

સિમથે આશ્ચર્ય ચક્રિત થઈ પૂછ્યું—ખીજે ચોર? શું ડાક્ટર ક્યૂ અને લેડ' એલ્યાઇન ખી. જનને પકડ્યા?

બ્લેક—જોતો નથી, તારી સામે કાણુ ઉભું છે? લેડ' એલ્યાઇન ખી. તો આરહા? પણ મેં તો ડાક્ટર ક્યૂ અને તેની સાથેજ આપણા જુના મિત્ર—“બેટ”ને પણ લાંથી મેળવ્યો છું.

સિમથ—બેટ? અહો બેટ ક્યાંથી આવ્યો? તે બેટ નહિ, પણ

ડાક્ટર ક્યુનો સહકારી બૂલી હતો.

બ્લેક—તહિ સિમથ ! તે બૂલી નથી. ખરેખર તે—એટ,—ઉર્ફ સર હિલારી બેન્-ઉર્ફ ડાર્ક ડોનેલ્ડન છે !

સિમથ—ત્યારે તો જગ છત્યા ! તે ક્યાં છે ? હું જોઉં તો ખરેખર

મિ. બ્લેક આ વખતે લોર્ડ એલ્યાઇન ખી. ના તરફ જોઈ તેમને જણાયું કે એલ્યાઇન ખી ના બન્ને હાથો અગ્નિથી દાગી ગયા છે. તેમણે પૂછ્યું કે—તમારા હાથોને શું થયું ?

લોર્ડ એલ્યાઇન ખી—તમારા પ્રાણતી રક્ષા કરવા જતાં મારા બન્ને હાથની આ દશ થઈ છે. મારાં બન્ને હાથ અને પગ રશીથી જઠડી બાંધેલા હતા. તમે વિપત્તીમાં છો એ મેં જોયું, પગપરની રશી તો મેં ટુકતી પુર્વક કાઢી નાંખી પણ હાથની ન છુટી. ઔરડમાં સગડી સળગી રહી હતી. તે પર રશી સાથે હાથ ધર્યાં રશીનો કેટલોક ભાગ બળી નાશપરથી રશી ટુટી ગઈ છતાં હાથ તો બાંધાયેલાજ રહ્યા. તમે એકને બંદીના બનાવી આવી રહ્યા હતા. ડ્ર. ક્યુએ તમારો જનન લેવા પીરતોલ તાકી. તે ખુણામાં ઉભો હતો તમારું ધ્યાન તેના પર ન હતું મેં એકાએક પાછળથી આવી તેને ધક્કો મારી નાંખી દીધો અને તેણે નીશાન ચુકાવ્યું તમે આવી મારાં હાથ છુટા કર્યા.

બ્લેક—પણ મેં એની પીસ્તોલનો અવાજ સાંભળ્યો નથી.

લોર્ડ એલ્યાઇન—એ પીસ્તોલનો અવાજ થતોજ નથી. હું ધાર છું કે તમે જે માણસને પકડ્યો છે. તેનીજ કારીગીરીની તે પીસ્તોલ છે.

બ્લેક—તમારું કહેવું ખરું છે. એવી પીસ્તોલ મેં એક વખતે એના હાથમાં જોઈ હતી, કેમ સિમથ. યાદ છે કે ?

સિમથ—હા. એક રાત્રે એટ તમને મળવા આવ્યો હતો, તે દિવસે એ પીસ્તોલની વાત તમે મને કહી હતી.

આ વખતે મી. બ્લેકે લોર્ડ એલ્યાઇન ખી. તરફ શેકહેન્ડ માટે

હાથ લાવતા કહ્યું ખરેખર આજે મારી છાંડગી તમે બચાવી છે.

લોડાં એલ્યાછન:—સાહેબ ! મારા જેવા પાપી સાથે શેકહેન્ડ કરવામાં તમને નાનમ લાગશે. શું મારી બધી વાત સાંભળ્યા પછી તમે મને ક્ષમા કરી શકશો !

મિ. બ્લેક કાંધ બોલ્યા નહિ. કેવળ દયાલાવથી લોડાંના મોંહ તરફ જોઈ રહ્યા. લોડાં એલ્યાછન બી.એ કહ્યું, કદાચ તમે હજી સુધી એમ સમજતા હશો, કે મને વગર કારણે ડાક્ટરે અહીં ફેફ ક્યોં હશે, પરંતુ એ વાત જુદી છે. તમારાથી હું કાંધ પણ છુપાવા માગતો નથી. હું ડાક્ટર કયૂની સાથે મહારાષ્ટ્રીના ચન્દ્રહારની ચોરીમાં સહાયક હતો.

મિ. બ્લેક બોલ્યા:—એ મને ખબર છે. તમે એના પાંખમાંથી બચી ગયા, એ તમારું સૌભાગ્ય ! છતાં હું જાણું છું કે તમે ખરા ગુહનેગાર નથી. લોડાં એલ્યાછન બી. તું મુખ હરબથી દીપી ઉઠ્યું તે બોલ્યા-બેશક ! પણ શું હું કાયદાનાં પાંખમાંથી છૂટી શકીશ ?

મિ. બ્લેક:—હું ન્યાયાધીશ કે જ્યુરર નથી એટલે કાયદાની વાત મારા અધિકારની બહાર છે. પણ એ વાત નક્કી છે કે ડાક્ટરે પોતાના કાર્યની સિદ્ધિને માટે તમને હથીઆર બનાવ્યા હતા.

લોડાં એલ્યાછન:—તે માટે પણ હું અપરાધી છું. હું દેવાદાર છું- માંગનારાઓ મને ઠરવા દેતા નથી. મારી દશાનું પરિવર્તન થઈ જાય, એ આશાથી હું લાલચનો માર્યો એની વાતમાં ફસાઈ ગયો હતો આ સંજોગમાં હું ગુનેહગાર નથી, એ શી રીતે કહી શકું ?

મિ. બ્લેકે દયા લાવથી લોડાંના ખભાપર હાથ મૂકી કહ્યું, પણ બાંધ તમે આજે મારો પ્રાણ બચાવ્યો છે. તમારા યત્નથીજ હું બચી શક્યો છું. આથી હું તમારો આભારી રહીશ. તમે નિર્દોષ ઠરી છૂટી જાઓ, તે માટે હું બનતો યત્ન કરીશ. ઠીક હવે તમે તમારે ઘેર જાઓ.

ફરી કાલે મળીશું' સ્મિય, તું પણ ઘેર જઈ-મિસ થોડેલા પાસે તારા ઘા પર મલમ પટ્ટી કરાવ.

સ્મિય:—તમારી સાથે જો બળવાન ચોરા છે તમે એકલા એને શી રીતે લઈ જશો? યાદ છે, એટ કુટસની કેવી દશા કરી હતી?

જલેક:—તેની ચિંતા ન કર હું ઇન્સ્પેક્ટર કુટસ અને આગલીને ટેલીફોન કરી બોલાવી લઈશ. આમ કહી મિ જલેક બીજે માળે “ફોન” કરવા ગયા. સ્મિય અને લોર્ડ એલ્યાન પોત પોતાને ઘેર ગયા.

પ્રકરણ ૧૩ સું.....ચંદ્રહાર મલ્યો!

લંડનના પાર્કલેનમાંના એક સુંદર મકાનના દરવાજા પર ઉભા રહી મિ. જલેક એક સુવેશધારી હિંદુસ્થાની નોકરને પોતાના નામનો કાર્ડ આપી કહ્યું હું મહારાણી સાહેબને મળવા માગું છું. તેમને કહો કે ચંદ્રહાર મળ્યો છે. મિ. જલેકની વાત સાંભળી તે તરત મહારાણીને ખબર આપવા ગયો.

મિ. જલેકને એક સુસજ્જિત ઓરડામાં બોલાવવામાં આવ્યા. મહારાણી ત્યાં એક બહુ મુલ્ય વિરામાસન પર બેઠેલાં હતાં.

મિ. જલેકે ગંજવામાંથી ચંદ્રહાર કાઢી-આપતાં કહ્યું-આપનો ચંદ્રહાર! ચંદ્રહારને જેતાંજ મહારાણીના આનંદનો પાર રહ્યો નહીં!

મિ. જલેક:—સારી રીતે તપાસીને લો, એ હાર તમારોજ છે ને? મહારાણીએ ઉજ્જવળ પ્રકાશમાં હારને આમ તેમ ફેરવી જોયો, પછી કહ્યું હા. આ હાર મારોજ છે. મિ. જલેક! હું તમારી અતિશય આભારી છું! બોલો આપને શું ઇનામ આપું?

મિ. જલેક:—કાંઈ નહિ? તમારી કૃપાથી મારી પાસે ધન માન ગારવ સંપન્નું છે હાર મળ્યો, એટલે મારી મહેનત સફળ થઈ;

મહારાણી:—મિ. બ્લેક ! હું સારી રીતે જાણું છું કે તમારી પાસે ધન-માન-અને ગૌરવની ઉણપ નથી. તમારા પેદા કરેલાં ધનમાંથી બધું ગરીબોનો જીવન નિર્વાહ થાય છે. તમે જીવનની દરકાર રાખ્યા વગર હાર મેળવવા સાહસ ખેડી-મારું કામ કર્યું છે તેનો બદલો મારે આપવો જ નોંધાયે. ધનામ આપવાથી એ બદલો સુકાવી શકતો નથી, એ માટે હું જીંદગી પર્યંત તમારી આભારી રહીશ. પણ જરા થોભશો ! આમ કહી મહારાણી મિ. બ્લેકના જવાબની રાહ જોવા વિના પાસેના ઓરડામાં ગયા. પાંચમિનિટમાં પાછા આવી મિ. બ્લેકની સામે એક સુંદર હીરાજડિત ટાઇપીન અને બે હીરાના વીંટીઓ મૂકી બોલ્યા:—મિ. બ્લેક ! આટલું સ્મરણ ચિહ્ન તરીકે ગ્રહણ કરશો. એવી આશા છે. જો તમે એનો અસ્વીકાર કરશો, તો મારું મન બાણું નારાજ થશે.

મિ. બ્લેક પોતાનું શીર નમાવી દીધું ! એક ભારતીય સ્ત્રીને આવી કદર કરતાં જોઈ તે આશ્ચર્ય ચકિત થઈ ગયા. તેમણે જોયું, કે ટાઇપીન અને વીંટીઓ બહુ કીમતી છે તેની કિંમત ઓછામાં ઓછી ચાલીસેક હજાર રૂપિયા હશે. બ્લેકે તે ચીજો લઈ માથે લગાડી કાળજી-પૂર્વક ગળવામાં મૂકી.

મહારાણી:—પ્રિય મિ. બ્લેક ! હાર કાણે ચોર્યો હતો ? તમને તે ક્યાંથી અને કેવી રીતે મળ્યો ? કૃપા કરીને તે વાત મને કહો.

મિ. બ્લેકે બધી વાત કહી સંભળાવી. મહારાણી તે સાંભળી આશ્ચર્યચકિત થઈ બોલ્યાં—એ ડાકટર કે ડાકુ ? ઇશ્વર કૃપાથીજ તમે બન્યા !—હાર મેળવતાં તમારો પ્રાણ ગુમાવવાનો સમય આવી પહોંચ્યો હતો. શું એ પાપી ડાકટર કે ડાકુ ? ને હું જોઈ શકીશ.

મિ. બ્લેક:—હા. તમે ૨૫ જાનેવારીએ લોડ સભામાં તેનો મુકરદમો છે ત્યારે તેને જોઈ શકશો. હું હવે રજા લઉંશ. આપ તેને જોવા ઇચ્છતા હો તો તા. ૨૫ મી જાનેવારીના દિવસ યાદ રાખજો !

પ્રકરણ—૧૪ મું.....લોર્ડ સલામા વિચાર.

આજે ૨૫ મી જાનેવારીનો દિવસ છે, લંડનની લોર્ડ સલામા તલ મૂકવાની પણ જગા નથી. આખું મક્કન પ્રેક્ષકાથી ચિકાર થઈ ગયું હતું રાજધાનીના બધાજ ખમીર ઉમરાવો, લોર્ડ, અર્લ, કાઉન્ટેસ, માકિર્વિસ અને જોરોનેટ વગેરે પ્રતિષ્ઠિત પુરૂષો એક વખત આખા લંડનને ખળભળાવી મુક્તાર ચાલાક ચોર, -અને પ્રતિભા સંપન્ન દયાના દેવતારૂપ ડાક્ટર-છતાં ડાકુ નીવડેલા સોફ્ટ હગનો ન્યાય સાંભળવા હાજર થયા હતા. યોગ્ય સમયે ન્યાયાધીશે પોતાનું આસન ગ્રહણ કર્યું. ઘેરૂરીસ્ટરો એક ટેબલ પાસે બેસી કાગળોનો બંડો ખોલી રહ્યા હતા. ન્યાયાસનની જન્મણી તરફ શહેરના પ્રતિષ્ઠિત પુરૂષ બેઠા હતા, મિ. બ્લેક પણ પોતાના પ્રિય શિષ્ય ટિમથની સાથે અમલદારી હાથમાં બેઠાં હતા. પ્રતિષ્ઠિત પુરૂષોમાં ડેટલાક લોકો સરકારી સાક્ષી પણ હતા. મિ. બ્લેકની પાસે ચાર પુરૂષ અને બે સ્ત્રીઓએ બેઠક લીધી હતી, તેમાં સર એન્ટોની ડેવિડ્સ સર હેનરી ફ્રેયર ફ્રાઈડ્સ, મિ. સોલોમન એડ્વર્ટન અને મિ. જોન મૈયમકા હતાં સ્ત્રીઓમાં લેડી માકિર્વિસ અને મહારાણી લક્ષ્મીબાઈ હતાં. ઉપલા પ્રેક્ષકો ફરિયાદી પણ હતા કેમકે બેટ એ લોકાને ત્યાંથી કંઈ ને કંઈ ચીજની ચોરી કરી હતી.

ન્યાયાધીશની ડાબી તરફની ખુરશીપર મિ. કંસવી; ઇન્સ્પેક્ટર કુટ્સ અને ઇન્સ્પેક્ટર આગલી બેઠા હતાં, સલામાનું કાર્ય શરૂ કરતાં પહેલાં ડાક્ટર કયૂ અને ચોર સમ્રાટ-ડાર્ક ડોનેલ્ડને ત્યાં પોલીસ પહેરા હોળ લાવવામાં આવ્યા સલા એકદમ શાંત થઈ, કેદીઓ લોક-લજ્જના ભમથી દુઃખ અને શોકભર્યાં નીચું જોઈ રહ્યા હતા. છતાં એવો ભાવ જણાતો ન હતો કે તેઓ જરાયે ભયભીત થયાં હોય !

આ વખતે એકદમ બહાર ખળભળાટ થતો હોય એમ સાંભળાનું

સંધ્યાની દષ્ટિ તે તરફ ખેંચાઇ; એક ઉધાડ માથાવાળા જાંબી જીવાને
માંડ માણસ માફક સભાગૃહમાં પ્રવેશ કર્યો. અને મંબીર સ્વરમાં
કહ્યું, આ અપરાધીઓનો ન્યાય થનાં પહેલાં મારો ન્યાય થવો જોઇએ.
મારું નામ હોડ એસ્ટાઇન બી. છે. હું પણ ગુનેહગાર છું; મિ.
મેબર્ટ બ્લેકને એ સર્વ વાતની ખબર છે. ન્યાયાધીશે મી. બ્લેકના
સામું નજર કરી મિ. બ્લેકે ન્યાયાધીશને કાંઈ પણ જવાબ આપ્યા
વિના એસ્ટાઇનની પાસે આવી કહ્યું: એસ્ટાઇન! તમે અપરાધી છો
ખરા, પણ શાંતિ રાખો એનો ન્યાય થઈ ગયા પછી તમારો પણ
ન્યાય થશે. આમ કહી તેને પોતાની પાસેની એક ખુરશી પર બેસાડ્યા
ફરી પાછી સભામાં શાન્તિ સ્થપાઈ સભાનું કાર્ય શરૂ થયું સવાલ
જવાબ શરૂ થયા. ડાક્ટર ક્યૂએ બહુજ ધીમા સ્વરમાં પોતાના
ગુહના નો એકરાર કરી દીધો!

એ સાંભળી ન્યાયાધીશ સર એડવર્ડ એ બંગથી બોલ્યા—ક્યૂ!
આ વૃદ્ધાવરથામાં સારા હોદ્દા પર કુશળ-ડાક્ટર તરીકે પ્રખ્યાત હોવા
છતાં આજુ જાતિને બદનામ કરનારું કામ કરવાનું કારણ શું? તમને
શું કહેવું! ડાક્ટર કે ડાક્ટ? ડાક્ટર ક્યૂએ નીચું શીર કરી ધીરથી
કહ્યું—તમે કારણ પૂછો છો? કારણ મારી લોભવૃત્તિનું જાગ્રત થવું
અને ડાક્ટ ડોનેલ્ડનું ઉત્તેજન, એજ ડાક્ટર છતાં ડાક્ટ થવાનું કારણ છે.

ન્યાયાધીશ:—કેમ ડોનેલ્ડ! ક્યૂને આ પંથે દોરનાર તમે હતા?

બેટ—ધર્માવતાર! હું નિષ્કપટ હૃદયથી સ્વીકાર કરું છું. એમના
હૃદયમાં લોભનો અગ્નિ સળગાવનાર હુંજ છું.

ન્યાયાધીશ—સર એ-ટોની ડેવિન્સ, પ્રેયર ફ્રાંકસ, મિ. સોલોમન,
કેસવી, મૈયમ, હેડી માર્કિર્સ, મહારાણી વિનયગઢ આદિ ફરિયા-
દીઓએ તમારા ઉપર જે જે તહેમતો મૂક્યાં છે, તે શું સત્ય છે?

બેટ—જી. હા. તે સત્ય છે. ન્યાયાધીશ અને પ્રેક્ષકો તેની આ પ્રકારની નિર્બંધતા જોઈ સ્તબ્ધ થઈ ગયા.....

બેટ—ધર્માવતાર ! આ મારો છેલ્લો સમય છે. આથી હું ખરૂં જ કહીશ. ઉપલા અપરાધો કરવાનાં બે મુખ્ય કારણો છે. ચોરી કરવાનો મારો અપરાધ નવો નથી બહુ જૂનો છે. મિ. જ્લેક એ વાત જાણે છે, દક્ષિણ અમેરિકામાં હું એક્ટર તરીકે હતો; ત્યાં સર હિલારી વેજનું મૃત્યુ થયું—તે લંડનમાં એક અગાધ સંપત્તિશાલી માણસ હતાં. તેનાં આખા જીવનથી હું માહિતગાર હતો, આથી લંડનમાં આવી સર હિલારી વેજ તરીકે હું ફરી ગયો. હું મારું બાકીનું જીવન આનંદમાં ગાળવાનું ધારતે તો તે બની શકે એમ હતું. છતાં ખાલી બેસી રહેવું મને પસંદ પડ્યું નહિ. કુટુંબને મારો પ્રોત્સાહ આપી હું ચોરીઓ કરવાં લાગ્યો. મેં સાંભળ્યું, કે લંડનમાં સર્વ શ્રેષ્ઠ ડીટેક્ટીવ તરીકે મિ. જ્લેક મશહૂર છે. તેને મારી ચાલાકી બતાવવાનો મને લોભ થયો ? વળી કુટુંબને વારંવાર બેવકૂફ બનાવવાંથી મને ગર્વ પણ થયો. હતો. મારા બુદ્ધિબળ પર મને પુરો વિશ્વાસ હતો આથી હું મિ. જ્લેક સાથે લડ્યો. પણ છેવટે પકડાઈ ગયો ! અહીં મી. જ્લેકે જૂલ કરી. કુટુંબ સાથે મને સ્ટ્રોટલેન્ડ યાર્ડમાં મોકલવાની જાહેર કરી. કુટુંબ મને બે કોન્સ્ટેબલો સાથે મોટરમાં બેસાડી લઈ જવા તૈયાર થયો. મેં પણ મારો જીન બચાવવાનો સુયોગ ગણી કુટુંબને એક જ ધક્કામાં જમીન પર ફેંકી પાસે ઉભેલી તેની જ મોટરમાં બેસી સીધો સ્ટ્રોટલેન્ડ ગયો. ત્યાં જઈ એક ડાક્ટરનો વેશ લીધો. આમ તેમ છુપાઈ છુપાઈ બચવા તથા જ્લેક પાસે ફરી બદલો લેવાની યુક્તિ શોધવા લાગ્યો. થોડા દિવસ પછી હું રાહદારી તરીકે એક રસ્તા પરથી પસાર થતો હતો. તેવામાં એક જીંવાને કાણુ જાણે ક્યાંથી આવી મારા

ખલા પર હાથ મૂક્યો મેં ચકિત થઈ પાછળ જોયું. હું સમજી ગયો, કે રોબર્ટ જ્યેકે મને ફરી પાછો પકડી લીધો છે. પરંતુ તે જુવાને અપરિચિત સ્વરમાં કહ્યું—તમારી સાથે થોડી વાત કરવી છે ! તમે ડાક્ટર છો કે ? મેં તેને બરાબર જોઈ કહ્યું—હા, હું અમેરિકાનો એક રસાયનિક ડાક્ટર છું તમે શું કહેવા માગો છો ? તેણે જવાબમાં કહ્યું—મારા શેઠ તમને કંઈ પૂછવા ઇચ્છે છે. તે સામેના બાથમાં બેસા છે. તમે મારી સાથે બેસીને ચાલ્યા આવો. આમ કહી તે મારા જવાબની રાહ જોયા વિનાજ ચાલવા લાગ્યો. હું પણ તેની પાછળ જવા લાગ્યો બાગના દરવાજાને નાકે તે માથુસ જઈ ઉભો, હું પણ ગયો. તે મને અંદર લઈ ગયો. બાગના દરવાજાથી વીસેક પગલાં દૂર એક લાંબો માથુસ ઝાડ નીચે ઉભો હતો. અમને જોઈ તે સામે આવ્યો અને પોતાના સાથીને પૂછ્યું—જુલી ! તું એમને બોલાવી લાવ્યો ! હાં મેં જાણ્યું કે મને બોલાવવા આવનાર તું નામ જુલી હતું, તેણે કહ્યું—હા સાહેબ ! હવે તમારા વિચાર એમની આગળ રજૂ કરો; તે માથુસે મારા તરફ જોઈ મને કહ્યું. પ્રિય ડાક્ટર ડોનેલ્ડ પેપરોમાં તમારી જાદુરીની વાત વાંચી મારી ઇચ્છા થઈ, કે તમારા જેવા મશહૂર અને રસાયનિક તત્ત્વવિદ્ પંડિત પાસે કંઈ શીખું; આથી મેં તમને બોલાવ્યા છે. મને એને મોટે માઈ નામ સાંભળી અજાયબી લાગી ! હું સમજ્યો, કે આ કોઈ જાણુસ છે અને મારી પાસેથી માઈ ડાક્ટર ડોનેલ્ડ નામ સ્વીકાર કરાવવા ઇચ્છે છે, આથી મેં કહ્યું તમે કોણ છો ? માઈ નામ ડાક્ટર ડોનેલ્ડ નથી. હું તો અમેરિકાનો એક પ્રસિદ્ધ ડાક્ટર છું. આ સાંભળી તે માથુસ હસીને બોલ્યો હા, તમે અમેરિકાના એક પ્રસિદ્ધ ડાક્ટર તો નહિ, પણ એક્ટર તો જરૂર છો; પરંતુ રસાયન વિદ્યામાં તમારો પ્રવેશ આજ્ઞાનક છે. તમારા જેટલું જ્ઞાન જાણેજ કોઈ ડાક્ટરમાં હશે, હું અત્રેની એક હોસ્પિટાલનો મુખ્ય ડાક્ટર છું. માઈ નામ ડાક્ટર કયું છે.

નવીન શોધ કરવાનો મને એહક શોખ છે; મેં સાંભળ્યું છે, કે તમે રસાયન વિદ્યાના પ્રભાવથી કેટલાંક પ્રકારનાં વિષ અને પિસ્તોલ તૈયાર કર્યાં છે. જો તમે મારી સાથે રહી મને એ દુર્લભ વિદ્યાને શીખવો. તો હું તેના બદલામાં તમને દરેક આબતમાં મદદ કરીશ.

મેં વિચાર્યું, કે પકડાઈ જવાના ભયથી આમ તેમ ભટકવા કરતાં એને ત્યાં રહેવું ખોટું નથી ! એકજ જગ્યાએ બેસવાથી કાર્ય સિદ્ધિમાં સરળતા થશે, આથી મેં કહ્યું—જ્યારે તમે મારા ઉપર આટલી મમતા બતાવો છો, તો તમારી માગણી હું કયુલ રાખું છું. હું આપને એવિ અદ્ભૂત વસ્તુઓથી નાણીતા કરીશ કે જેથી તમે કુખેરના લંગર જેટલું ધન મેળવી શકશો ! એ પછી હું ડાક્ટરને ત્યાંજ રહી મારું કાર્ય કરવા લાગ્યો.

મિ. બ્લેકના રિપોર્ટ ઉપરથી માલમ પડ્યું હશે, કે હું વેશ-પલટો કરવામાં પણ સિદ્ધ હુસ્ત હોતો. આને લીધેજ હું સ્મિયને એકવાર છેતરી શક્યો છું. ખીજે દિવસે રાત્રે ટ્રેનમાં વેશ બદલી સ્ટોટલેન્ડયાર્ડથી ડાક્ટર સાથે લંડન આવ્યો, અને લગભગ ત્રણ માસ સુધી ચુપચાપ બેસી કેટલાક રાસાયનિક પ્રયોગ એમને બતાવ્યા. ડાક્ટરે મારી મદદથી અનેક પ્રકારનાં ઉદ્ભિન્ન વિષ તૈયાર કર્યાં અને તેની પરીક્ષા કરી; મેં કહ્યું, ડાક્ટર કયું ! તમે તમારા ઉદ્દેશની સિદ્ધિ બહુ જલદીથી કરી લીધી છે હવે મારી ઇચ્છા પૂરી કરવામાં તમે સહાય કરો; મારે સર હિસારી વેન્ડની સંપત્તિ પુનઃ પ્રાપ્ત કરવી છે અને મિ. બ્લેકનું અભિમાન ઉતારવું છે જે મારી આ ઇચ્છાઓ પૂરી થશે તો હું તમને ખાત્રી આપું છું, કે તમારે આ નોંધરી કરવી પડશે નહિ ને પૈસા મેળવવાનો યત્ન પણ કરવો પડશે નહિ ! આ વાત કહેવા પહેલાં ડા. કચૂના હૃદયમાં અગાધ ધન પ્રાપ્ત કરવાની લાલચનું ખી હું રોપી ચૂક્યો હતો. આથી ડાક્ટર કયું મારી સાથે સહમત થઈ ગયા અને મારી ઇચ્છાનુસાર કાર્ય કરવા લાગ્યા. કાર્યનાં પહેલાં મી ગણેશ મહારાણી વિનયગઢના બૉલ-નાચથી શરૂ

કર્પા. મેં મિ. બ્લેકને ત્યાં જાતે જઈને પત્ર આપ્યો. આ પત્ર મળ્યા છતાં બ્લેકને જરા પણ જાન ન થયું કે હજી હું લંડનમાં મોબુદ છું. તે સાધારણ રીતથીજ ચોર પકડવાને હાજર થયા. પણ ત્યાંથી તેમને નિરાશ થવું પડ્યું, ડાક્ટર ક્યૂએ મારાં એ પહેલાં કામને લોડ એલ્યાઈનની મદદથી સારી રીતે કરી લીધું. પણ આ કાર્યમાં મને પહેલેથીજ લોડ એલ્યાઈનની મદદ ઠીક લાગી નહિ. કેમકે તે દુરાચારી હોવા છતાં બિંકથુ અને દરેક વાતમાં ધર્મને આગળ રાખતો હતો. અતિ એમજ થયું, આથી એ કટિ દૂર કરવાને મેં ક્યૂ સાથે વાતચીત કરી. ક્યૂ એમને ઘેરજઈ એને-એલેક્સ કરી પકડી લાવ્યા. જે દિવસે અમે ગીરફતાર થયા તેજ દિવસે અમારો ધરાદો લોડને મારી નાંખવાનો હતો. એટલામાં પાપનો ઘડો ભરાઈ ગયો. મિ. બ્લેક એકી સાથે અમને બન્નેને પકડી લીધા. હું એ વાતનો ખુસ્સા દીલથી સ્વીકાર કરું છું, કે મી. બ્લેકના હાથમાંથી ગમે તેવા વ્યાસાક ચોર પણ પોતાનું રક્ષણ કરી શકતો નથી. મિ. બ્લેકનામાં ચોર પકડવાની કળા અદ્ભૂત છે; આ માટે હું એમની હાજર મુખથી પ્રશંસા કરું છું. હવે કોર્ટને મારું એટલુંજ નામ નિવેદન છે કે-મેં મારા સર્વ અપરાધો નિઃસંકોચપણે સ્વીકાર કરી લીધા છે, તો હવે પુષ્ટિને માટે સાક્ષીઓને કે પોલીસ વીજરેને નકામું કષ્ટ દેવાનું કાંઈ કારણ નથી. અત્યાર સુધી મેં આ વૃત્તિ દ્વારા જે કાંઈ એકદું ક્યું છે, તે બધું મિ. બ્લેકના કબજામાં છે હું ચાહું છું, કે ન્યાયાધીશ સાહેબ ! મને જે સજા કરવી હોય, તે જલદી કરે.

આટલું કહી એટ ચૂપ થઈ ગયો. ન્યાયાધીશ અને ઉપસ્થિત જનતાને આ વાતનો સ્વપ્ને પણ ખ્યાલ ન હતો, કે એટ આવી રીતે પોતાના અપરાધોના સ્વીકાર કરી લેશે. તેઓ તેના અતિમ વાક્યો સાંભળી છક થઈ ગયા.

પછી ન્યાયાધીશ મિ. બ્લેકને પોતાનો હેનાલ આપવા આજ્ઞા કરી. તેમણે બેટ સાથેના સંબંધમાં જે જે ખીનાઓ બની હતી, તે બધી કહી છેવટે કહ્યું-ન્યાયાધીશ સાહેબ મારી જિંદગીનો બધોજ સમય મેં આ (ડીટેક્ટીવ)ના ધંધામાં ગાળ્યો છે. મેં મારા જીવનમાં અનેક સાહસી ચોર અને લુટારાઓને પકડ્યા છે. છતાં બેટ જેવો સાહસી માણુશ મેં કદી જોયો નથી.

મારી વિનંતી છે કે હું આ ધંધાથી કંટાળી ગયો છું. અને હવે શાંત જીંદગી ગાળી ધર્મિયર પ્રાર્થનામાં જોડવા ઇચ્છું છું. માટે માફ રાજીનામું મંજૂર કરવું હવેથી માફ કાર્ય મારો પ્રિય સહકારી પેટ્રીક સ્મિથ સંભાળશે.

મિ. બ્લેકના ખ્યાનમાં લોકોને બહુ નવીનતા જણાઈ જનતાએ એને ઘણી ઉત્સુકતાથી સાંભળ્યા અને વધાવી લીધા. ન્યાયાધીશ. એડવર્ડ ઓ એ એમનાં કાર્યોની પ્રશંસા કરી અને કહ્યું તમારે સમય મેળવી આજ સુધી કરેલાં તમામ જમ્સુસી કાર્યોનો રિપોર્ટ આપવો. તે કામ-સ સભામાં રાજીનામું મંજૂર કરતી વેળા રજુ કરવામાં આવશે. એ પછી ઇન્સ્પેક્ટર કુટ્સ અને પ્રાગલીની હકીકત સાંભળી; સાક્ષીઓને જે કહેવાનું હતું તે તેમણે લખીને પહેલેથીજ આપી દીધું હતું સમસ્ત ઉપસ્થિત જનતાનું કુતુહલ વધારાતું એ લખાણ એક સરકારી બેરીસ્ટરે વાંચી સંભળાવ્યું એ સાંભળી સૌ માણસો અગ્નયખીથી દિગ્ધ થઈ ગયા. છેવટે ન્યાયાધીશ-સર એડવર્ડ ઓ એ ફક્ત લખી સંભળાવી દીધો-મિ. બ્લેકના કહેવાથી તેમાં લોડ એલ્યાર્મન ખી. ને નિર્દોષ દરાવી છોડી દીધો હતો. અને ડો. ક્યૂ અને ડાક ડોનેલ્ડને ૨૫-૨૫ વર્ષની કાળા પાણીની સજા કરવામાં આવી.

ડાક્ટરનાં આવાં લોબી કૃત્યો જાણી માર્ટમાં આવેલાં એકેએક મનુષ્યનાં મોંમાંથી એવા શબ્દો નીકળતા હતા કે આ ડાક્ટર કે ડાકુ ?

❦ સમાપ્ત. ❦

ખેતીવાડી માટે ઉપયોગી

કુવામાંથી

સહેલાઈથી

પાણી

કાઢવા

માટે

બગીચા તથા

હાથ વતી

ચાલતા

લોખંડી

રહેંટ

વાપરે.

“ હમારે ત્યાં શેરડી પીલવાના કોલુઓ અને ચીચોડા મળશે. ”

શેરડી પીલવાના સુધારેલી ઢગના મળણુત કોલુઓ મળશે.
સચિત્ર કેટલોગ મફત, લખો:—

— છોટુભાઈ ડાહ્યાભાઈ મીસ્ત્રી રેંટવાળા. —
વાર્ડ નં. ૨ વલસાડ (જ. સુરત.)

કુંક વખતમાં બહોળો ફેલાવો પામેલાં વાંચવા લાયક પુસ્તકો.

દુઃખી દંપતી

જેમાં પતિવ્રતા સ્ત્રીની કસોટી શુદ્ધ દૈવિ પ્રેમ, દુઃખી દંપતિની સ્વદેશ સેવા,

-યાને-

સાચા પ્રેમનું પરિણામ-અશાન્તિમય

વિશુદ્ધ પ્રેમનો વિજય. સંસારને શાન્તિનો સાગર બનાવી જ્ઞાન સાથે ગમ્મત મેળવવી હોય તો જરૂર ખરિદો. કી. ૧-૪-૦ પૈ. અલગ.

લાખ રૂપિયા

એક અદ્ભુત ડીટેક્ટીવ નવલકથા. આમાં એક પોરબંદરના રહિશને તેની મુબહમાં

યાને

રહેતી મામી તરફથી લાખ રૂપિયાનો વારશો

લોભનું પરિણામ. મળે છે, જે અધવચ્ચેથીજ તેનો મૂનીમ

મુળ માલીકને અંધારામાં રાખી હડાવી ન્ય છે. પણ તેનું અકસ્માત

ખૂન થાય છે. તે ખૂન છુપાવવા જતાં ખૂન છુપાવનારને લાખ રૂપિયા

મળે છે. પણ તે એક પછી બીજા અને બીજા પછી ત્રીજાનાં હાથમાં

જઈ બીજા બે ખૂન થાય છે. છેવટે મુળ માલીકને રૂપિયા કેવી રીતે મળે છે.

એ બધી અન્યમીલરી વીગતો વાંચો. કી. ૩. ૦-૮-૦ પૈ. અલગ.

લાલ ચીટ્ટી-

વિરસથી લરપુર, બહારવટીયાના પ્રસાકમ

અને પ્રેમનો વિજય જેવો હોય પ્રેમ કોને

-: અથવા :-

કેય તે જાણવું. સમજવું હોય તો એકવાર

માતનો પેગામ.

જરૂર વાંચો. વાંચી પુરી કર્યા વગર બીજું

કશુંયે કામ મુજશે નહિ કી. ૩. ૦-૮-૦ પૈ. અલગ.

મળવાનું ઠેકાણું:-

લ:ખો-શાં મુનિલાલ મગનલાલ બુકશેલર,

રાણીતળાવ, મેઘનરોડ-મુરત.

ધી ગોલ્ડન હેન્ડેડ કું. ની મુજ સ્વદેશી મોહીની સીગારેટ્સ

આને દુક મુદતમાં લોકપ્રિય થઈ પડી છે તેનું કારણ એટલું જ છે કે હિંદુસ્તાનની જગ્યામાં જ્યાં તબાકુમાંથી સાચીરીત સીતે રમ વર્ષના અનુભવી હિન્દીની હેબરેખ નીચે ખનાવવામાં આવે છે.

‘મોહીની’ સીગારેટ ખીવાથી ખાંસી થતી નથી તેમજ ગળું પકડતી નથી, અને ખીવામાં ખજ હોળત આપે છે. આ સીગારેટ એકજ વખત પીને ખાત્રી કરો તો જરૂર તમને તેની મોહીની લાગશે તમારા દુકાનદાર પાસે ‘મોહીની’ સીગારેટની મફત પાણે માંગણી કરો.

આ સીગારેટ ૧૦ ના પાકીટ તેમજ ૫૦ ના ડબ્બાઓમાં મળે છે ભાવતાલ અને એજન્સી માટે લખો:-

ચત્રભુજ નરસીની કું.

નવસારી ચેમ્બર્સ, આઉટરામ રોડ, કોટ, અંબઈ.

અમ્મર સંદેશ-

-: અથવા :-

આરોગ્ય રહેવાના ઉપાયો. દુઃખદરદથી પીડાતા બચો:-

લખો:- વૈદ્ય યુનિવર્સલ નેશિનલ હોસ્પિટલ, હાઈડરાબાદ, મુમ્બઈ.

વગર માસ્તરે ઘેર બેઠાં-અંગ્રેજી લખતાં વાંચતા
શીખવું હોય તો જરૂર ખરીદો.

ગાઇડ ટુ ઈંગ્લીશ ટીચર

જેનો અભ્યાસ કરવાથી ટુંક મુદતમાં અંગ્રેજી બોલતાં-લખતાં
અને વાંચતા આપ મેજે શીખાય છે. કી. રૂ. ૧-૮-૦

સંસારીયો ! તમે જેની શોધમાં છો તે આ રહ્યું !

અસલી **કોકશાસ્ત્ર** અસલી

સંસારની કંઈ કંઈ ગુમ ગાયતોથી ભરપુર.

સ્ત્રી પુરૂષના ભેદનું વર્ણન સ્ત્રી પુરૂષની જાતોનું વર્ણન
વીંગરે અનેક માહિતીઓથી પરીપૂર્ણ એકવાર જરૂર વાંચો.

કીમત રૂ. ૧-૮-૦ પોષ્ટેજ બુદ્ધ.

મળવાનું ઠેકાણું:—

શાળા યુનિવર્સલ મગનલાલ બુકસેલર.

રાણીતળાવ મેદાન રોડ—મુરત.

ધેરે ધેર અને ગામડે ગામડે રસપુર્વક વંચાતી
અને વખણાયલી અસલ વાર્તાઓ.

ગજરામાફની વાર્તા (મહોટી)	કી. ૦-૮-૦
સદેવંત સાવળીંગાની વાર્તા (મહોટી)	કી. ૦-૮-૦
ગુલબંકાવલીની વાર્તા (મહોટી)	કી. ૦-૮-૦
બરાસ કસ્તુરીની વાર્તા (મહોટી)	કી. ૦-૮-૦
મહા પચ્ચીશીની વાર્તા (પચ્ચીશ વાર્તા સાથે)	કી. ૦-૮-૦
મુડા બહોતેરી (બહોતેર વાર્તાઓ)	કી. ૨-૦-૦
બત્રીશ પુતળી (વાર્તાનો મોટો અંશ)	કી. ૪-૦-૦
બાદશાહ બીરબલ (હાજર જવાબી વાર્તા)	કી. ૦-૮-૦
અક્કલનો ઓથમીર (હાસ્યરસથી ભરપૂર)	કી. ૦-૮-૦
અડવો (મુખાંધનો નમુનો)	કી. ૦-૪-૦
અટક પાંશળી હુજમ (વાવડી ચશ્મીની વાર્તા)	કી. ૦-૮-૦
માન મુસાફરી (સાત પ્રશ્નની વાર્તા)	કી. ૦-૧૨-૦
ત્રી ચરીત્રની વાર્તા (ત્રીઓના ચરીત્ર)	કી. ૦ ૮-૦
બહુધ વાતો (ચમત્કારથી ભરપૂર)	કી. ૦-૮-૦
જેમંગળ હાથી	કી. ૦-૬-૦

દરેકની કીમત ઉપરાંત વી. પી. ખર્ચ વધુ. બીજા કોઈ
પણ પુસ્તકો ખરીદવા માટે પુછો-બહારગામના ઓરડરો પર
પુરતુ ધ્યાન આપવામાં આવે છે. લખો:—

શાં ચુનીલાલ મગનલાલ બુક્સેસર

રાણીતળાવ, મેઈન રોડ-મુરત.

નિરુદ્ધમી બની બેસી રહેવા કરતાં ઉદ્ધમ કરી પેસો મેળવો,
 ઉદ્ધમી પુરૂષ સિદ્ધ જેવો બળવાન હોય છે.
 દુકાં મુડીમાં ધનવાન થવું હોય સ્વતંત્રતા બળવવી હોય
 તો જરૂર ખરિદજો. દુકં સમયમાં પ્રગટ થશે.

હુન્નર કળા સંગ્રહ

જેમાં ઘર બેઠાં બની શકે અને દુકાં મુડીથી રોજ મેળવાય
 એવા સહેલાં અને સાદા હુન્નરોનો સંગ્રહ કરવામાં આવશે.
 દેશી પેટન્ટ દવાઓ-(વૈદક દુયકા) સાથુ શાહી મીઠુબતી
 મલમ, પાકશાસ્ત્ર, જાદુઈ ચમત્કારો, હાથ ચાલાકીના
 ખેલો વીગેરે અનેક બાબતોનો એમાં સમાવેશ થશે !
 અગાઉથી ગ્રહાક થનાર પાસે કીમ્મત રૂ. ૧-૪-૦ પાછળથી વધુ.
 આજેના ચાર આના પોષ્ટ સ્ટેપ બીડી નામ રજીસ્ટર કરાવી લેવો.

લખો:-શા. ચુનિલાલ મગનલાલ બુકશેક્સર.

રાણીતળાવ-સુરત,

←=====→
 બીજાં તૈયાર પુસ્તકો:-

હુન્નર શિક્ષક	કી રૂ. ૧-૪-૦
રોજ નિવારણ (વૈદક)	„ ૦-૮-૦
જાદુકળા સંગ્રહ (જાદુ મંત્ર તંત્ર)	„ ૧-૦-૦
જંગલની જડીબુટ્ટો (વૈદક)	„ ૦-૮-૦
જાદુ કપટ (તંત્ર હાથ ચાલાકીના ખેલો)	„ ૦-૪-૦
દરેકની કીમ્મત ઉપરાંત પોષ્ટેજ વધુ. લખો:-ઉપરનેજ શરનામે.	

લજન, કિર્તન, ગાયન, ગઝલ-કબ્જાલી વીગેરેનાં
શાખીના માટે ખાસ ચુંટી કાઢેલી બુક.

સંતસમાજ લજનાવળી—

જેમાં જાણીતા
લક્ષ્મીબાનાં

પ્રખ્યાત લજન, પદ, કિર્તન વીગેરેનો મોટો સંગ્રહ છે. મોટું
દળદાર પુસ્તક છતાં કીમત માત્ર બાર આના પોષ્ટેજ અલગ.

લજન સાગર (લજનોનો સંગ્રહ) કી. ૦-૮-૦

લજન ભંડાર (.....) કી. ૦-૮-૦

પ્રભાત સંગ્રહ (પ્રભાત લજનો) કી. ૦-૮-૦

કાવ્ય દોહન (મ્હોટું) જેમાં પ્રભાતીયાં, લજન,
કિર્તન, પદ, વીગેરેનો મોટો મોટો સંગ્રહ છે. કી. ૨-૦-૦

ફોનોગ્રાફ ગાયન સંગ્રહ—(સચીવ)

પ્રખ્યાત નાટકોમાંથી ચુંટી કાઢેલા જાણીતા ગાયનો, ગઝલો, લજનો
વીગેરેનો એક સાથે સંગ્રહ, ગાયનોની બધી બુકો કરતાં પંકાયેલી.

—કીમત એક રૂપીયા.

ગઝલે હિન્દ.—(મ્હોટી)

પ્રખ્યાત ફરાશી શાયરોની બેમુલ્ક ઝલાહીર જેવી ગઝલ કબ્જાલીઓનો
મોટો જથ્થો ગુજરાતી હરફ અને ઉર્દુ જમાન કી. એક રૂપીયા.

મુજવાનું ઠેકાણું:—ચુનીલાલ મગનલાલ શાહ

બુકથેલર્સ રાણીતબાવ-મેઘન રોડ—સુરત.

સરતુ દાંતનું દવાખાનું.

નાનપુરાવાળા

ડૉક્ટર જામાશજી જીવાજીના પૌત્ર
દાંતના ડૉક્ટર કેપસર નશરવાનજી.

અમારે ત્યાં દાંતને લગતાં સર્વે કામો છેલ્લામાં છેલ્લી રીતી
પ્રમાણે કીધાયતે કરવામાં આવે છે. દાંતમાં થતાં ૫૩ (પાંચોત્રીસ)ની
દવા, સોનામાં શીક્ષ દાંત એ અમારી રપેસ્યાલીટી છે.

મેળાપનો ટાઈમ:—

સવારના ૭ થી ૯ નાનપુરા ડે. જામાસજીના દવાખાનામાં તથા
૧૦ થી ૭ ભાગાતળાવ રોડ સીટી પોસ્ટ ઓશીસ સામે,
ખારોટજીની હોદ્દુ ફેન્ડશીપ હોટલના માળ પર-સુરત.

૪૫, વર્ષ થયાં, અનુભવેલી અને પ્રખ્યાતિ પામેલી
અમુદ શક્તિ અને નવજીવન આપનાર

જી મ દ ન કા ન્તા-ગુ ટી કા.

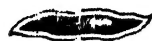
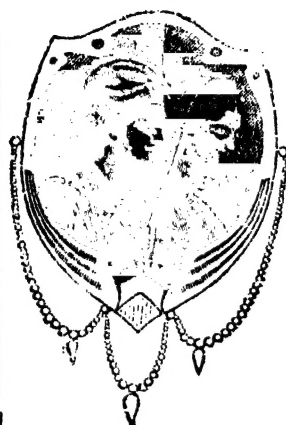
જુદા જુદા અનુપાનથી સેકડો રોગને દુર કરે છે. શરીરની
અશક્તિ માટે એ ખાસ વસ્તુ છે. એના સેવનથી અશક્તિ, વીર્ય
વીકારનાં દરેક દોષો, હાથ, પગ, કમ્મરનો દુઃખાવો, ઈંદ્રીની કમજોરી,
નપુષકપણું, અરૂચી વીગેરે દુઃખો દુર કરી શરીરમાં નવું લોહી,
અને નવું અત્યંત ભરી લોહીનાં પ્રવાહને વધારે છે અશક્તિથી
સંસારસુખ ગુમાવી બેઠેલાંને એ આશિર્વાદ સમાન છે.

ક્રીમત છુટકરપ ગોળીનાં રૂ. ૨-૮-૦ તોલા ૧ ના રૂપીયા પાંચ.
પો. પેકીંગ અલગ. મળવાનું કેકાણું—

વૈદ્ય ધીરજીરામ દલપતરામ, પ્રાણાચાર્ય અને લિપકરત.
રવાળાને ટેકરે-સુરત.

તૈયાર છે ! તાકાદિ મંગાવો !! વહેલો તે પહેલો!!!

૩
૫
૬
૮
૧૦
૧૨
૧૪
૧૬
૧૮
૨૦
૨૨
૨૪
૨૬
૨૮
૩૦
૩૨
૩૪
૩૬
૩૮
૪૦
૪૨
૪૪
૪૬
૪૮
૫૦
૫૨
૫૪
૫૬
૫૮
૬૦
૬૨
૬૪
૬૬
૬૮
૭૦
૭૨
૭૪
૭૬
૭૮
૮૦
૮૨
૮૪
૮૬
૮૮
૯૦
૯૨
૯૪
૯૬
૯૮
૧૦૦

ધ્વજ પ્રકાશે ઝળળ કુસંગે
પ્રેમ-શૌર્ય અંકિત
તું ભણવ ભણવ નિજ સંતા
સહુને-પ્રેમ-ભક્તિની રીત
ઉંચી તુજ સુંદર જાત,
જય જય ગરવી ગુજરાત

શ્રી-અથવા:- પરાધિન ગુજરાત

આજ સુધી કદી ન બાળેલું અને ન બહાર પડેલું એવું સુંદર સાહિત્ય, પાને પાને રશ અરે, દેશ પ્રેમનાં પ્રરણાં વહે. રાજ અને પ્રજાનો ધર્મ સમગ્રય, સ્વામિભક્ત સંવેદોનું કર્મ સમગ્રય, આજની સ્ત્રીશક્તિના કબજાતા અભિલાષોના દર્શણ થાય. વિષયનાં કુપમા બાન બુધેલા રાજનો પ્રેમ અને દેશને માટે હૃદય પલટો દેખાય, સાચાં પ્રેમનો પ્રેમ પરખાય, રાજ્ય અને દેશને ખાતર આપતાં ભોખની ભાવના સચવાય, સાદનશિલતા અને ત્યાગથી અહિંસા ધર્મનો મર્મ સમગ્રય, જુનાં દાનિદાસનાં નવા પાના સમગ્રય એ બધું બાળવું હોય તો જરૂર ખરિદો, ઉપસુ દરી એ મહામંત્રિ માધવની પત્ની અને એનાં મહામંત્રિ અંધ બની પાટળપતી કરણ વાંધેલાં એ ગુજરાતને પરાધિન બનાવવા કેવા વિનાશનાં મુળ રોપ્યાં-વધુ તો વાંચો ત્યારેજ.

કઈ કઈ ચિત્રો માધે છતાં શ્રીમત માત્ર ખાર આના.

મળવાનું દેશાણુ:-

શા. યુનિલાલ મગનલાલ બુકશેલર્સ
રાણીતળાવ મંદન રોડ-મુરત.

